

51
310

MİM. 11.000

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL
HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
VE YAKIN ÇEVRESİ

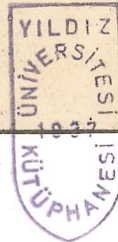
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMAR CAN ERTEM

İSTANBUL 1988

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151 310
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens.
Tarih : 19/6/1977
Fatura :
Fiatı : 11000011
Ayniyat No : 1/15
Kayıt No : 46293
UDC : 378.242-72.025
Ek : 22-21-Kab1-21-11-11

+

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

C' Comp.

İSTANBUL
HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
VE YAKIN ÇEVRESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMAR CAN ERTEM

İSTANBUL 1988

ÖNSÖZ

Bu çalışma konusunun seçim nedeni İstanbul Cağaloğlu bölgesinde bulunan Hacı Beşir Ağa Külliyesive çevresinin bugüne kadar geçirdiği fiziksel oluşum sürecinin ve bunun sonucu oluşan mimari dokudaki değişimin incelenmesi isteğidir.

Hacı Beşir Ağa Külliyesinin gerek program olarak yoğunluğu, gerek mimari özelliklerindeki çeşitlilik, gerek yapı kompleksinin acil olarak gereksinim duyduğu onarım beni bu konu üzerinde çalışmaya yöneltmiştir.

Ayrıca tarihi yarımada ve içinde külliyenin de bulunduğu Cağaloğlu bölgesinin ilk çağlardan günümüze kadar önemli bir yer tutması konunun seçiminin diğer bir nedenidir.

Tüm bu çalışmalar sonucunda beni her yönden destekleyen annem ve babam Nurhan Ertem ve Erol Ertem'e, beni yönlendiren ve yardımcı olan tez yürütücüm Sayın Doç.İsmet Ağaryılmaz ve Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı ile Rölöve-Restorasyon Bilim Dalı öğretim üyesi sayın hocalarıma, çalışmalarımda bana büyük yardımı dokunan Dilek Şaman ve sınıf arkadaşlarıma, Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğünden Sn. Necdet Nişli ve Esin Demirel'e Zekiye Bakırezer ve Erin Asitanelioğlu'na teşekkürü borç bilirim.

Mimar Can ERTEM

Haziran 1988.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET

SUMMARY

GİRİŞ

1. BÖLÜM - CAĞALOĞLU ÇEVRESİ ve TARİHİ YARIMADA GELİŞİM VE FİZİKSEL BİÇİMLENİŞ.	1
1.1. COĞRAFİ ÖZELLİKLER	1
1.1.1. Konum.	1
1.1.2. Topografik Durum.	1
1.1.3. Ulaşım.	
1.2. TARİHSEL GELİŞİM	3
1.2.1. Roma Öncesi	3
1.2.2. Roma ve Bizans Devri	3
1.2.3. Osmanlı Devri	9
1.2.4. T.C. Devri	12
1.3. FİZİKSEL BİÇİMLENİŞ	13
2. BÖLÜM - KÜLLİYE GELİŞİMİ	14
2.1. KÜLLİYE TANIMI VE YAPILIŞ AMAÇLARI	14
2.2. OSMANLILARDA KÜLLİYE FİKRİ	14
2.3. OSMANLI BAROK KÜLLİYELERİ	15
2.3.1. Barok Sanatı	15
2.3.2. Barok Külliyyeler	15
3. BÖLÜM - HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ	16
3.1. TARİHSEL OLUŞUM	
3.1.1. Yapım Tarihi	16
3.1.2. Hacı Beşir Ağa	16

3.1.2.1. Hayatı	16
3.1.2.2. Eserleri	16
3.1.3. Mimarı	18
3.2. GENEL TASARIM VE YERLEŞİM ÖZELLİKLERİ	18
3.3. KÜLLİYENİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	19
4. BÖLÜM - KÜLLİYEYİ OLUŞTURAN YAPILAR	20
4.1. CAMİ AVLUSU	29
4.2. CAMİ	45
4.3. KÜTÜPHANE	54
4.4. MEDRESE	68
4.5. TEKKE	96
4.6. TEKKE MEŞRUTASI	100
4.7. SEBİL	103
4.8. SEBİL YANI ÇEŞMESİ	105
4.9. KÜLLİYE GİRİŞ YANI ÇEŞMESİ	
4.10. DÜKKANLAR	
5. BÖLÜM - HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİNİN DİĞER OSMANLI BAROK KÜLLİYELER İÇİNDEKİ YERİ	111
6. BÖLÜM - BOZULMA NEDENLERİ VE KORUMA ÖNERİLERİ	112
7. BÖLÜM - SONUÇ.	113
NOTLAR	116
KAYNAKLAR	121
ÖZGEÇMİŞ	126

ÖZET

Tezin birinci bölümünde Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nin de içinde bulunduğu Cağaloğlu bölgesi ve "tarihi yarımada"nın coğrafi özellikleri, tarihi gelişim süreci ve yakın çevre dokusu incelenmiştir. Bölgenin gösterdiği gelişim bu verilere dayanılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde külliye kavramı üzerinde durulmuş, bu yapılar topluluğunun gelişim süreci incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Hacı Beşir Ağa Külliyesi tarihsel oluşumu, genel tasarım ve yerleşim özellikleri araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde külliyei oluşturan birimler tasarımları, yapı elemanları, onarımları ve bunun sonucu oluşan değişimleri ile malzemelerde rastlanan bozulma nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde külliyeinin aynı devir külliyesi ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Altıncı bölümde yapı malzemelerinin bozulma nedenleri ortaya konmuş ve koruma önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde gerek külliye gerek yakın çevresi için gerekli olan, gerçekleştirilebilir koruma önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

In the first part of the thesis, the district of Cağaloğlu including "Hacı Beşir Ağa Külliyesi" has been analyzed together with the distinguishing characteristics historical development and surrounding architecture of the "historical island". District's development has been tried to be explained according to these informations.

In the second part, putting emphasis on the meaning of "külliye", the duration of these constructions development has been analyzed.

In the third part " Hacı Beşir Ağa Külliyesi", Its historical existence, general planning and settlement characteristics have been investigated.

In the fourth part, plannings of the unites forming the "külliye", the construction elements, their reoperations and changes resulting from these reparations together with the destruction causes of the materials have been tried to be put forth.

In the fifth part, "Hacı Beşir Ağa Külliyesi" has been compared with other "külliye"s of the same epoch .

In the sixth part, destruction causes of the materials have been put forth and some proposals for tehir protection have been tried to be developed.

In the conclusion, required ideas of protection for both the "külliye" and its surroundings have been tried to be put forth.

GİRİŞ

Bu çalışma bir 18.yüzyıl eseri olan Hacı Beşir Ağa Külliyesi ve içinde bulunduğu tarihi yarımada ve özellikle Cağaloğlu bölgesinin günümüze dek geçen zaman sürecindeki yerleşim özelliklerinin incelenmesidir.

Çalışma ile gerek külliye, gerek yakın çevre ile ilgili geçerli ve gerçekçi koruma tedbirleri ve yöntemlerinin ortaya konmasına çalışılmış, bunların belirlenmesinde çevre gereksinimleri önemli rol oynamıştır.

Hacı Beşir Ağa Külliyesinin aynı devir külliyesi ile farklılıkları, programının yoğunluğu, plan şeması, yapım tekniği, malzeme, strüktür ve bezeme özelliklerindeki farklılıklar konunun önemini belirginleştirmektedir.

Yakın Çevre ve tarihi yarımada üzerinde bulunan pekçok tarihi eser ve bölgenin tarih boyunca taşıdığı değerler, çevre araştırması sınırının oluşumunu zorlaştırmıştır.

Bu çalışma sırasında gerek külliye, gerek çevre ile ilgili önceden yapılan çalışmalar taranmış ve külliyenin geçirdiği onarımlar incelenmiştir. Yakın çevre araştırmaları ile ilgili yeterince kaynak elde edilmesine rağmen külliye ve 18.yüzyıl mimarlığı ile ilgili sınırlı sayıda kaynak bulunabilmiştir.

Ulaşılmaya çalışılan sonuçta daha önce yapılan araştırmalar, çevre verileri ve çevre gereksinimleri önemli yer tutmaktadırlar.

1. BÖLÜM- CAĞALOĞLU ÇEVRESİ VE TARİHİ YARIMADA TARİHSEL GELİŞİM VE FİZİKSEL BİÇİMLENİŞ.

1.1. COĞRAFI ÖZELLİKLER

1.1.1. Konum

Tarihi Yarımada, Avrupa kıtasının Asya kıtasına doğru oluşan uzantısının güneyi doğu ucunda yer alır. Kuzeyde Haliç (Keras), batıda kara surları, güneyde Marmara Denizi, doğuda İstanbul Boğazı ile sınırlanan bir yarımadadır. 15 km² lik alan kaplar¹.

Cağaloğlu bölgesi İstanbul tarihi yarımada Eminönü ilçesi Babıali semtinde yer almaktadır.

Bölge sınırları kuzeyde Ebusuud caddesi, batıda Babıali caddesi, güneyde Yerebatan caddesi ve doğuda Alemdar caddesidir (Harita-1).

1.1.2. Topografik Durum

Tarihi yarımada topografyası iki sırttan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi Sarayburnu'ndan başlayarak kuzey-batıya doğru yükselen ve Topkapı Sarayı zemin kotunda en yüksek noktasına ulaşan ve Sultanahmet ile Ayasofya camilerinin bulunduğu düzlükte son bulan tepedir. İkinci sırt ise Marmara Denizinden başlayarak kuzey-batı yönünde ilerleyen kara surlarında en yüksek noktasına ulaşan sırttır².

Şehri oluşturan yedi tepe bu iki sırt üzerinde bulunmaktadır. Bu yedi tepeden birincisi, üzerinde Ayasofya camisinin bulunduğu Akropolis, ikincisi Forum (onstini'nin bulunduğu bugünkü Çemberlitaş, üçüncüsü Forum Theodosii'nin bulunduğu bugünkü Bayezid, dördüncüsü Fatih semtinin bulunduğu tepe, beşincisi üzerinde Sultan Selim mahallesinin bulunduğu tepe, altıncısı Edirnekapının bulunduğu tepe, yedinciside Çukurbostan semtinin bulunduğu tepedir³ (Harita-2).

1.1.3. Ulaşım

Bölge ulaşımı kara yolu ağı ile sağlanmaktadır. Ana ulaşım aksları Babıali Caddesi, Ebusuud Caddesi ve Alemdar caddesi ile Yerebatan Caddesidir (Harita-3).

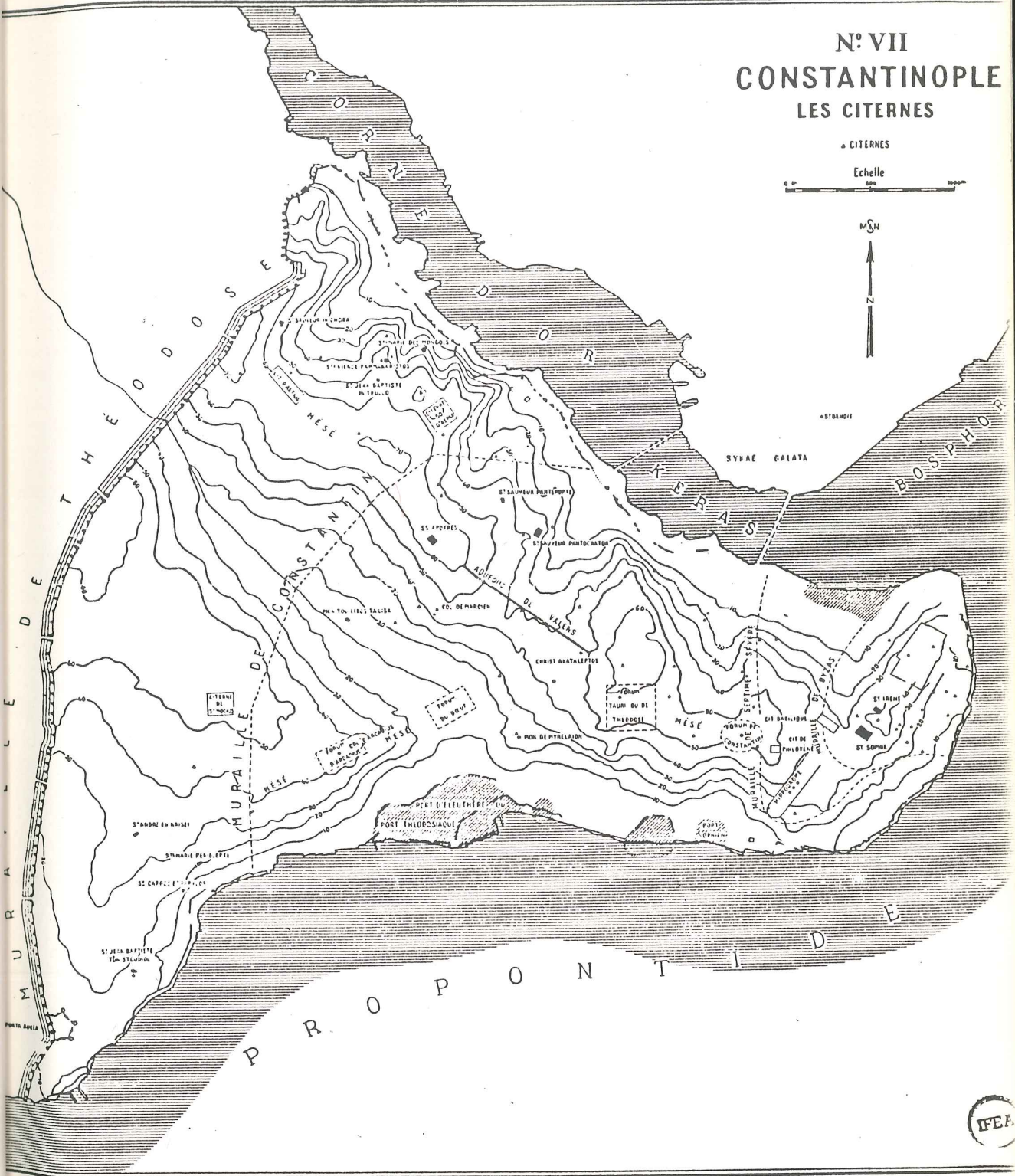

HARİTA 1

N° VII
CONSTANTINOPLE
LES CITERNES

▲ CITERNES

Echelle

Harita 2: Tarihi yarımada topografyası (Janin'den)

1.2. TARİHİ GELİŞİM

1.2.1. Roma Öncesi Gelişim

İstanbul'da rastlanan ilk yerleşim M.Ö. 5.binde Kadıköy Fikirtepe'de (Kalhidon) görülmektedir⁴.

Daha sonra tarihi yarımada üzerinde Hint-Avrupa ırkından gelen ve Balkan Yarımadasının batısında yaşayan Trakyalıların varlığından söz edilmektedir⁵.

Megaralılar da M.Ö. 658'de buraya gelmişler ve bugünkü Topkapı Sarayı'nın bulunduğu yerde şehri kurmuşlardır. Şehri Sarayburnundan başlayarak Sultanahmet Camisinin yanından geçen ve Ahırkapı'da denize ulaşan surlarla çevirmişler ve adını Bizantion koymuşlardır⁶(Harita-4).

Bugün Hacı Beşir Ağa Külliyesinin içinde bulunduğu bölge, yönetim binalarının bulunduğu alan içinde kalmaktadır (Harita-5).

Şehir daha sonra pekçok kez başka devletlerin egemenliğine girmiştir⁷.

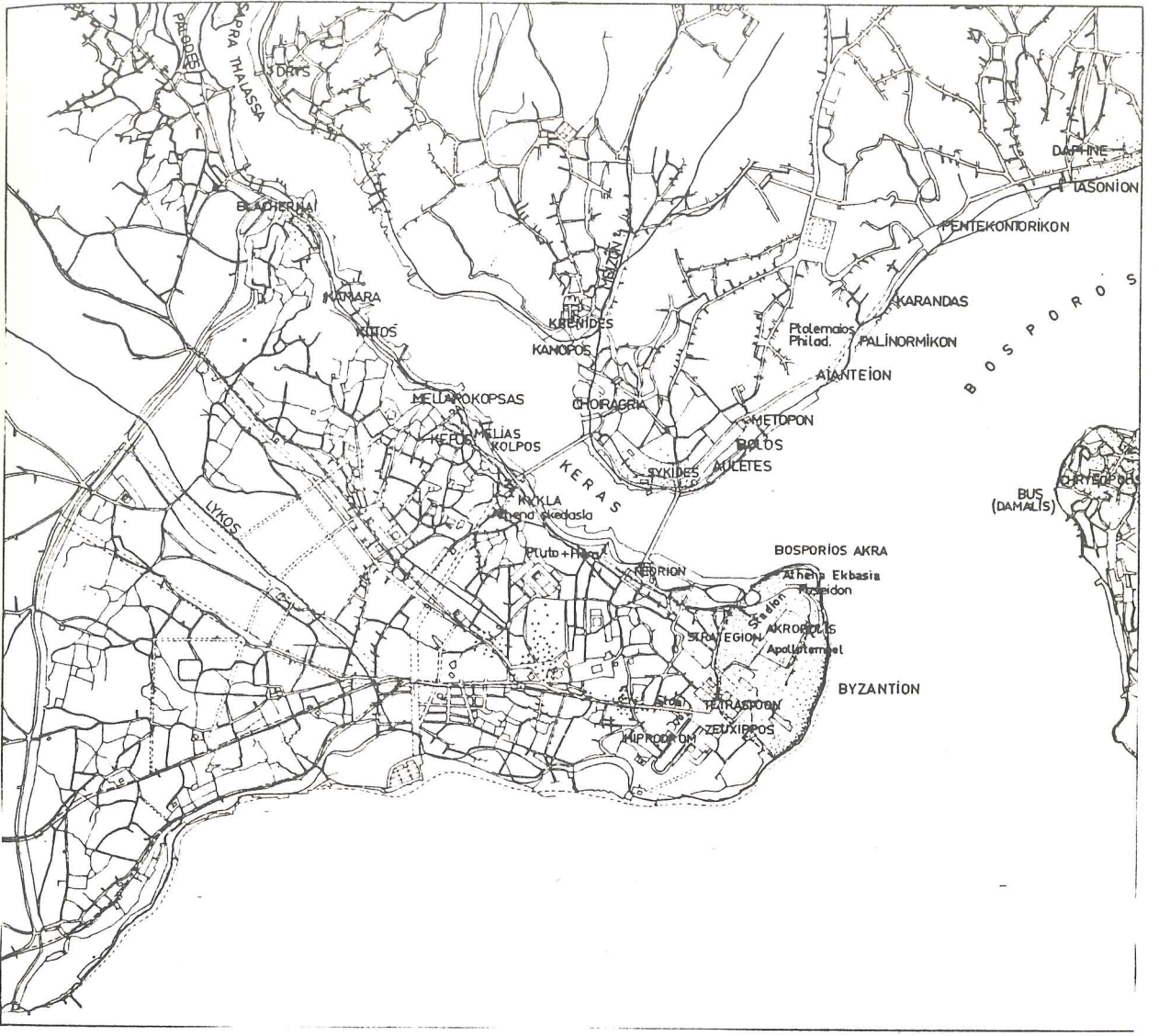
2.2.2. Roma ve Bizans Devri Gelişim

M.Ö 1. yüzyılda şehir Roma tarafından zaptedilmiş, yıkılmış ve daha geniş olarak yeniden düzenlenmiştir. Surlar Eminönünden Sultanahmet'e kadar genişletilerek yenilenmiştir⁸.

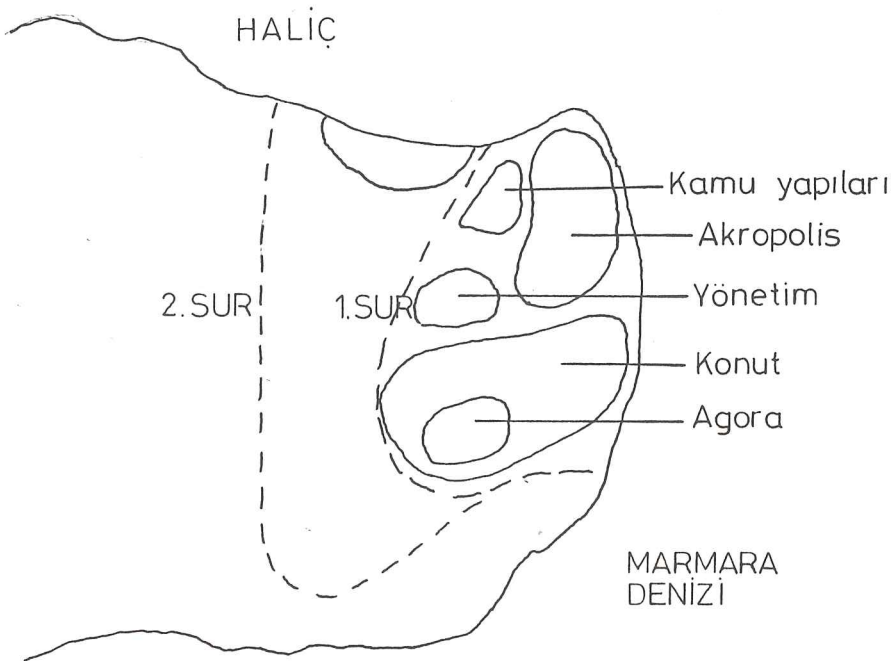
Roma İmparatorluğunu oluşturan latin kökenli batı ile Hellenistik doğu arasındaki farklı dünya görüşü ilk sorunlarını M.S 1. yüzyılda göstermeye başlamıştır⁹.

196 yılında Septimius Severus tarafından yapılan büyük imar çalışmaları görülmektedir. Şehir Eminönü'nden Forum Konstantini'nin doğusuna kadar büyütülmüş ve sur içine alınmıştır¹⁰.

324 yılında İmparator Constantin şehre hakim olmuş ve yeni imar çalışmaları yapmıştır¹¹. 11 Mayıs 330'da İmparatorluğun yönetim merkezini Roma'dan İstanbul'a taşımıştır¹².

Harita 4: Antik çağda Byzantion Şehri (Wiener'den).

Harita 5: Byzantion'da işlevsel Alanlar (Kılıçarslan'dan).

Şehir dışında bulunan mahalleler de sur içine alınmış ve şehir alanı 6 km² ye ulaşmıştır. Hippodrom ve Zeuxippos banyoları inşaatı tamamlanmıştır. Şehrin ana caddesi olan Mese ile Augusteion ve Constantin forumları yapılmıştır.

395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölünmüş ve İstanbul Doğu Roma İmparatorluğunun başkenti olmuştur. Şehrin 5. yüzyıldan sonrada adı Nea (Yeni) Roma'dır¹³ (Harita 6).

Şehir II. Theodosius zamanında genişletilmiş ve yedi tepe üzerine kurulmuştur¹⁴. Bu genişleme sonucu şehir yüzölçümü 14 km² ye ulaşmıştır.

8. yüzyıl başlarında Haliç'in girişine savunma amacı ile zincir gerilmiştir.

10. ve 11. yy.lardan sonra ticaret ve endüstri Mese ile Haliç arasında gelişmiştir. Bunun nedeni ticaretin önemli bölümün gerçekleştiren Ermeni, Yahudi ve İtalyanların bu bölgelerde yerleşmiş olmalarıdır (Harita-7).

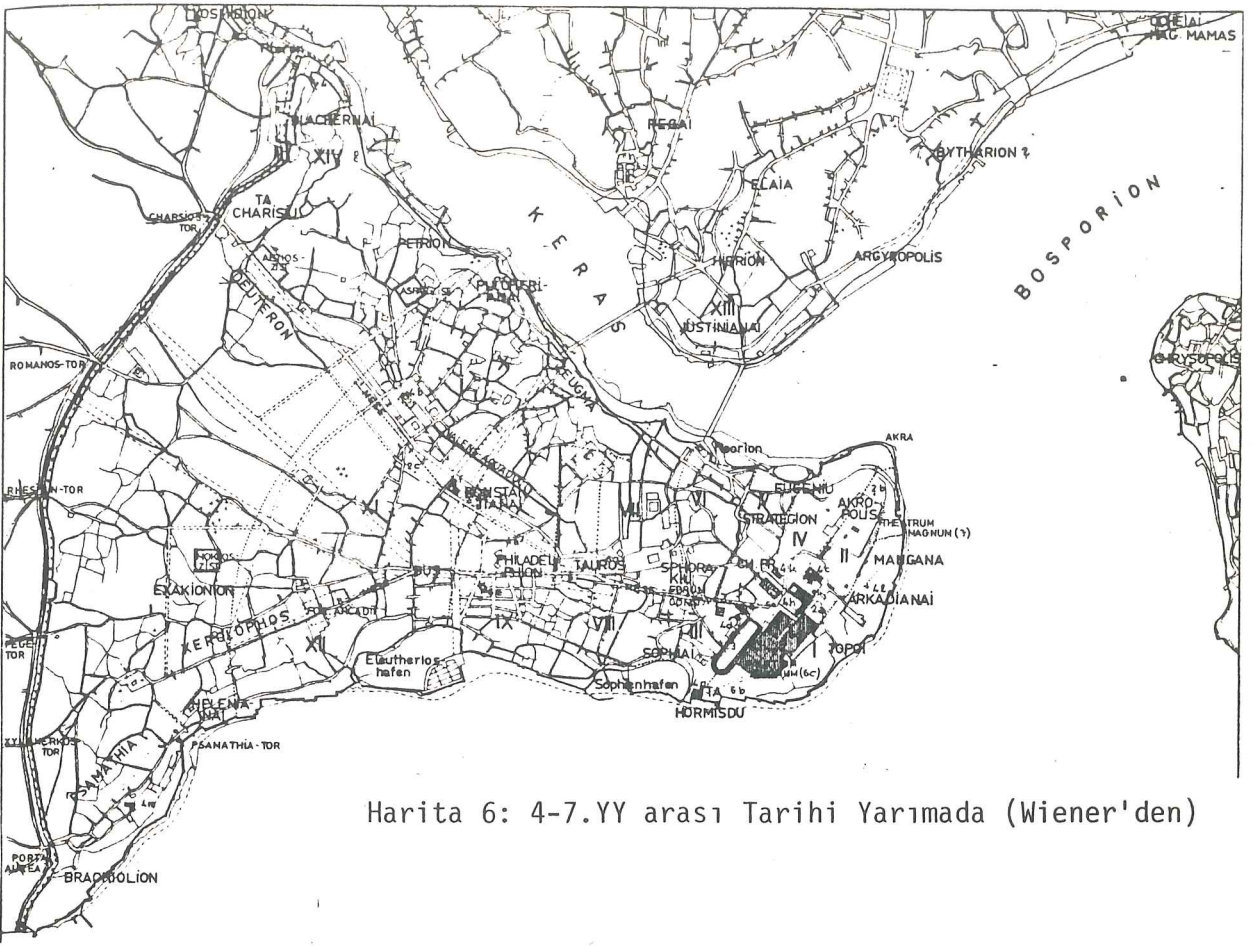
12. yy.da şehre yabancılar yerleşmeye başlamıştır.

4. Haçlı Seferinde şehir kuşatılıp alınmıştır.

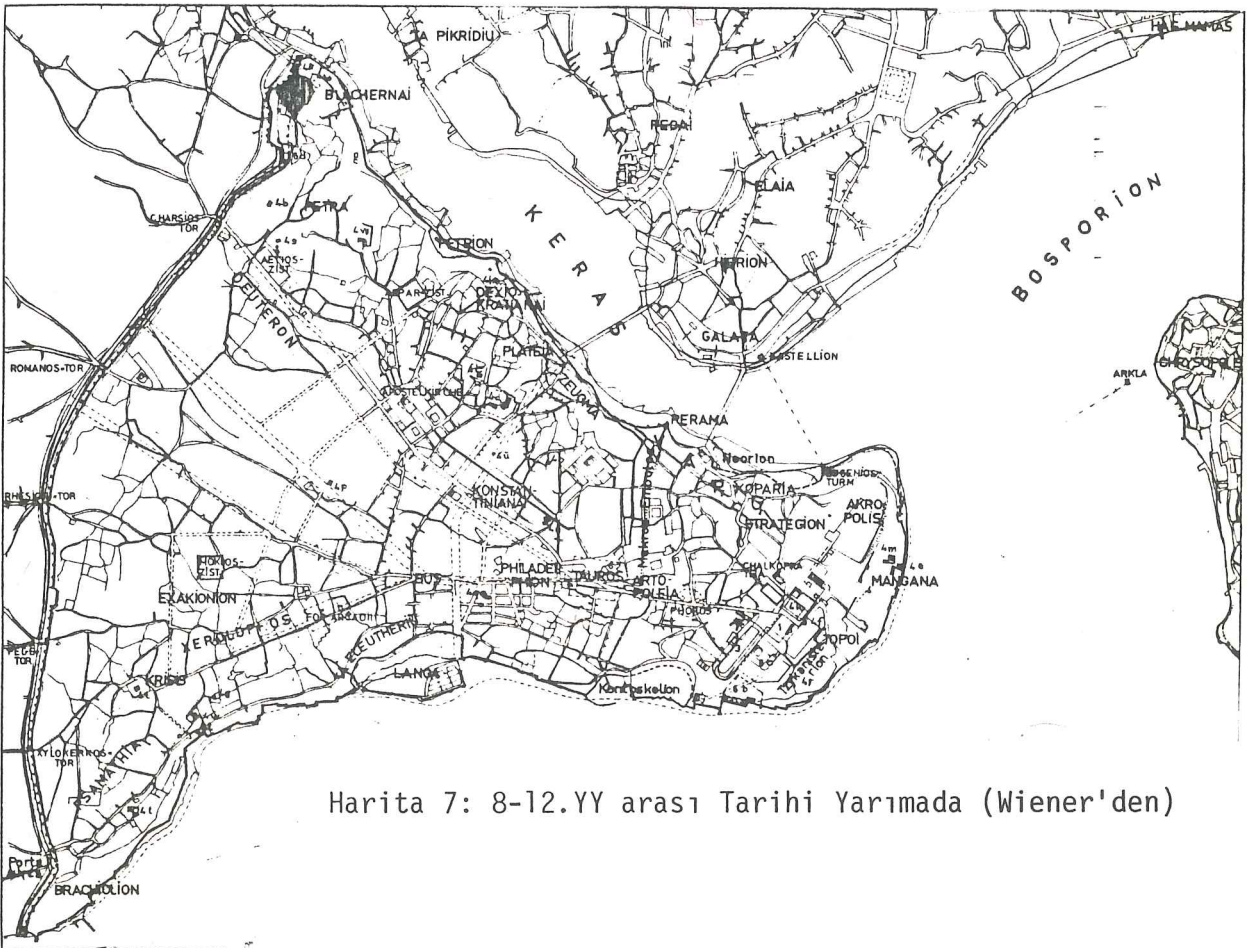
Bizans İmparatorluğu şehir planlaması 14 bölgeden oluşmaktadır¹⁵. Hacı Beşir Ağa Külliyesi ve Cağaloğlu çevresi 5.bölgeye düşmektedir¹⁶. Bu bölge güneyde Mese, batıda Forum Constantini'den Sirkeci'ye inen çizgi boyunca gelişmektedir¹⁷. Strategion (bugünkü Babıali) bu bölgenin ortasında yer almaktadır (Harita-8).

İlk zamanlarda yönetim ve kamu tesislerinden oluşan bu bölgeye (Harita-9) daha sonraki devirlerde esnaf ve zanaatkârlar da eklenmiştir.

Strategion bölgesinde M.S, 5.YY'da bugün Zeynep Sultan Camisi ve Yerebatan Sarayı'nın arasında bulunan ve bakırcıların konutlarının bulunduğu bölgede bir kilise inşaa edilmiştir¹⁸.

Harita 6: 4-7.YY arası Tarihi Yarımada (Wiener'den)

Harita 7: 8-12.YY arası Tarihi Yarımada (Wiener'den)

532 yılından sonra Aya İrini ve Ayasofya'nın inşaaından sonra bu kilise patrikhane kilisesi olarak kullanılmıştır¹⁹ (Harita-10).

9. yy'da kilisenin arkasında bir okul tasarlanmış²⁰.

12. yy. sonunda bölgede 3 kilise bulunmaktadır²¹ (Harita-10).

Bu bölgeden günümüze Yerebatan Sarayı ve Acemağa Camisi güney-doğu cephesi kalmıştır (Resim-1).

1.2.3. Osmanlı Devri

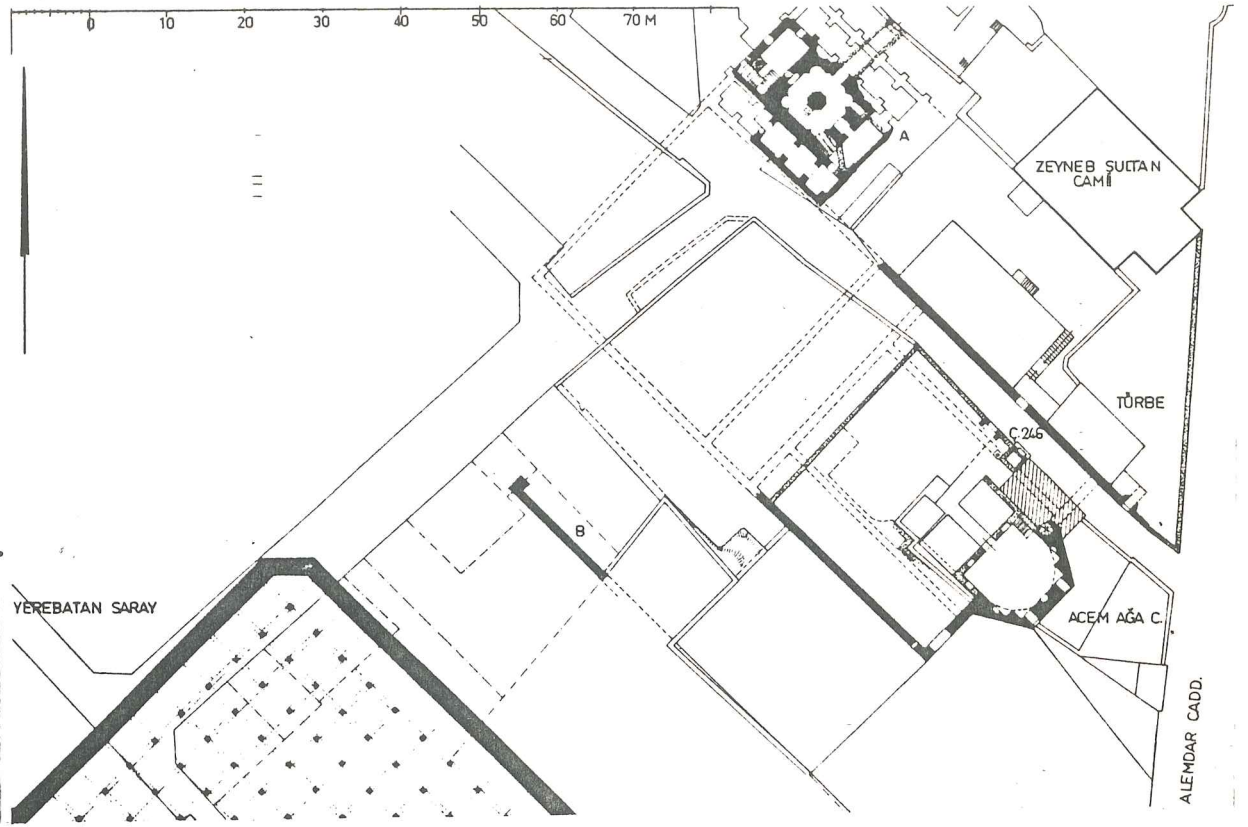
İstanbul'un 1453 yılındaki fethinden sonra şehrin müslüman nüfusunun artırılması için şehre göçmenler yerleştirilmiş, bazı kiliseler camiye çevrilmiş, yeni çarşı ve hanlar yaptırılmıştır (Harita-11). Eski Akropol'ün bulunduğu birinci tepenin üzerine yeni bir saray inşaatına başlanmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in bu imar hareketleri II. Bayezit ve I. Selim zamanında da sürdürülmüştür.

I. Selim devrinde eski kiliselerin camiye çevrilmelerinin yanında yeni bir takım yapılar da yapılmış, tersane yapımı konusu gündeme gelmiş ve çalışmalara başlanmıştır.

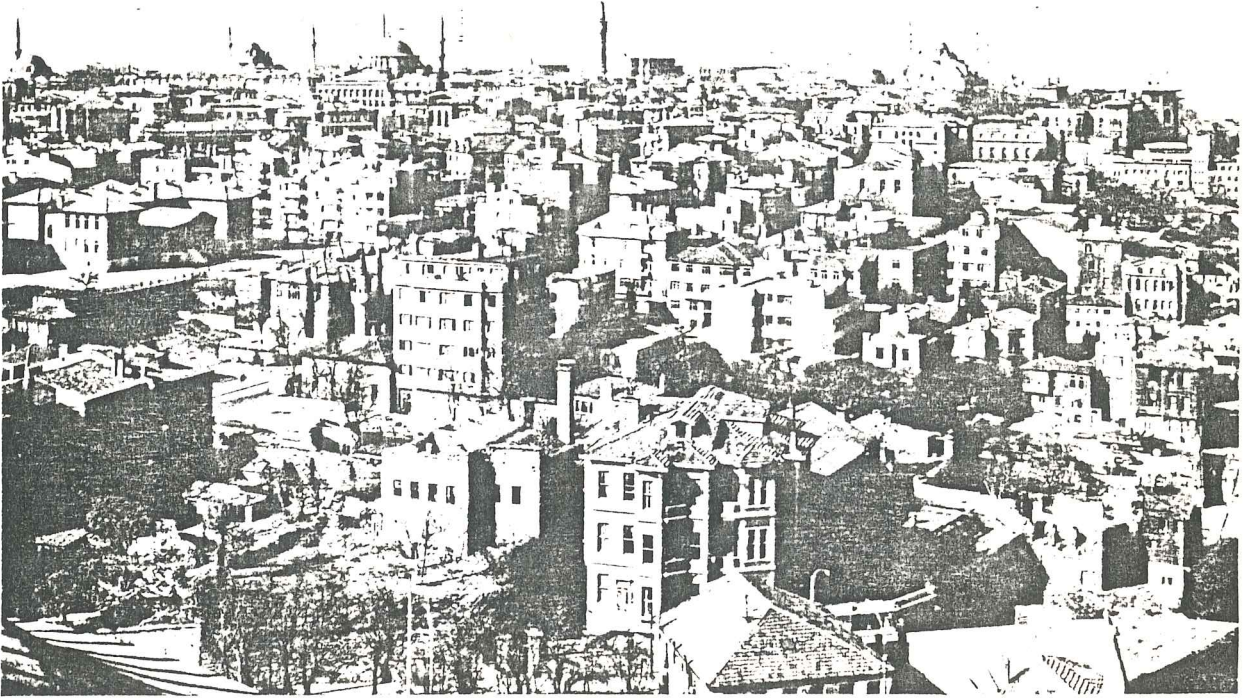
İmar çalışmaları daha sonra Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad devrinde de devam etmiştir (Harita-12).

16. yy. sonlarında tarihi yarımada'nın yapı yoğunluğu ve nüfusu artmış, şehir sur dışına taşarak Beşiktaş, Fındıklı, Beyoğlu ve Üsküdar yönünde gelişme göstermiştir. Bu yıllarda konut inşaatı kontrol altına alınmaya çalışılmış, camilere çok yakın yapılanmaya izin verilmemiştir. Buna bağlı olarak Ayasofya Camisi etrafındaki evler istimlak edilmiştir²³.

Büyük bir bölümü ahşap malzemeden oluşan sivil yapılar, büyük yangınlar sonucu büyük ölçekte yok olmuşlardır. Yeşil alanlar gittikçe küçülmüş, yapı adaları nüfus yoğunluğu nedeniyle daha da daralmıştır.

Harita 10: 12. YY sonunda Zeynep Sultan Camisi ile Yerebatan Sarayı arasındaki üç kilise (A,B ve Acem Ağa Camisi) (Wiener'den).

Resim 1: Cağaloğlu bölgesi ve sağ alt köşede 5.YY'dan inşaa edilmiş kilisenin kalıntıları (Wiener'den).

Cağaloğlu çevresinin fetihten sonra şehrin idare merkezi olması özelliğini devam ettirdiği görülmektedir²². Özellikle 17. yy'dan sonra farklı yerlerde bulunan devlet idari işlerinin Alay köşkü karşısında Bab-ı Ali ve sadrazamlık kurumlarında düzenlenmesi ile bölge önemini artırmıştır.

1755 yangınından sonra 1810 da Bab-ı Ali'nin yeniden inşaatına başlanmış, 1826 yangınından sonra yanan binaların yanında Sedaret binası da tasarlanmıştır²⁴.

Alemdar olayından sonra burası Sadrazamlık statüsünü kaybetmiş, sadece devlet idari işlerinin görüldüğü yer haline gelmiştir²⁵.

1836 da maliye, dahiliye ve hariciye binaları inşaa edilmiştir²⁶.

1878 ve 1911 yangınlarından sonra Dahiliye bölümü onarılmamıştır.

Bugün hariciye bölümü İstanbul Defterdarlığı, Sedaret bölümü de İstanbul Valiliği olarak kullanılmaktadır²⁷.

1.2.3. Cumhuriyet Dönemi

İstanbul'un 1000 yıl kadar Bizans'a 470 yıl da Osmanlı İmparatorluğu-na yaptığı devlet merkezi görevi, Cumhuriyet ile sona ermiş ve Ankara yeni devlet merkezi olmuştur. Bölge sınırları içinde bulunan Babı-ali, bu tarihten sonra şehir idare sisteminin odak noktasını oluşturmuştur.

Cumhuriyet devrinde de imar çalışmaları devam etmiştir. Bu çalışmalarda, imparatorluğun son devirlerinde olduğu gibi yabancı mimarlardan yararlanılmıştır.

Kent dokusundaki önemli değişim, yaya ve hayvan trafiğine göre düzenlenmiş ulaşım ağının motorlu araç ve raylı sisteme uydurulması sırasında olmuştur. Bu amaçla yollar genişletilmiş, yeni yollar açılmış, böylece çıkmaz sokak karakteri kaybolmuştur.

20.yy.ın ikinci yarısında şehirde sanayinin gelişmesi ve artan çalışma şartları kente göçü hızlandırmış, bunun sonucu nüfus artmış ve gecekondulaşma ortaya çıkmıştır.

İstanbul metropolitan alanı Türkiye imalat sektörünün önemli bir bölümünü bünyesinde toplamıştır. 1975 yılında küçük sanayinin en fazla yoğunlaştığı bölgenin 60.000 çalışanla Eminönü ilçesi olduğu saptanmıştır²⁸.

Bölgede gelişen bu küçük sanayi mevcut tarihi yapının daha da bozulmasına ve sağlıksızlaşmasına yol açmıştır. Bölge böylece yerleşim özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Tarihi yarımada günümüzde dinsel, kültürel ve askeri amaçla yapılmış Bizans ve Osmanlı dönemine ait 700'den fazla anıt eser bulunmaktadır²⁹. 376 cami ve mescit, 400'den fazla çeşme ve sebil, su yolu, su kemeri ve sarnıç bulunmaktadır³⁰.

1.3. FİZİKSEL BİÇİMLENİŞ

2. BÖLÜM- KÜLLİYE GELİŞİMİ

2.1. KÜLLİYE TANIMI VE YAPILIŞ AMAÇLARI

Külliye, cami merkez alınarak, çevrelerinde çeşitli işlevleri olan yapıların düzenlenmesiyle oluşturulmuş organizasyonlardır³¹. Cami, medrese, türbe, hamam, dârü's-şifâ, kervansaray, han, çarşı, tabhane, imaret aşhane, tekke, kütüphane, sıbyan mektebi, meşruta gibi dinsel, sosyal ve kültürel birimlerin birkaçından veya tamamından oluşurlar³². Bazı örneklerde gelir getirici yapılar külliye sınırları dışında hat- ta başka şehirlerde tasarlanabilmişlerdir³³.

Külliye çeşitli amaçlarla yapılabilmektedir. Bunlar;

Bayındırlık ve yerleşim amacı : Külliye çevresinde zaman sürecinde yerleşim oluşmakta ve külliye yerleşim merkezi konumuna girmektedir. Yollar üzerinde tasarlanmış külliye çevrelerinde de aynı nedenle kasaba ve şehirler oluşmuşlardır.

Kültür ve yüksek öğretim amacı : Bu kurumlardan devlet yöneticileri (ulemalar) yetişmektedir. Bundan dolayı külliye devlet yönetiminin işlemesi yönünden önemli yer tutmuşlardır.

Dinsel amaç : Külliye bünyesinde yer alan dinsel amaçlı birimler (cami, türbe, tekke v.s), dinsel gereksinimlerin karşılanmasında önemli yer tutmaktadırlar. Ayrıca külliye vakıflara en geniş etki olanağını veren kuruluşlardır.

Ticari amaç : Külliye gereksinim duydukları gelirin sağlanabil- mesi amacı ile ticari yapılar tasarlanmış, böylece ticaretin gelişme- si de sağlanmıştır³⁴.

2.2. OSMANLILARDA KÜLLİYE FİKRİ

Osmanlı külliye öncüleri Artuklu, Mengecüklü ve Anadolu Selçuk- lu medreseleridir³⁵.

İlk devir Osmanlı Külliyyeleri genelde ana unsurları taşımaktadırlar³⁶. Birimler arasında mimari yönden karakter birliği bulunmaktadır³⁷. İstanbul külliyyelerinde de aynı karakter birliğine rastlanmaktadır³⁸.

Daha sonraki devirlerde şehirlerdeki medrese, hamam gibi bağımsız yapılar çoğalınca külliyyeler yakınlarında bulunan bu yapılardan veya en yakın Selahaddin külliyesinin yapılarından faydalanmışlardır. Bu yüzden külliyyelerde ana elemanlardan bir yada birkaçı eksik yapılabilmişlerdir³⁹. Bazı örneklerde de programın gelişmesi sonucu yeni yapıların daha sonra tasarlandıkları da görülmektedir⁴⁰.

Külliye bütünü genellikle cami çevresinde gelişmektedir. Ancak sefer ve hac yolu üzerindeki külliyyelerdeki camiler proporsiyonları yönünden ikinci planda kalabilmektedirler⁴¹.

2.3. OSMANLI BAROK KÜLLİYELERİ

2.3.1. Barok Sanatı

Barok üslubu 1630-1670 yıllarında İtalya'da ortaya çıkmış, kuzey İtalya, İspanya, Portekiz, Almanya ve Fransa'ya yayılmış oradan da Fransa'da mimarlık okuyan öğrenciler kanalı ile Osmanlı Devletine gelmiştir⁴². Türklerin barok sanatını kendi zevklerine göre yorumlamaları sonucu ortaya Türk Baroğu olarak isimlendirilen bir üslup çıkmıştır⁴³. 1740 yılından sonra bu sanatın etkisi Osmanlı mimarlığının her tür yapı aksamında kendisini göstermiştir⁴⁴. Batı motifleri Osmanlı yapı biçimlerine uydurulmuştur⁴⁵. Türk sanatında, dinsel mimaride planlamada büyük etki yapmamış, üst yapı ve cephelerde bezeme olarak kendisini göstermiştir⁴⁶.

2.3.2. Barok Külliyyeler

Aynı özellikler barok külliyyeler için de geçerlidir. Barok sanatı külliye planlamasını etkilememiş, değişim bezemede olmuş, klasik Osmanlı yapı sanatının mimari ve bezeme öğeleri yerlerini Avrupa mimarlığının barok sanatındaki mimari ve bezeme öğelerine terk etmişlerdir. Geleneksel dekoratif anlayış önemli ölçüde değişmiştir.

3. BÖLÜM- HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ

3.1. TARİHSEL OLUŞUM

3.1.1. Yapım Tarihi

Hacı Beşir Ağa Külliyesinin yapım tarihi kitabelere göre 1157 (1745) dir. Külliye aî bölümler bu tarihte yapılmışlardır. Tekkenin yanındaki meşruta ise 19.YY. Osmanlı konut mimarlığı özelliklerini yansıtmaktadır.

3.1.2. Hacı Beşar Ağa

Külliye'nin banisi Dâr-üs-saâde ağası Hacı Beşir Ağa'dır⁴⁷.

3.1.2.1. Hayatı

Hacı Beşir Ağa, Yapraksız Ali Ağa'nın çırağı olarak padişah, hizmetine girmiştir⁴⁸. 1116 (1704) yılında hazinedarlık rütbesine ulaşmıştır⁴⁹. 1120'de Kıbrıs'a oradan da Mısır'a gönderilmiştir⁵⁰. Daha sonra Şeyhül-Harem görevine getirilmiştir⁵¹. 1129 (1717) yılında Dâr-us-saâde ağalığına seçilmiştir. Sultan III. Ahmed devrinde 13 yıl görevde kalmış, I.Mahmud devrinde de görevine devam etmiş ve bu hizmeti 1159 (1746) yılına kadar sürmüştür⁵². 13 cemazeyülevvel 1159 da (Mayıs 1746) ölmüştür⁵³. Yerine II. Beşir Ağa geçmiştir⁵⁴.

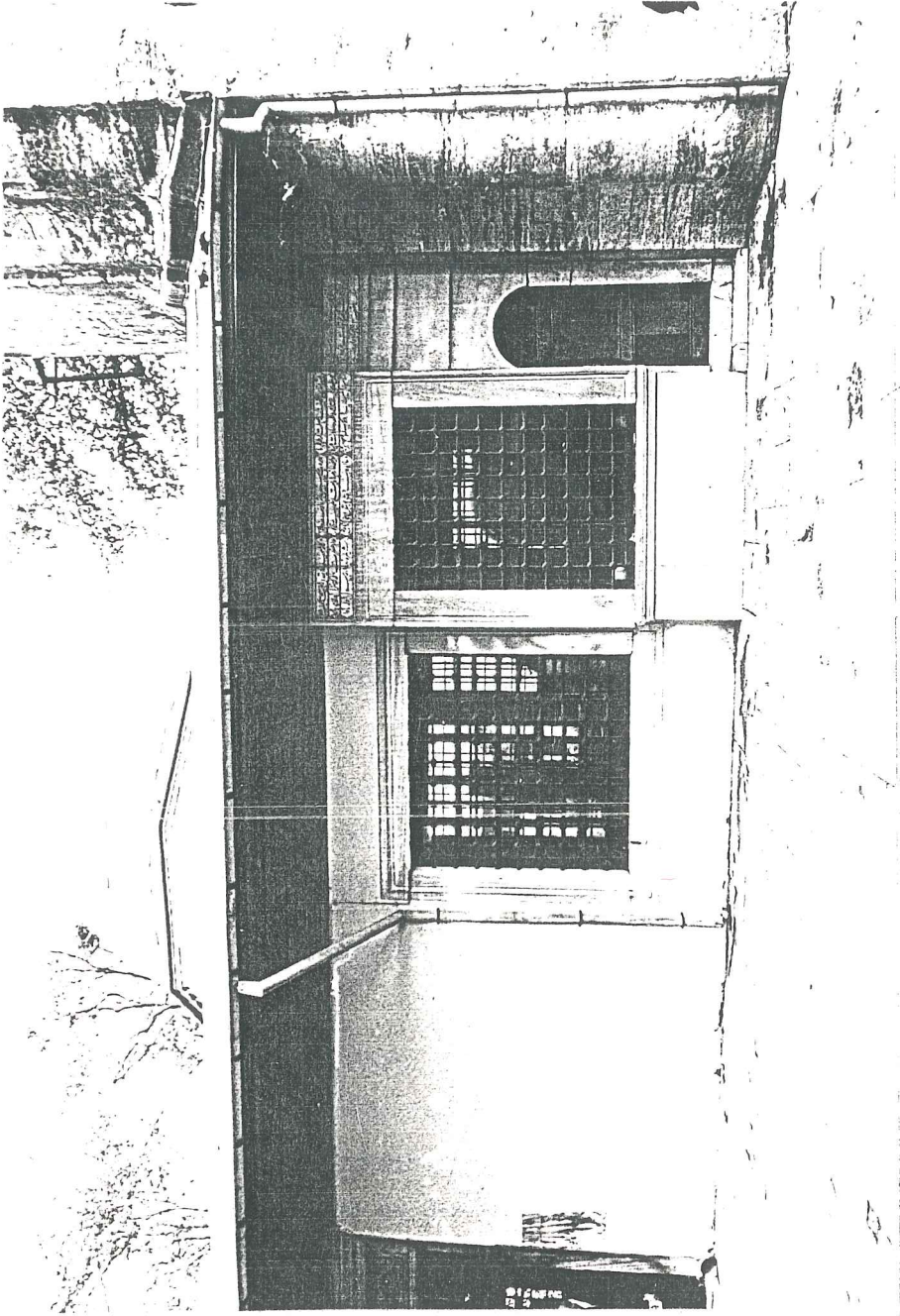
Türbesi Eyüp'tedir (Resim-2). Türbe kapısı üzerindeki ölüm tarihi;

*Beşir'e zîr-i Liva Rasul ola me'va 1159 (1746)*⁵⁵.

Devlet işlerinde çok etkili bir insandır⁵⁶. Daha sonraları yetkisi artmıştır⁵⁷. Bilgili ve yönetici kişiliği olan bir kişidir⁵⁸.

3.1.2.2. Banisi Olduğu Eserler

En önemli eseri Cağaloğlu'ndaki kendi adını taşıyan külliye'dir. Bunun dışında Eyüp Baba Haydar'da medrese, kütüphane, sıbyan mektebi ve çeşmeden oluşan bir Dârü'l-hadisi bulunmaktadır⁵⁹. Bu eserden günümüze sadece kitabe ve kötü durumdaki dersaneleri ile çeşmesi

Resim 2: Hacı Beşir Ağa Türbesi

kalmıştır. Medresenin yapım tarihi 1147 (1734-35) dir⁶⁰. Bunun dışında Kocamustafapaşa'da iki, Fındıklı, Üsküdar, Fatih, Beşiktaş ve Sarıyer'de birer çeşmesi bulunmaktadır⁶¹. Medine'de de bazı hayır eserleri vardır⁶².

3.1.3. Mimarı

Hiçbir kayıttta mimarı ile ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

3.2. GENEL TASARIM VE YERLEŞİM ÖZELLİKLERİ

İstanbul Cağaloğlu'da Alayköşkü Caddesinin (Şengül Hamamı Sokak) kuzeyinde yer almaktadır. Doğu yönünde alçalan az eğimli bir alanda tasarlanmıştır. Güney cephesi Vakıf Dükkanları ile yükseltilerek üzerine cami yerleştirilmiştir. Cami, kütüphane, medrese, çeşmeler, Vakıf dükkanları ve sebil beraber tasarlanmışlardır. Tekke ve meşruta dar bir yol ile bu bütünden ayrı olarak batıda tasarlanmıştır (Vaziyet Planı 1).

Klasik Osmanlı Külliye şemasına uymakla birlikte, barok değişimler de taşımaktadır⁶³.

Avlu kotu giriş kapısından Alaşköşkü Caddesi yönünde azalan yol kotundan yüksek tutulmuş, böylece doğu cephesinde 3 tane vakıf dükkanı ve iki çeşme tasarlanabilmiştir.

Avlunun kuzeyinde çift son cemaat yeri bulunan kare mekanlı cami bulunmaktadır.

Caminin doğusunda mahfel batısında aynalı tonoz örtülü kütüphane yer alır. Avlunun kuzeybatı köşesinde küçük bir minare yer almaktadır. Minarenin yanındaki kapıdan medreseye girilmektedir. Medrese kotu cami avlusu kotundan üç basamak yardımı ile düşürülmüştür. Cami ile ortak dış avlusu olan uzun dikdörtgen planlı medresenin avlu revakları arkasında kubbeli hücreler sıralanmıştır.

DEFTERDARLIK

EMNİYET
MÜDÜRLÜĞÜ

K

ÇEŞME

CAMI
AVLUSU

ADLİYE CADDESİ

ÇEŞME

SEBİL

MEDRESE

TEKKE

HACI BEŞİR AĞA

TEKKESİ SOKAĞI

MESRUTA

CAMI

KÜTÜPHANE

YOKUŞU

ŞENGÜL
HAMAMI

HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
VAZİYET PLANI

0 5 10 20m.

V.P. 1

Hacı Beşir Ağa Tekkesi Sokağı tekke ve meşrutayı külliyeinin diğer birimlerinden ayırmaktadır. Kare planlı tekke revaklı bir avlu ve bunun arkasında gelişen odalardan oluşmaktadır. Tevhidhane ve baş oda iki katlı olarak tasarlanmıştır ve tekkenin güneyinde yer almaktadır.

19.yy.'da yapılmış olan tekke meşrutası ahşaptır ve tekkenin güneyinde yer alır. Meşruta ile tekke arasında her iki katta bağlantılar bulunmaktadır.

3.3. Külliyeinin Günümüzdeki Durumu

Külliye 1959, 1965 ve 1973 yıllarında onarımlar görmüştür. 1986 yılında başlayan diğer bir restorasyon çalışması bugün de devam etmektedir. Cami kitabesinden II. Mahmud zamanında onarım gördüğü anlaşılmaktadır. 1959 ve 1965 yıllarında yapılan onarımlar Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Cami özgün kullanımını korumaktadır.

Mahfel bölümü cami meşrutası olarak kullanılmaktadır.

Kütüphane kullanılmaz durumdadır.

Medrese onarım halindedir.

Sebil ticari amaç ile kiraya verilmiştir. Vakıf dükkanları da aynı durumdadır.

Tekke ve tevhidhane bölümü, Balkan Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği binası olarak kullanılmaktadır.

Meşruta kötü durumdadır ve büyük bölümü yıkılmıştır.

4. BÖLÜM- KÜLLİYEYİ OLUŞTURAN YAPILAR

4.1. CAMİ AVLUSU

4.1.1. Tasarım Özellikleri

Hacı Beşir Ağa Camisi avlusu külliyeinin kuzeyinde, medresenin doğusunda tasarlanmıştır.

Plan şeması kuzey-güney doğrultusunda uzunlamasına gelişen bir dikdörtgendir.

4.1.2. Eleman Analizleri

Giriş külliyeinin kuzey köşesindeki kapıdan sağlanmıştır. Giriş kotu Adliye caddesi kotundan üç basamak ile yükseltgenmiştir.

Söveler küfeki taşıdır. Üst söve basık bir kemer şeklinde tasarlanmıştır. Kapı kanatları basit profilli ahşap kanatlardır (Resim-3).

Giriş kapısı üzerinde kitabe yer almaktadır (Resim-4). Bunun üzerinde dairesel bir saçak bulunmaktadır. Kurşun kaplı yarım konik çatı giriş cephesini tamamlamaktadır.

Avlu cephesinde aynı saçak tek yöne eğimli olarak devam etmektedir (Resim-3).

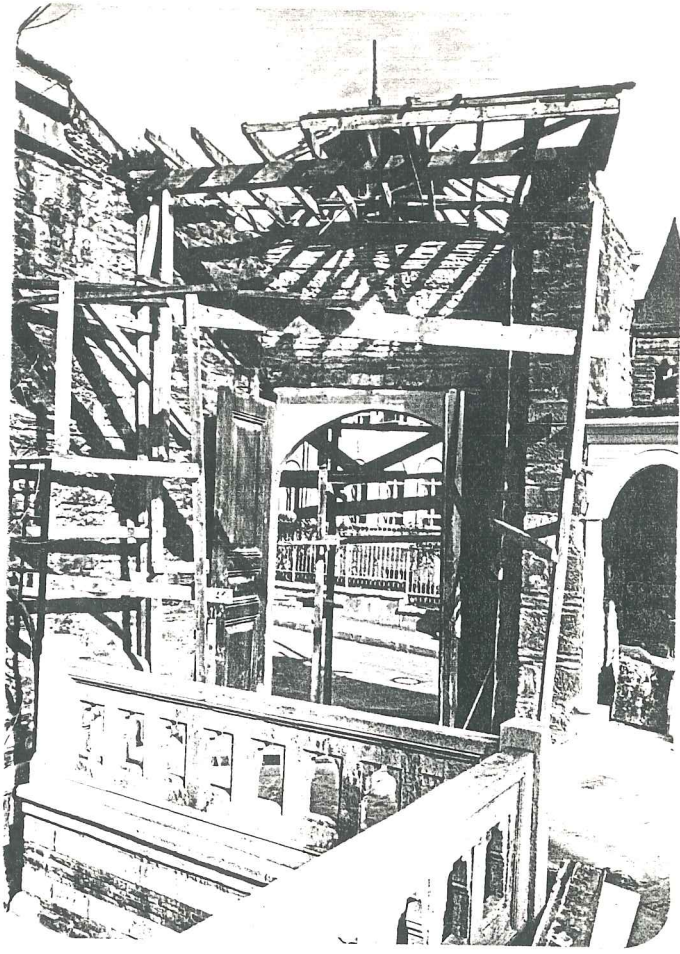
Avlu kotu, giriş kotundan iki basamak ile yükseltgenmiştir.

Döşeme malzemesi taştır. Arada alt katta düzenlenmiş tuvaletlerin ışık gereksinimini karşılayan saydam ışıklıklar bulunmaktadır (Resim-5).

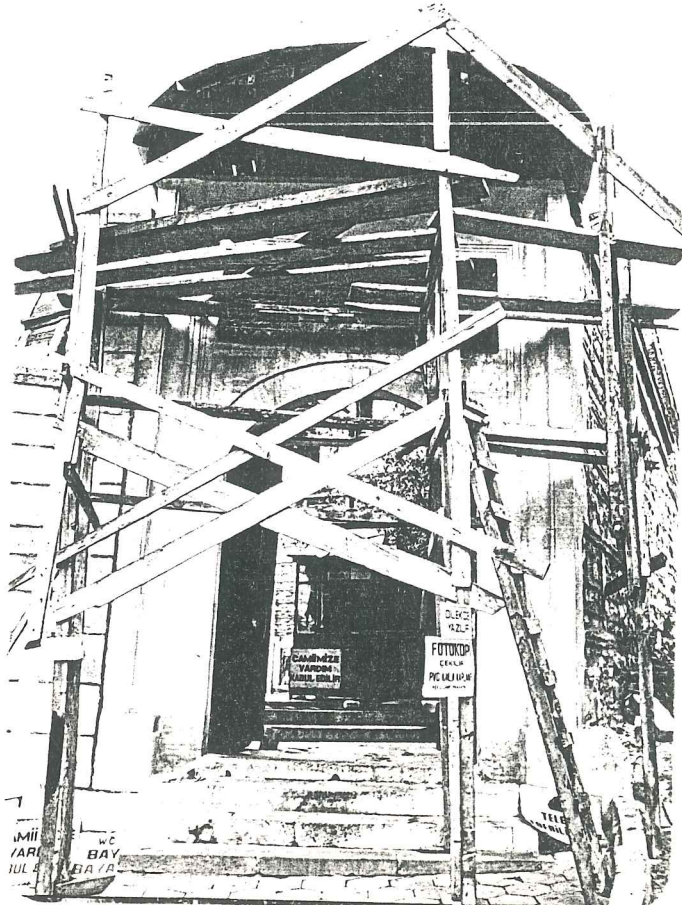
Doğu duvarı tuğla ve küfeki taşı ile almalı olarak düzenlenmiştir. Üzerinde küfeki taşı alt söveli ve lentolu altı açıklık düzenlenmiştir. Bunların caddeye bakan cephelerinde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Duvar üzeri küfeki taşından bir harpuşta ile bitirilmiştir.

Bu cephede muhdes bir ahşap revak ve arkasında tuvaletlerin havalandırılmasını sağlayan muhdes bacalar bulunmaktadır (Resim-5).

Resim 3: Avlu giriş
kapısı iç
görünüşü.

Resim 4: Avlu
Kapısı
Kitabesi.

Güney cephede solda mahfel, sağda cami girişi yer almaktadır.

Mahfel girişi yükseltilmiş mermer döşemeli bir sahanlıktan sağlanmıştır. Üzerinde muhdes bir kurşun saçak bulunmaktadır (Resim-6).

Aynı cephede sağda cami son cemaat yeri girişi bulunmaktadır (Resim-7). Giriş ortadan iki basamakla yükseltilmiş bir sahanlıktan sağlanmıştır.

Kare kesitli ayaklar kesme taş, sivri kemerler tuğladır. Duvar kesme taş ve tuğla ile almalı düzende tasarlanmıştır. Duvarın üzerindeki basit profilli bir silme ve kurşun örtülü tonozlar cepheyi tamamlamaktadır.

Batı cephesinde medrese girişi ve kuzey yönünde gelişen medrese odaları bulunmaktadır.

Medrese girişi iki basamak ile avlu kotundan indirgenmiştir. Giriş cephesi kesme taştır. Kapının bulunduğu bölüm portal şeklinde yükseltilmiştir (Resim-8). Ahşap kanatlı ve basık kemerli kapının üzerinde medrese tarih kitabesi bulunmaktadır.

Kapının üzerindeki tuğla örgü, kurşun bir örtü ile bitmektedir.

Minare bu bölümde güneyde yer almaktadır. Kare bir kürsü üzerinde sekizgen bir gövde ile tasarlanmıştır. Kûlah kurşun, alem piriştir.

Giriş kapısının kuzeyinde medrese odaları dış cepheleri bulunmaktadır (Resim-9).

Kuzey köşede basit bir taş süsleme bulunmaktadır.

Cephe tuğla ve moloz taş ile almalı düzende tasarlanmıştır.

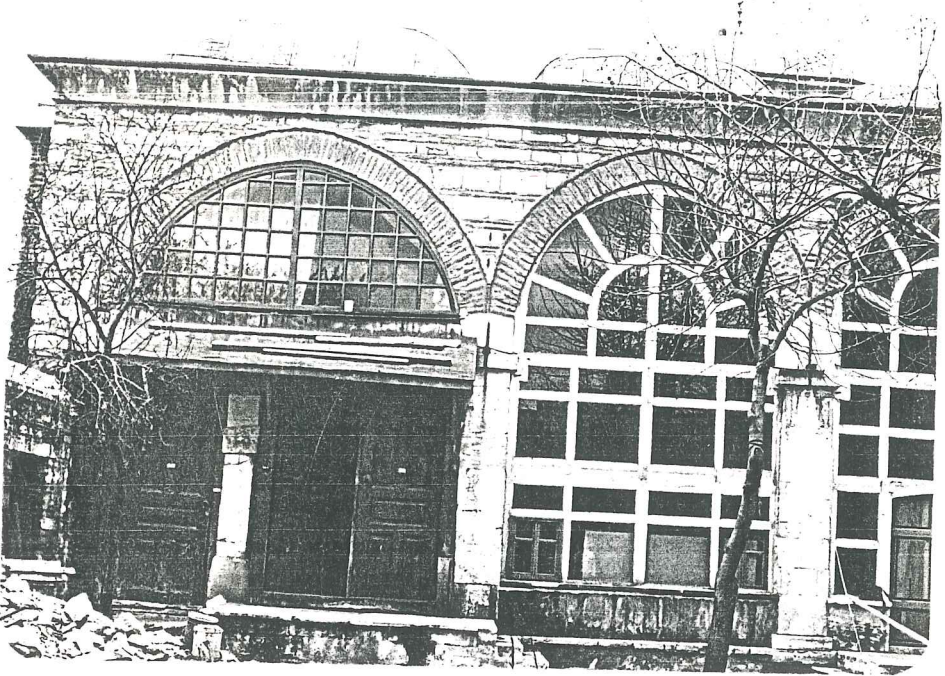
Avluya açılan medrese odaları pencereleri kesme taş sövelidir. Kanatlar ahşaptır. Bunun önünde demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Lentoların üzerinde tuğla hafifletme kemerleri bulunur. Kemerler ve lento arası yine tuğla dolgudur.

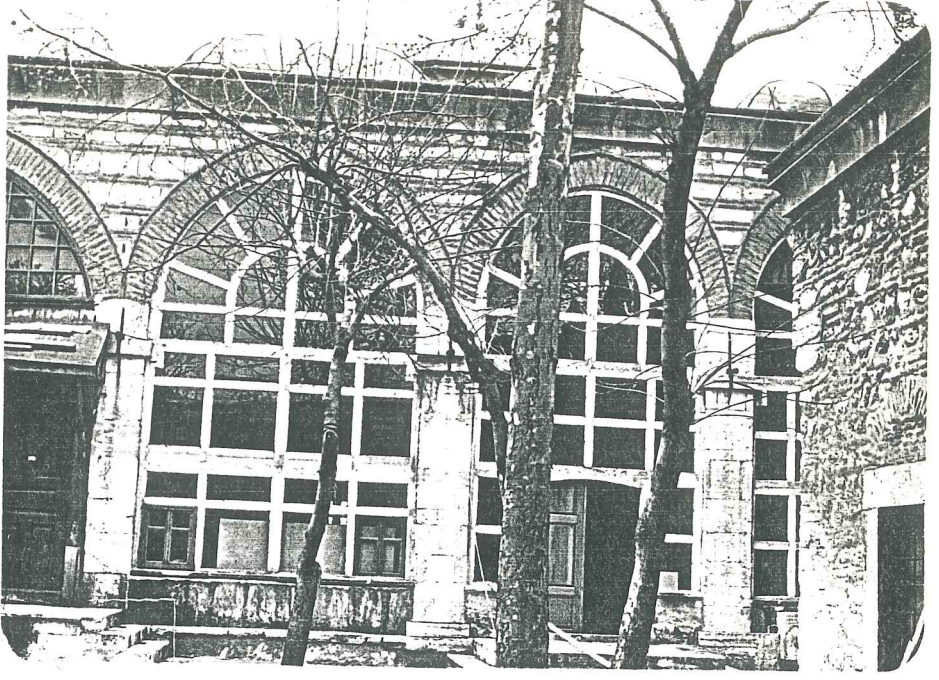
Basit bir saçak profili ve kurşun örtülü kubbeler cepheyi tamamlamaktadır.

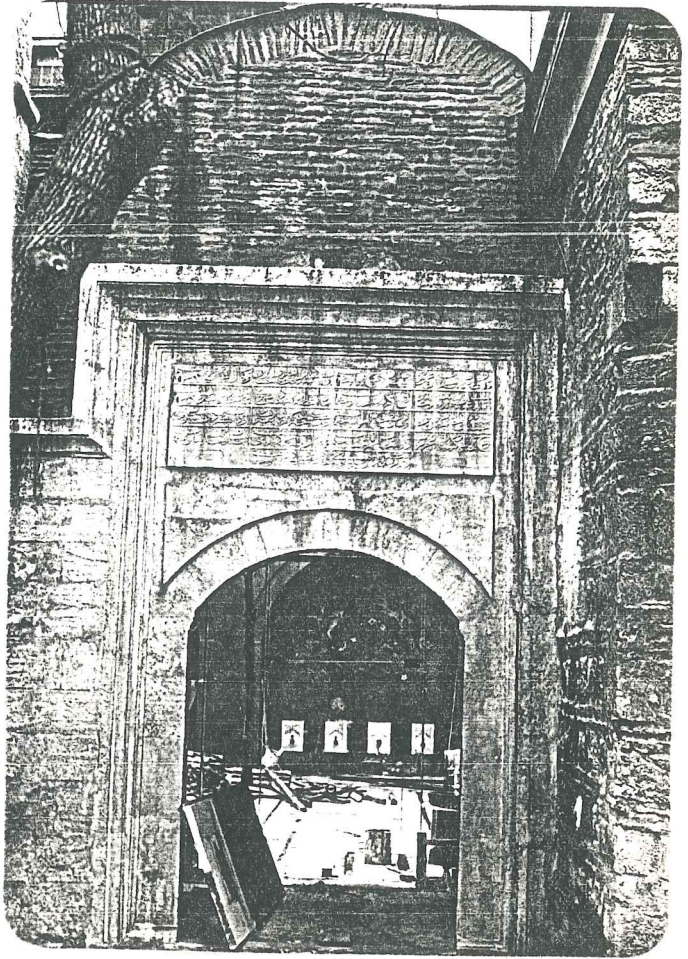
Resim 5: Avlu Muhdes Revak ve Yerde Abdesthane Işıklıkları.

Resim 6: Mahfel girişı ve Cami Son Cemaat yeri cephesi.

Resim 7: Cami Son Cemaat yeri Avlu cephesi.

Resim 8: Medrese Kapısı
ve Kitabesi.

Kuzey cephesi duvarı diğer cephelerle aynı özellikleri gösterir. Abdesthane ve tuvaletlerin bulunduğu bölüme iniş buradan sağlanmaktadır.

Medrese cephesinden ve avlu giriş yönünden basamaklarla ortada bir sahanlığa inilmektedir. Bu sahanlığın doğusunda kadınlar tuvaleti bulunmaktadır. Erkekler abdesthanesi ve tuvaleti güneyde küçük ölçekli revaklı bir avlu çevresinde tasarlanmıştır.

Güneybatıdaki hacim abdesthanedir (Resim-10). Döşeme malzemesi altıgen kiremit taşı, tavan betonarme aynalı tonozdur. Tonoz aynasında aydınlatma boşlukları bulunmaktadır.

Abdest muslukları hacmin güney ve batısında bulunmaktadır.

Güneydoğu hacmi ise tuvalettir. Döşeme ve tavan, malzeme ve strüktür olarak abdesthanenin aynısıdır.

4.1.3. Geçirdiği Onarımlar

Cami avlusunda 1963 ve 1986 yıllarında onarım çalışmaları yapılmıştır.

1963 yılında cami son cemaat girişi betonarme, kayıt ve cam ile kapatılmıştır (Resim-11).

Alaturka tuğla örtülü mahfel giriş saçağı kurşun kaplanmıştır.

1986 yılında da avlunun altında abdesthane ve tuvalet hacimleri inşa edilmiş, bu hacimlerin havalandırılması amacı ile medrese bacalarına benzer bacalar tasarlanmıştır. Ayrıca 1987 yılı sonlarında bu bacaların önüne ahşap bir revak eklenmiştir.

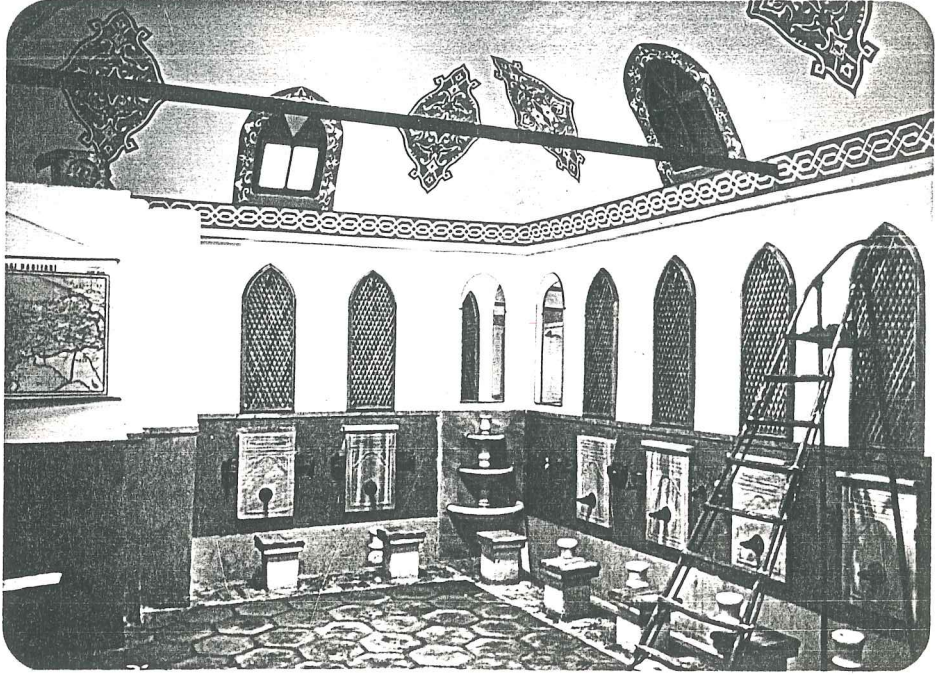
Avlu giriş kapısı ve saçağı onarımları devam etmektedir.

4.1.4. Sorunlar ve Nedenleri

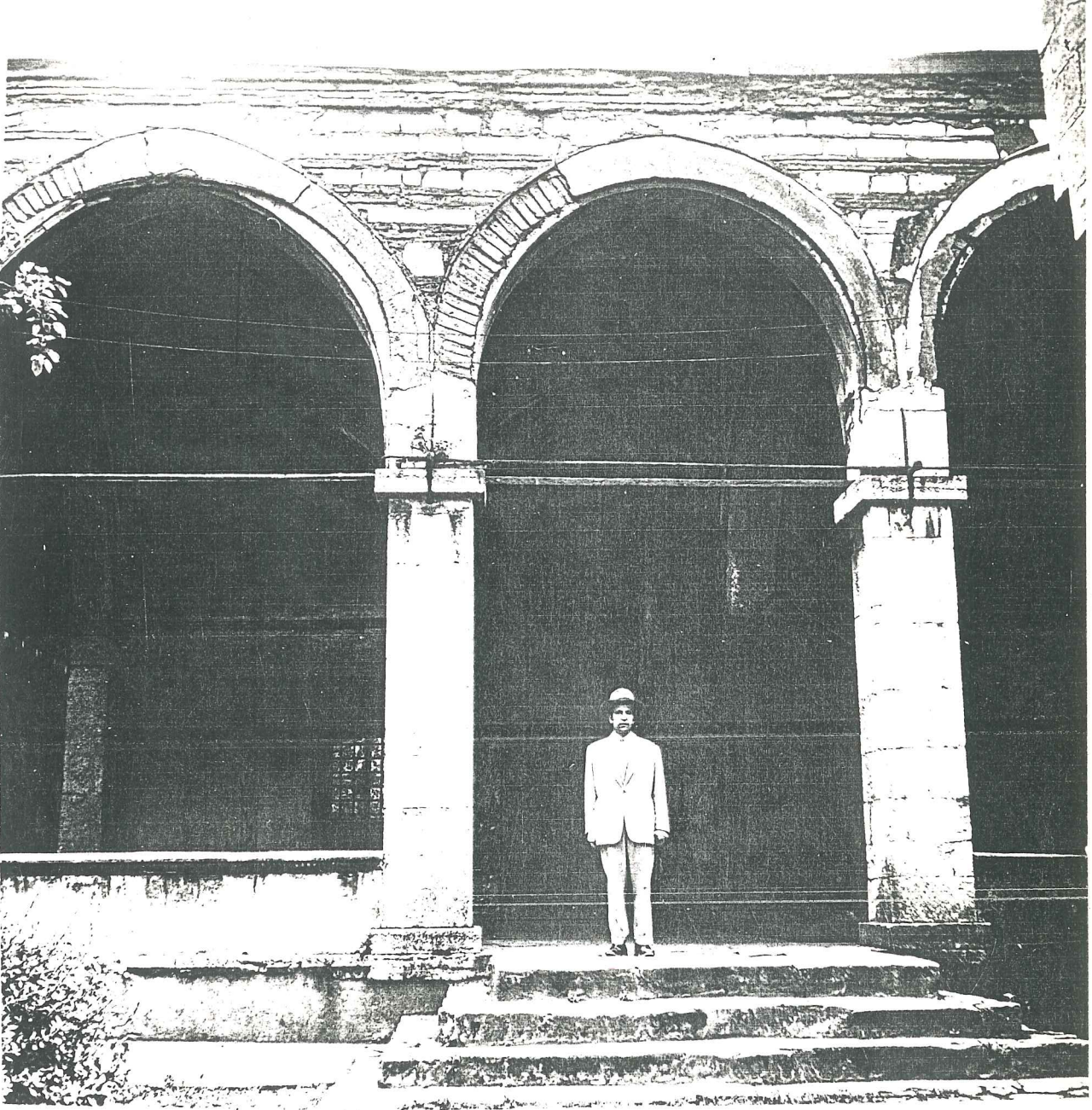
Cami avlusunda rastlanan tek sorun giriş kapısı saçağıdır. Kurşun örtüsü sökülmüş olan saçağın ahşap kısımlarında bozulmalar göze çarpmaktadır.

Resim 9: Medrese Kapısı ve Avluya açılan Medrese Odaları Pencereleeri.

Resim 10: Abdesthane ve Tuvaletler.

Resim 11 : Cami son cemaat yeri cephesi 1959 yılı öncesi.

Bozulmaların nedenleri iç ve dış etkiler sonucu ahşapta oluşan bünyesel değişimlerdir.

İç etkiler, malzeme bünyesindeki elastik ve plastik yorulmalar, hidro-fiziksel özellikler, ısısal süreçlerdir.

Dış etkiler, malzemeye etki eden yükler, nem, hava kirliliği, ısı ve biyolojik etkinliktir.

4.2. CAMİ

4.2.1. Tasarım Özellikleri

Hacı Beşir Ağa Camisi, Külliye'nin güneyinde, kütüphanenin doğusunda yer almaktadır (VAziyet Planı 2). Zemin kotu, altında tasarlanan vakıf dükkanları ile avlu kotuna yükseltgenmiştir.

Ana mekan kare planlı, sade görünüşlü küçük bir yapıdır (Plan 1). Bu mekanda giriş bölümünün üstünde mahfeller tasarlanmıştır (Plan 2). Bunun arkasında da çift revaklı son cemaat bölümü yer almaktadır. Doğuda mahfel girişi bulunmaktadır.

4.2.2. Eleman Analizleri

Son cemaat yeri çift revaklıdır. Avludan merdivenle üstü aynalı tonoz kaplı, üç bölümlü kemerli payelere dayanan birinci bölüme girilir. (Resim 12). Öndeki taşıyıcılar paye, arkadakiler sütundur. Bu bölümle cami ana mekanı arasında ortada kubbe, yanlarda manastır tonozundan oluşan ikinci son cemaat bölümü bulunmaktadır (Resim 13). Giriş önündeki kubbe içi, kalem işleri ile bezenmiştir. Yalın bir bezemedir. Kubbe merkezinde yapraklardan oluşmuş bir top yer almaktadır. Kubbe eteğini stilize asma yapraklarından oluşan bir bordür çevrelemektedir. Tromplar da asma yaprakları ve spiral kıvrımlardan oluşan bir düzen ile bezenmiştir. Son cemaat yerinin batısındaki aynalı tonozda da bir vazo ve iki tarafındaki yapraklardan oluşan bir kompozisyon bulunmaktadır. Son cemaat bölümü ile cami arasında geçişi sağlayan kapının üzerinde tarih kitabesi bulunmaktadır (Resim 14).

Hatîb-i minber-i adl ü Keramet Cami'-i sevket

İmam-ı Dîn ü Devlet Hân-ı Mahmud kerem pîrâ

Nice hayr ile Kürsî-i Cihânı Beyt-i ma'mure

Müşâbih eyledi ol Kible-i Şâhân-ı mülkârâ

Bi tevfiği-ı Hudâ eserinde kıldı iktidâ çüñkim

Ağay-ı hafız-ı Darussaade izzile hâlâ

EMNİYET
MÜDÜRLÜĞÜ

DEFTERDARLIK

K

ÇEŞME

CAMI
AVLUSU

ADLİYE CADDESİ

ÇEŞME

SEBİL

MEDRESE

TEKKE

HACI BEŞİR AĞA

TEKKESİ SOKAĞI

MESRUTA

KÜTÜPHANE

YOKUŞU

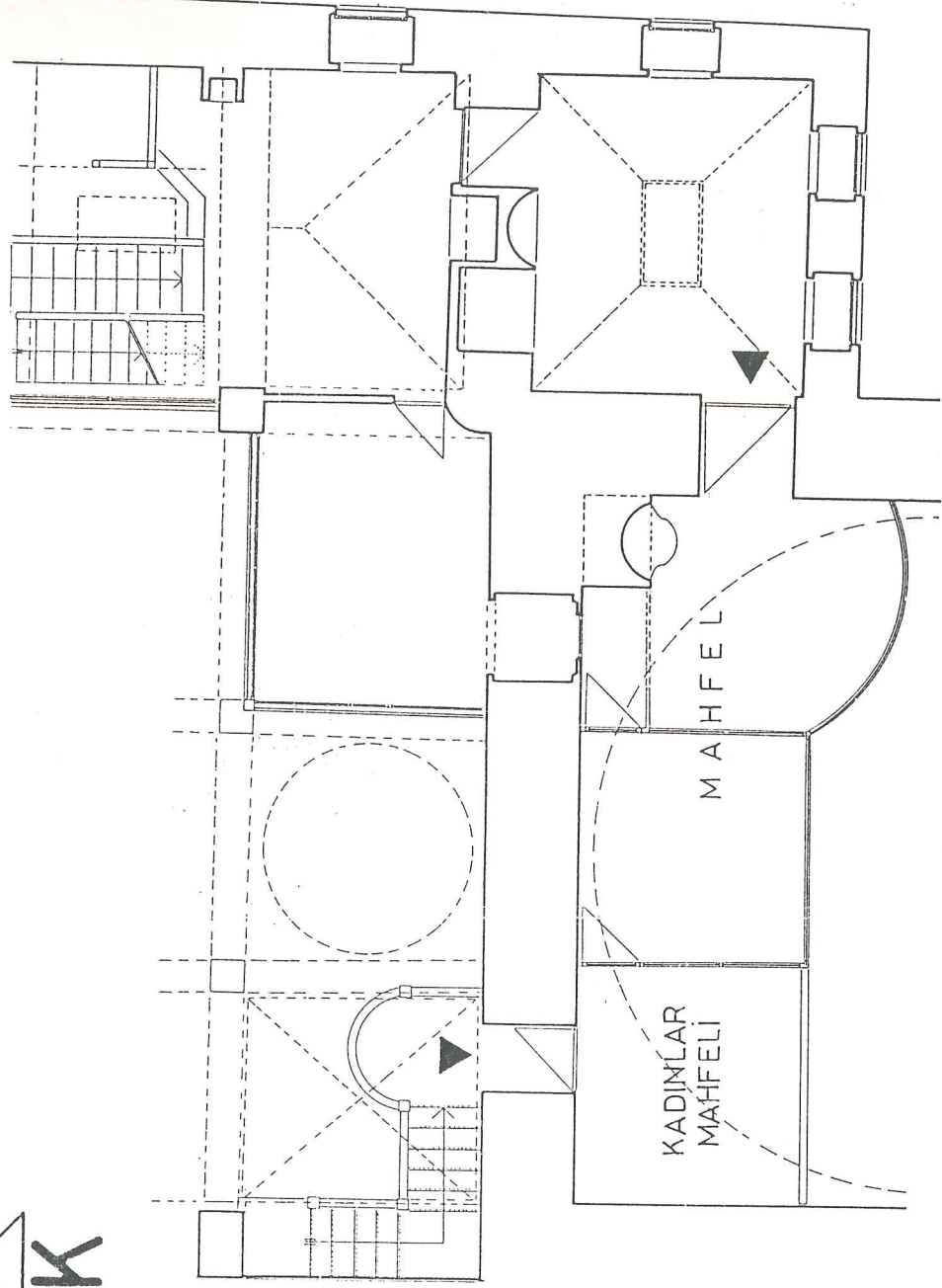
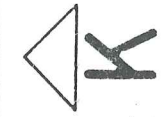
ŞENGÜL

HAMAMI

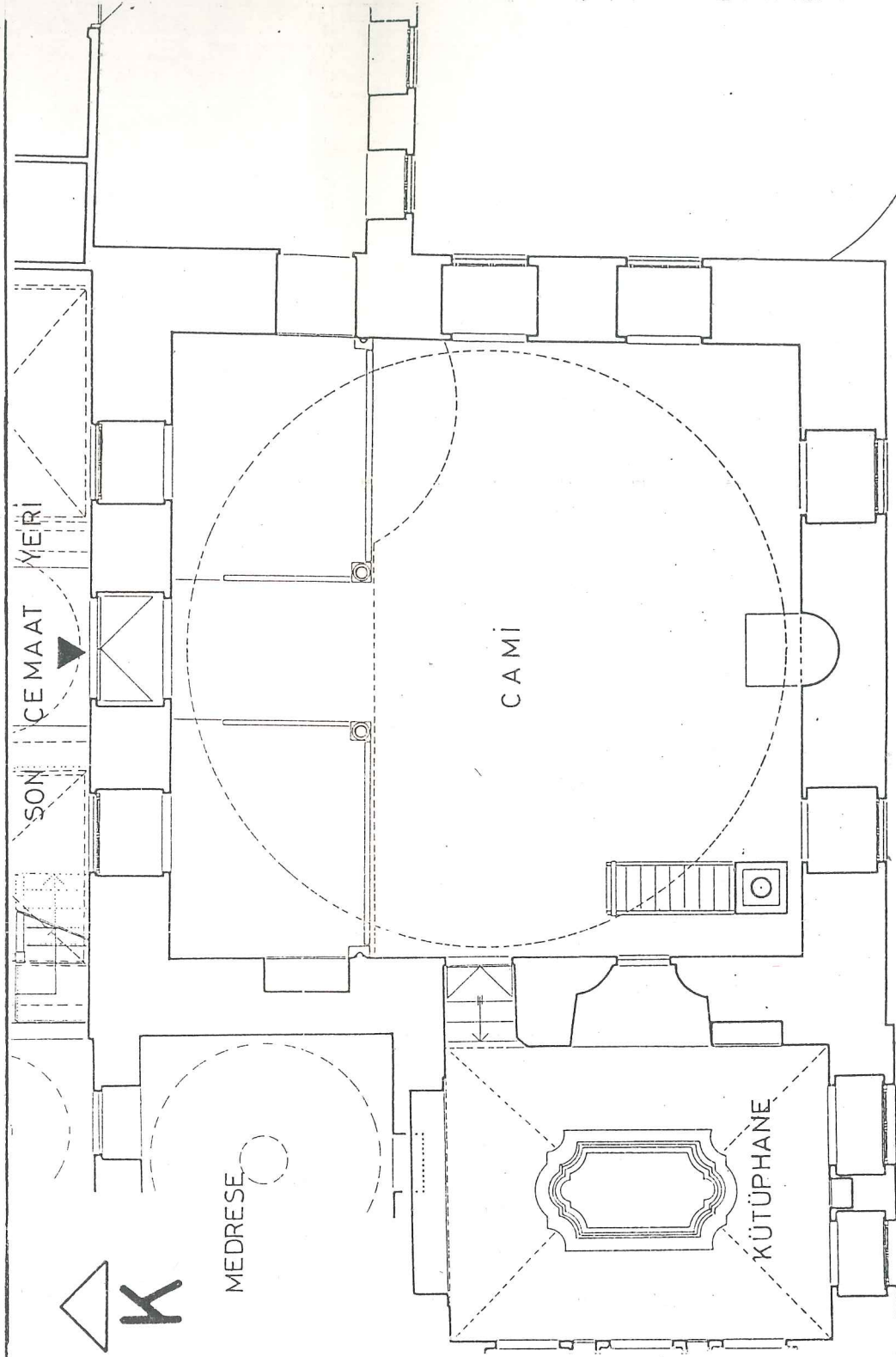
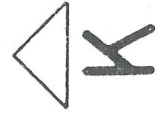
HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
VAZİYET PLANI

0 5 10 20m.

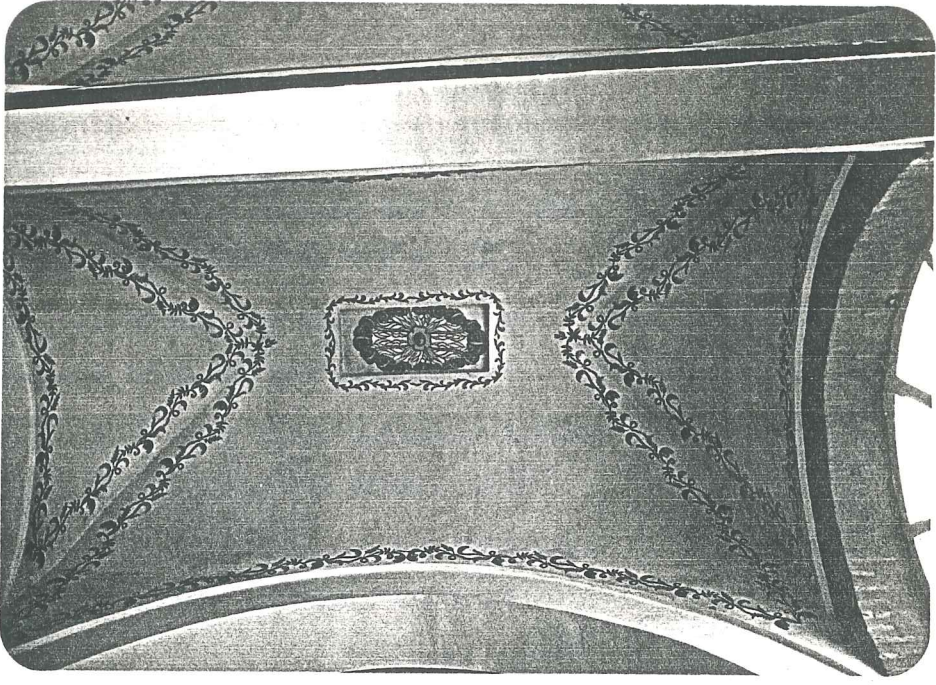
V.P.2

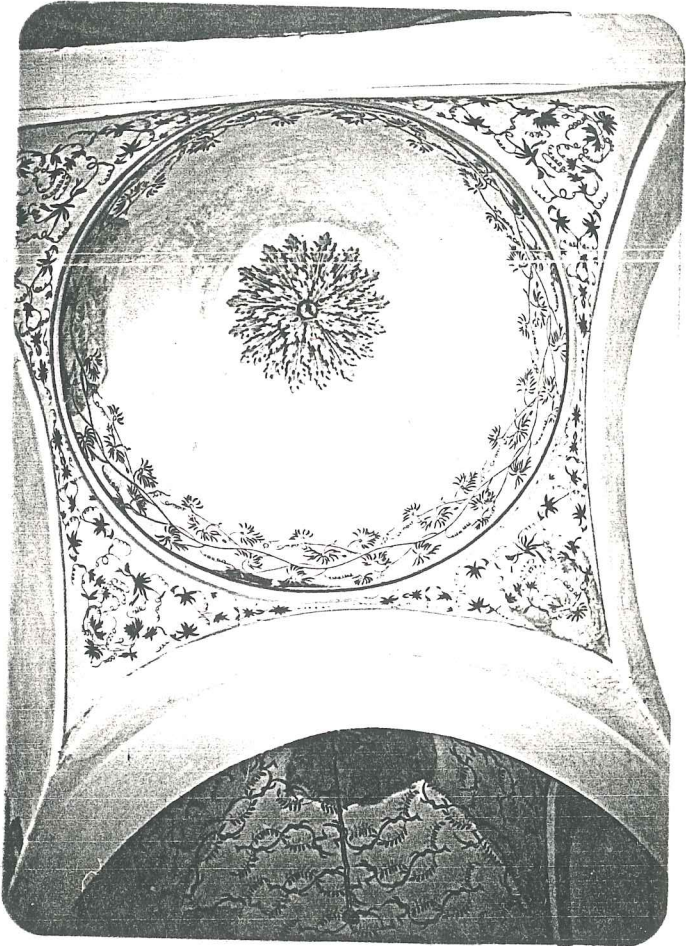
PLAN 2: CAMİ MAHFEL KOTU PLANI

PLAN 1: CAMİ PLANI

Resim 12: Son Cemaat Yeri Tonoz Bezemesi.

Resim 13: Son Cemaat
Yeri Kubbe
ve Tonoz
Bezemesi.

Muvaffak olmuş iken bı aded hayrata ezcümle
Yeniden bu ibadetgâh-ı pâki eyledi ihya
Salâdır gel kıyam et beş vakitde taatu'l-laha
Zihî âli makam oldu bu zîba Ma'bed-i vâlâ
Ezan-ı pencigâneyle bula ta kim şeret âlem
Binay-ı devlet-i bânisini hak ide pabercâ
Çıkub erkan-ı şârum üzre kıldı birbirin tebşîr
Tavaş ittikte feyz-i sakinân-ı âlem-i bâlâ
Bu musra'la didiler gayr-ı ez menkut tarihinin
Eser bir Cami'u'l-envâr yaptırdı Beşir Ağa

1158(1745)⁶⁴

Kitabenin bulunduğu bu duvarda kalem işi tekniği ile oluşturulmuş bezeme görülmektedir. Kitabenin iki yanını süsleyen sütunlar kaide üzerinden çok birer vazo üzerine oturtulmuş hissi vermektedirler. Sütun başlıkları üzerinde de konsol oluşumunu çağrıştıran çıkıntılar bulunmaktadır. Perspektif yaratma isteği başarısızdır⁶⁵. Aynı yerde yine iki yanda kıvrırcık hatlar ve yapraklarla zenginleştirilmiş antik bir vazo ve sütun üzerine gelen bölümlerde yaprak demetleri kompozisyonu oluşturulmuştur.

Çift revaklı son cemaat yeri ile Hacı Beşir Ağa Camisi, aynı devir camilerine göre farklılık göstermektedir⁶⁶.

Son cemaat yerinin kuzey-batı köşesinde payeye bitişik olarak minare yer almaktadır. Kare bir papuç üzerinde yükselir. Gövdesi sekizgen kesitlidir. Malzeme küfeki taşıdır. Tek şerefelidir. Onarım görmüş ve özgün şeklini kaybetmiştir⁶⁷.

Son cemaat yerinden cami ana mekanına girilmektedir. Ana mekan kare bir hacimdir. Sol tarafta düz bir duvar, ön tarafta mihrap ve minberin bulunduğu, ayrıca üzerinde beş pencere bulunan bir duvar, sağ tarafta kütüphane ile ilişkiyi sağlayan bir iç pencere ve geçiş, giriş yönünün üzerinde ise mahfel bölümleri bulunmaktadır.

İç bezemeler siyah renk ve tonlarının kullanıldığı barok kalemişleri ile oluşturulmuştur⁶⁸.

Cami güney duvarında, giriş aksında mihrap yer almaktadır. Mihrap kalemişleri zevksiz denecek kadar basittir⁶⁹. Aynı malzeme ile mihrap nişi, mermer kaplama duygusu verecek şekilde bezenmiştir. Mihrabın iki yanındaki kalemişi tekniğinde çalışılmış iyonik başlıklı sütunlar ve bunların üzerindeki kıvrık akant yaprakları ve kurdeleler mihrabı çevrelemektedir⁷⁰ (Resim 15).

Bu cephede mihrabın iki yanında birer ve üst katta üç tane olmak üzere toplam beş pencere bulunmaktadır. Pencereleler dış cephede sivri hafifletme kemerleri ile tasarlanmış dikdörtgen açıklıklardır (Resim-16). Söveler mermerdir. Pencere üst sövesi ile tuğla kemerler arası dekoratif tuğla dolguludur. Bu cephe dıştan, dekoratif tuğla örgülü almasıık malzeme çağırışımı yapan renkli sıva ile oluşturulmuştur. (Resim 17). Sıvaların dökülmüş olduğu yerlerde, duvarın gerçek yapı malzemesi olan düzensiz taş ve tuğla örgü görülebilmektedir. Mihrap üzerinde görülen kalemişi bezemenin benzerlerine iki yandaki pencerelelerin üzerlerinde de rastlanmaktadır. Üst kattaki pencerelelerinde ise simetrik yaprak demetlerinden çıkan kıvrımlı yapraklar, pencerenin kemerli üst sövesinden her iki tarafa inmektedir.

Mihrabın sağ tarafında yer alan minber özgün değildir⁷¹. Basit ve geometrik bir işçilik göstermektedir. Külâh kasnağı yüksek, külâh sivri ve uzundur. Minbere kemerli bir bölümden çıkılmaktadır. Bu kemerin üzerinde bir saksı ve iki tarafa tasarı yapraklar duygusu veren bir süsleme görülmektedir. Minber malzemesi ahşaptır (Resim 18).

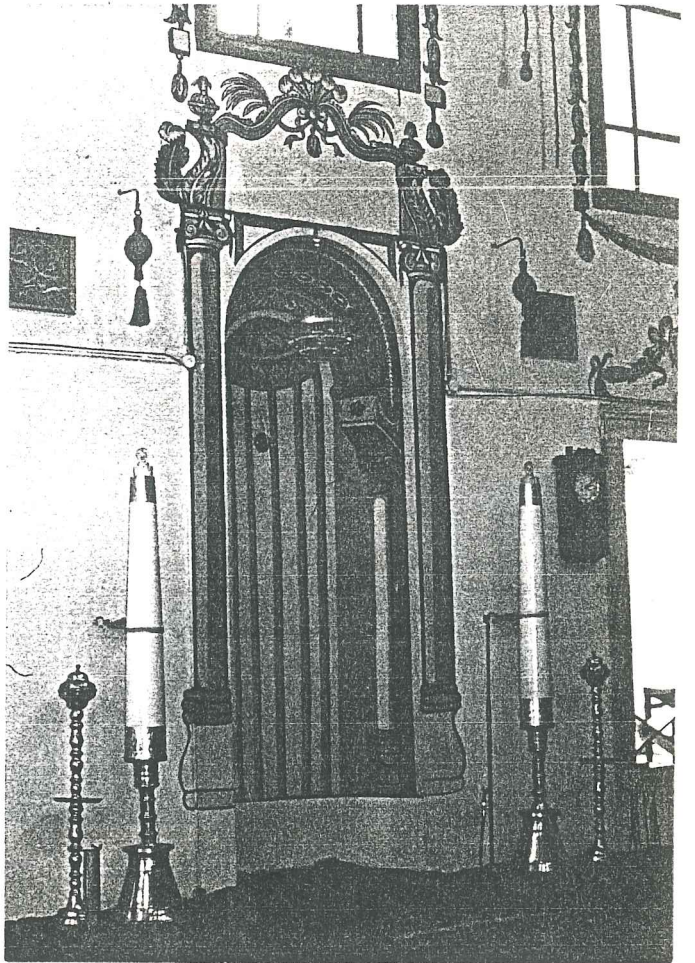
Batı duvarında kütüphaneye geçişi sağlayan bir kapı ve pencere bulunmaktadır. Elips mermer söve ve döküm şebeke özgün niteliğini korumaktadır.

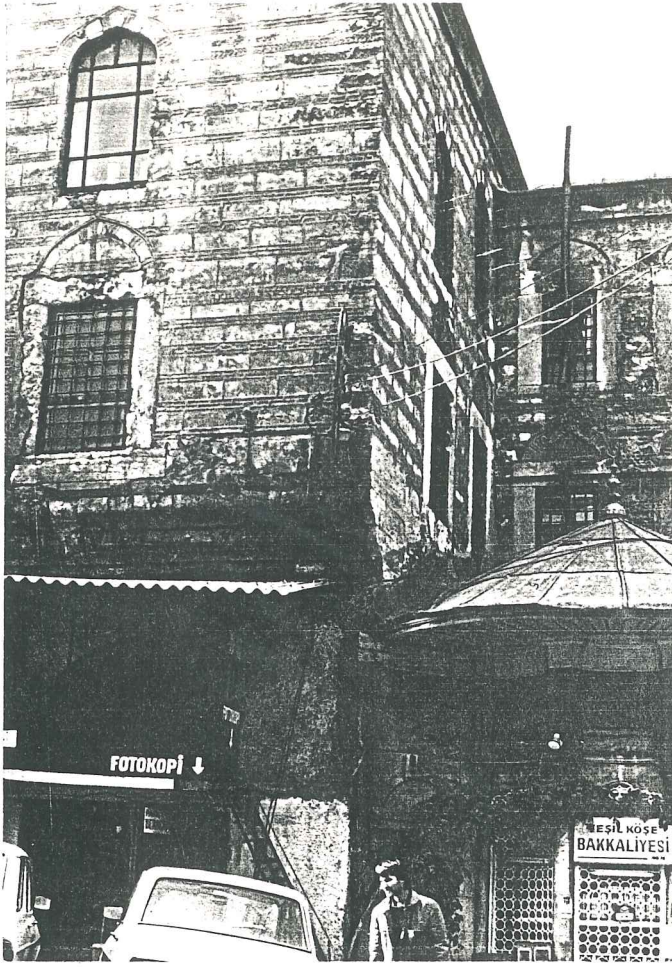
Kuzeyde ise giriş kapısı ve bunun üzerinde mahfeller görülmektedir. Mermerden iki ince sütun ve yanlardaki yarım payeler üzerine ahşap

Resim 14: Cami Giriş Kapısı
ve Kitabesi

Resim 15: Cami Mihrabı

Resim 16: Cami Pencereleeri
Alt katta hafif-
letme kemeri ve
üst katta sivri
kemer.

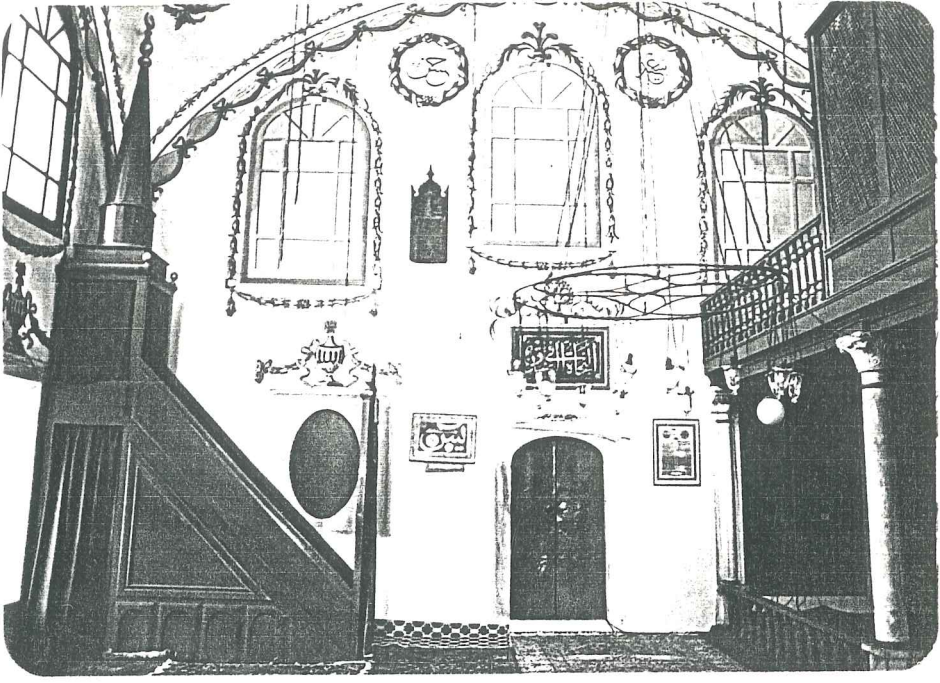
Resim 17: Şengül Hamamı Yokuşu Cephesi.

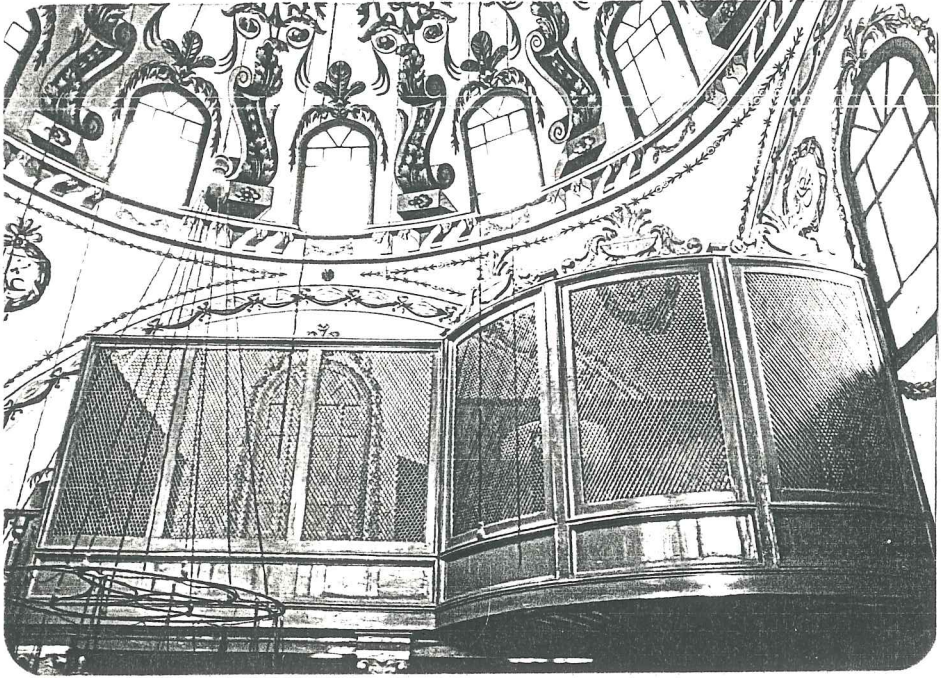

ADLIYE CADDESİ CEPHESİ

0 1 2 5m.

Resim 18: Cami batı duvarı, Minber ve Kütüphane Girişi.

Resim 19: Kadınlar Mahfeli ve sağda diğer Mahfel

malzeme ile tasarlanmıştır. Kadınlar mahfeli girişi son cemaat bölümündeki ahşap bir merdiven ile sağlanmıştır.

Kadınlar mahfeli kısmında düz devam eden kafesli bölüm, diğer mahfel bölümünde dairesel devam etmektedir. Altın yaldızlı süslemeler özgün özelliğini korumaktadır⁷² (Resim 19).

Bu bölümde alçı bezemeli bir mihrapçe bulunmaktadır (Resim 20).

Cami örtü sistemi dört köşedeki pendentifler ve bunun üzerindeki basık kubbeden oluşmaktadır (Resim 21).

Pendentiflerde diğer bölümlerde görülen kalemişi bezeme devam etmekte ve iki tür bezeme görülmektedir. Bunlar, fiyonklarla kısa aralıklarla bağlanmış kumaş çağırışımı yapan bir süsleme ile stilize şekillerden oluşan çiçekli şeritlerdir. Ayrıca bu bölümlerde çelenkler içine yerleştirilmiş Allah, Muhammed ve Dört Halife isimleri bulunmaktadır.

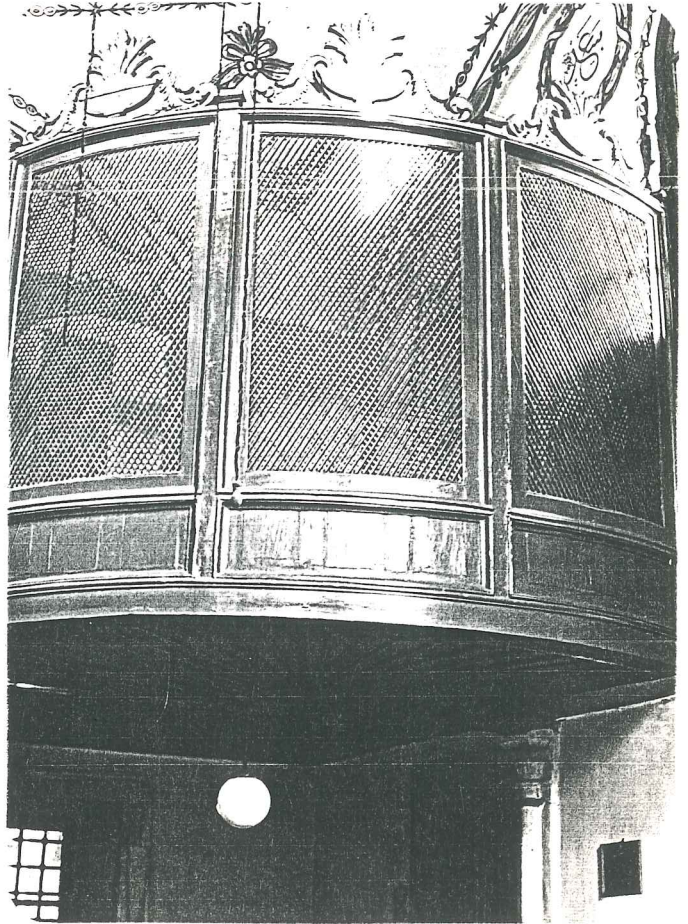
Kubbe kasnağında ise kemerli pencerelerin aralarındaki stilize büyük kıvrımlı kurdele şekillerin oturduğu konsolları yansıtan bozuk perspektifli bezeme görülmektedir (Resim 22). Bu kurdele şekillerin üstünde siyah konturların gri ve tonları ile yumuşatıldığı kıvrımlı akant yapraklı süslemeler kubbe merkezine doğru gittikçe küçülmektedir. Pencere üstlerinde ise üçer defne yaprağı ile taçlandırılan kalem işleri bulunmaktadır. Kubbe merkezinde bir rozetten çıkan yapraklarla, çevresi kalın konturlarla belirtilmiş madalyon oluşturulmuştur.

Kurşun bir kubbe ve alem kubbeyi tamamlamaktadır (Resim 23).

Mahfel giriş bölümü caminin doğusunda iki katlı olarak tasarlanmıştır. Alt kat ve üst kat girişleri ayrıdır. Giriş sahanlığı iki basamak yardımıyla avlu kotundan yükseltgenmiştir. Muhdes bir saçak giriş cephesini tamamlamaktadır.

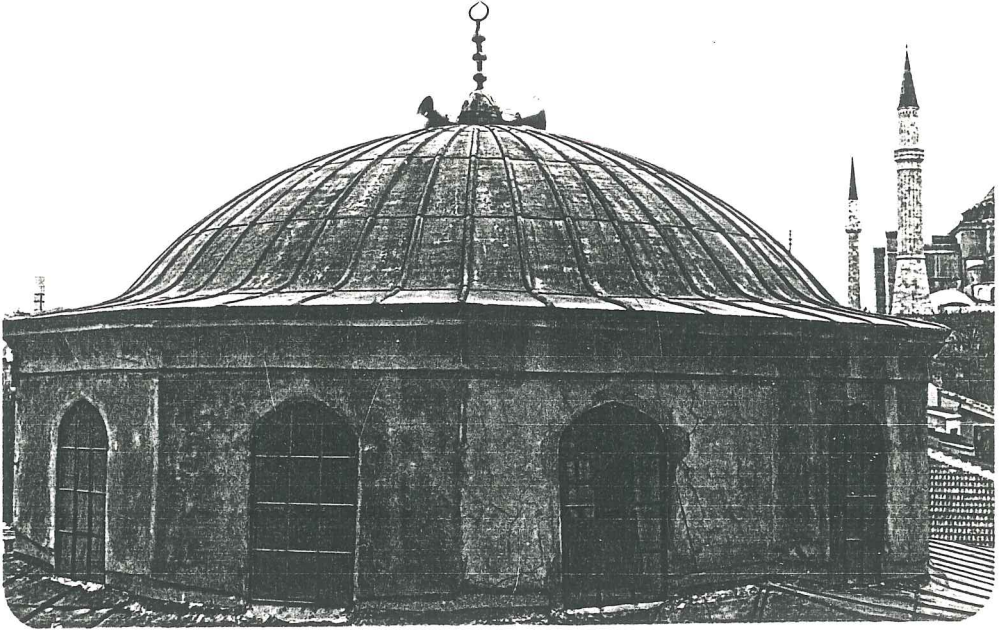
Resim 20: Mahfel alan
BezemeMi Mhrapçe.

Resim 21: Mahfel ve
Tromp Bezemesi.

Resim 22: Kubbe Kasnağı.

Resim 23: Cami Kubbesi ve Alem.

Alt kat girişi tek kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmıştır. Uzunlaşmasına gelişen bir koridor ve bunun solundaki iki pencere bu bölümdeki hareketi sağlayan elemanlardır. Döşeme grabeton, tavan ahşaptır. Bu bölümde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır.

Koridorun güney ucunda diğer bir hacim bulunmaktadır. Döşeme grabeton tavan ahşaptır. Doğu cephesinde bir, güney cephesinde iki pencere bulunmaktadır (Resim-24-25). Doğudaki bir kapıdan cami ana mekanına geçiş sağlanmıştır.

Üst kat girişi çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmıştır. Ahşap bir merdiven ile üst kata çıkılır. Üst kat üç bölümden oluşmaktadır.

Kuzeydeki hacim cami son cemaat bölümünün devamı niteliğindedir. Döşeme malzemesi ahşap, tavan aynalı tonozdur. Tonoz bezemesi nitelik bakımından cami bezemeleriyle aynı özellikleri göstermektedir (Resim 26).

Doğu cephesindeki tuvalet bölümü dış cephede bir çıkma oluşturmaktadır. Profilli taş bir payanda üzerinde tuğla malzeme ile oluşturulan bu bölüm, kirpi saçak ve kurşun bir örtü ile bitmektedir (Resim 27). Dış çephe dekoratif sıvası bu bölümde de devam etmektedir.

Güneyde, şengül Hamamı Sokağı yönünde tasarlanmış odaya giriş sağlanmıştır.

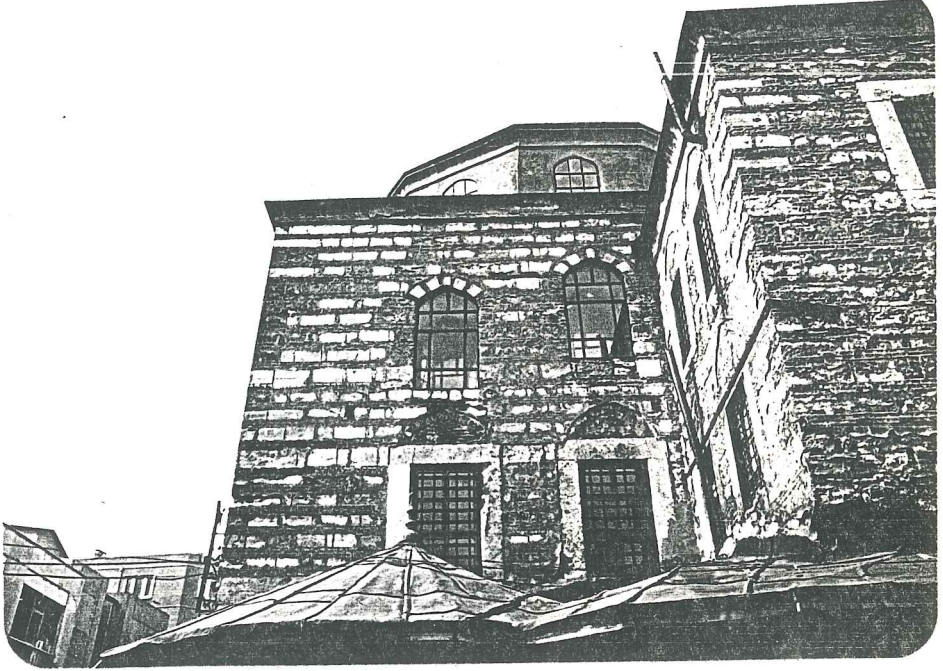
Batıda cami son cemaat yerine çıkıntı oluşturan bir oda bulunmaktadır. Bu oda ile mahfel arasındaki bağlantı, bugün kapatılmış olan mermer söveli bir geçişten sağlanmıştır (Resim 28).

Kuzey cephede avluya açılan kemer kare ahşap kayıtlar ve cam malzeme ile kapatılmıştır.

Bu hacmin güneyinde tasarlanmış hacim diğer hacimlerden farklılık göstermektedir. Döşeme malzemesi ahşap tavan aynalı tonozdur. Adıye caddesi cephesinde bir, şengül hamamı cephesinde iki pencere bulunmaktadır.

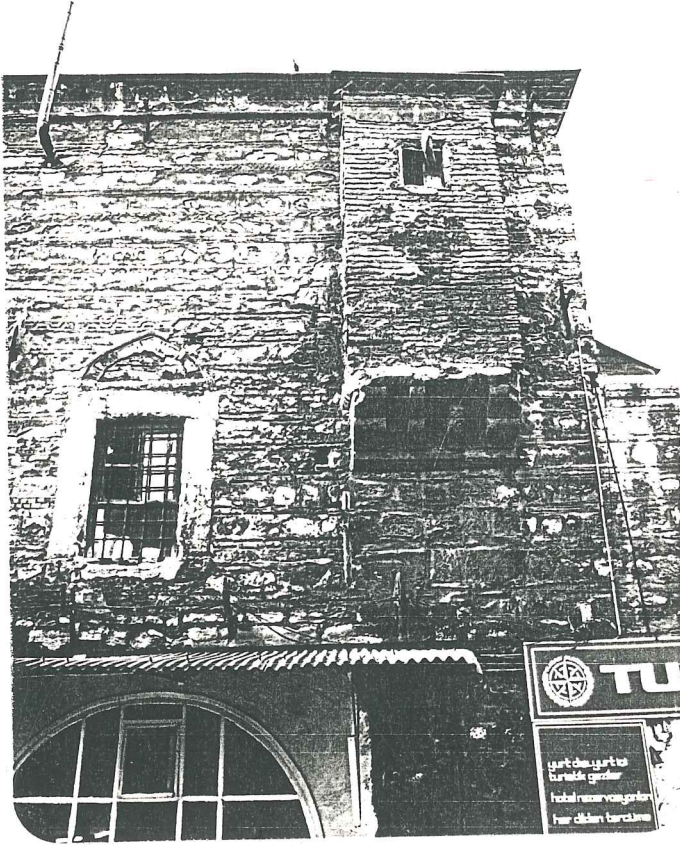

Resim 24: Adliye Caddesi Cephesi.

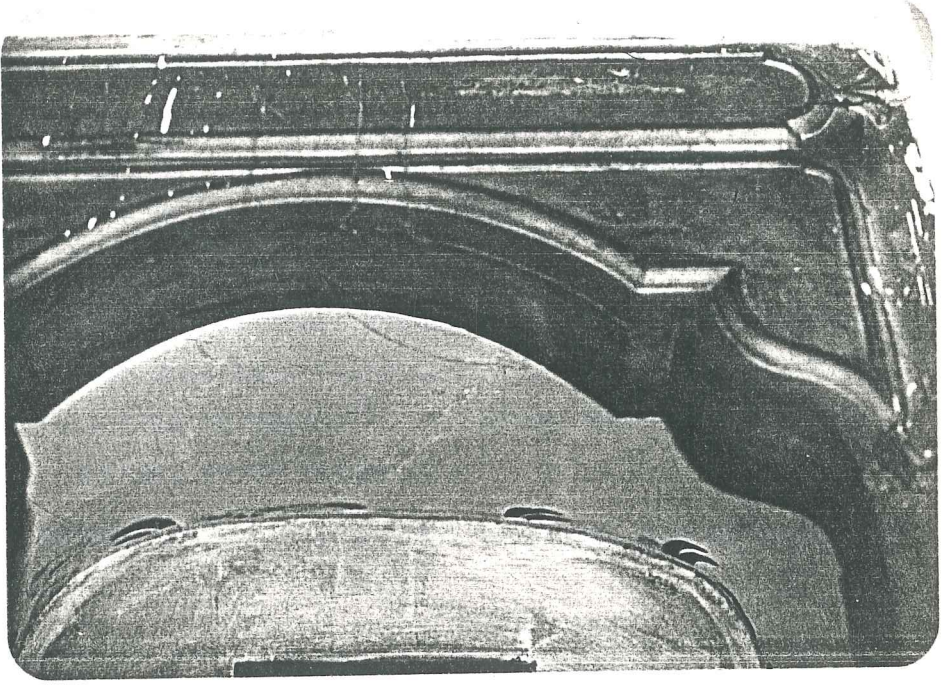

Resim 25: Cami Doğu Cephesi.

Resim 26: Mahfel Aynalı
Tonozu.

Resim 27: Adliye Caddesi
Kuzey Cephesi.

Resim 28: Mahfel Geçişi Mermer Sövesi.

Batı duvarında, cami içindeki padişah mahfeline geçiş sağlanmıştır. Kuzey duvarında birisi dairesel diğeri kare kesitli iki niş tasarlanmıştır.

Bu hacim bezeme yönünden diğer hacimlere oranla daha zengindir. Basit profilli alçı silme ve bunun üzerinde gelişen alçı bezemeli aynalı tonoz hacmin örtü sistemini oluşturmaktadır.

4.2.3. Geçirdiği Onarımlar

Cami ana giriş kapısı üzerindeki kitabede II. Mahmud (1808-1839) zamanında onarım gördüğü belirtilmektedir⁷³. Cami 1959, 1965 ve 1973 yıllarında onarım görmüştür⁷⁴. Günümüzde 1986 yılında başlayan onarım çalışmaları devam etmektedir.

Mahfel giriş bölümü iki kat olarak cami meşrutası olarak düzenlenmiştir.

Üst kat meşrutası da asma bir kat ilavesi ile iki kat şekline dönüştürülmüştür. Bu işlem sonucu Şengül Hamamı caddesi yönündeki hacmin alçı bezemeleri zarar görmüştür.

Adliye sokağı yönünde çıkma gösteren bölüm de tuvalet olarak düzenlenmiştir.

4.2.4. Sorunlar ve Nedenleri

Cami, bünyesinde iki önemli sorun barındırmaktadır. Bunlardan birincisi gerek cami kubbesinde, gerekse son cemaat yeri kubbe ve tonozlarında göze çarpan, nem ve küf oluşumu sonucu meydana gelen dökülmelerdir.

Nem ve tuz oluşumunun nedeni malzemenin bünyesinde bulunan suda çözülebilen tuzların su ile birleşmesi sonucu duvar yüzeyinde ortaya çıkmasıdır⁷⁵. Bu küf ve tuz tabakası temizlenmezse sıvada ve üzerindeki bezemede bozulmaya neden olur.

Dış cephe dekoratif sıva bozulmaları, kuzey-batı cephesinde daha belirgindir.

Sıva bozulmalarının nedeni iç ve dış etmenlerdir. İç etmenler, malzeme bünyesinde kimyasal süreçler, ısı özellikleri, ısısal süreçler, strüktürel değişimler sonucu oluşan değişimler ile kendisini belirler⁷⁶.

Dış etmenlerin etkileri yükler ve güçlerdeki değişim, ısı, nem, hayvansal ve bitkisel mikro organizma oluşumu ile gözlenebilir⁷⁷.

4.3. HACI BEŞİR AĞA KÜTÜPHANESİ

Küllîye vakfiyesinde yeri "İstanbul'da Bab-ı Sadr-ı Ali kürbünde, Şengül hamamı ittisalinde (bitişğinde) kain (olan) ve muceddeten (yepyeni) inşaasına muvaffak olduğum... Kütüphane-i Mürif..."dir⁷⁸. Kütüphane camiye bitişik bir yapı olarak tasarlanmıştır. (Plan3) (Vaziyet Planı 3). Külliye ve kütüphane kitabelerine göre yapım tarihi H.1158 (1745) dir.

4.3.1. Tasarım Özellikleri

Yapı malzemesi taş ve tuğladır. Özensiz bir işçilik gösteren bu cephenin üzeri taş ve örgülü tuğla görünümü veren kiremit rengi ve bej renkli sıva ile kaplıdır. Yapının ışık ve hava alabilecek tek cephesi Alay Köşkü caddesine bakan cephesidir (Resim 29).

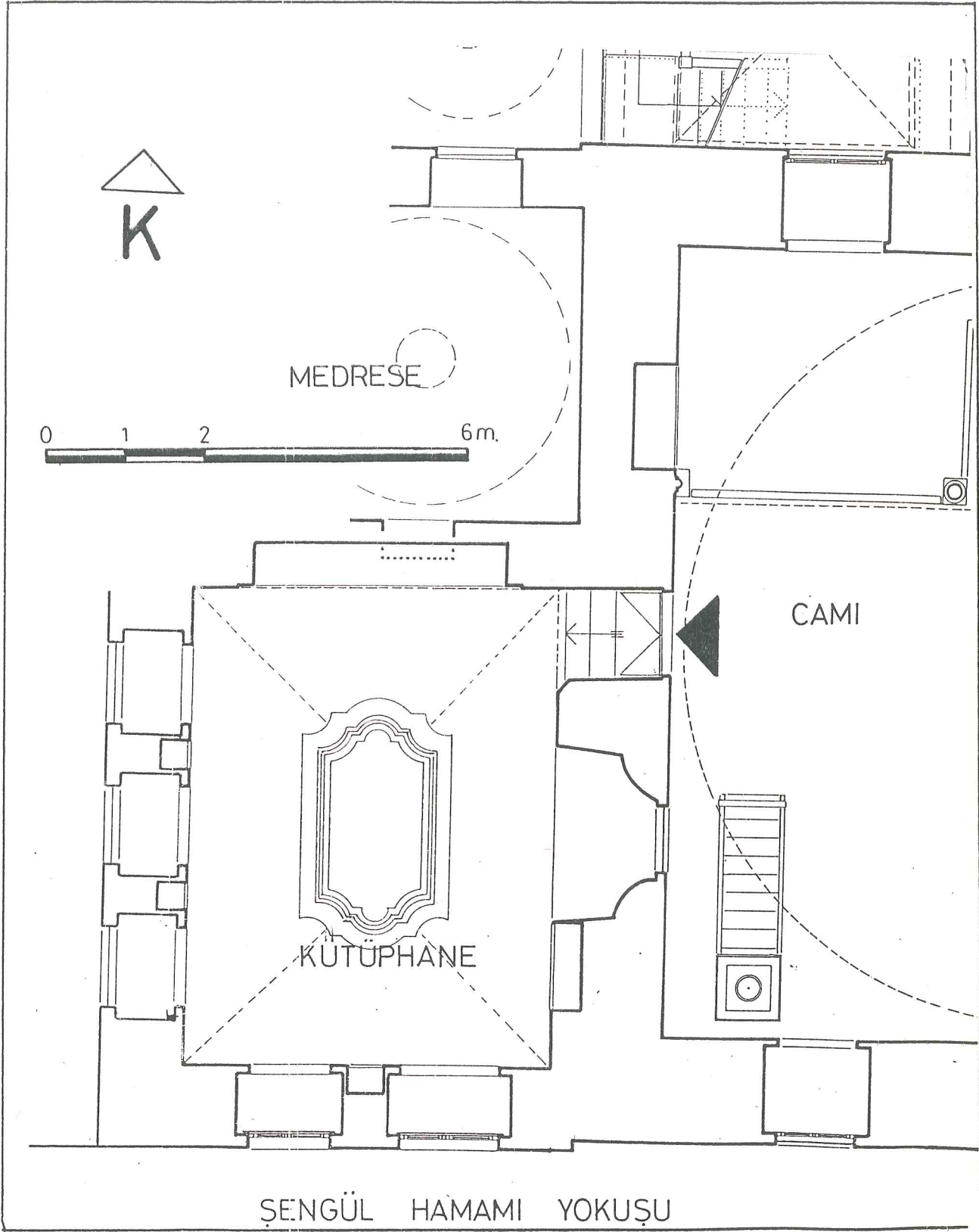
Kat düzeyinde sahnış şeklinde taşma gösteren kütüphane, daha alt katta biten saçağı ile camiden ayrı bir bölüm olarak belirginleşir⁷⁹. Alay Köşkü caddesine bakan iki, batı duvarında üç penceresi vardır. Yan taraftaki yapıya kat eklenmesi sonucu bugün bu üç pencere kapalı durumdadır. Şengül Hamamı caddesine bakan pencereler içi desenli hafifletme kemerlerini içerirler. Pencerelerde dıştan demir şebeke-ler bulunmaktadır.

Kütüphaneye, bugün kapatılmış olan ve cami için deki minberin yanındaki kapıdan girilir. Kütüphane kotu üç basamak ile cami kotundan yükseltilmiştir (Resim 30).

Tek hacimden oluşan kütüphane aynalı tonoz ile örtülüdür. Kitap dolapları duvarlardaki nişlerde düzenlenmiştir.

4.3.2. Eleman Analizleri

Kütüphane kapısı üzerinde iki kulplu ve yüksek kapaklı, madeni izlenimi uyandıran vazo ve bu vazanın kulpları arasında kurdele ve yaprakların geliştiği renkli bir bezeme yer almaktadır⁸⁰. Aynı duvarda girişin yanında eyvan şeklinde bir oturma nişi bulunmaktadır.

PLAN 3:HACI BEŞİR AĞA KÜTÜPHANESİ

DEFTERDARLIK

EMNİYET
MÜDÜRLÜĞÜ

K

ÇEŞME

CAMI
AVLUSU

ADLİYE CADDESİ

ÇEŞME

SEBİL

MEDRESE

TEKKE

HACI BEŞİR AĞA
TEKKESİ

SOKAĞI

MESRUTA

CAMI

KÜTÜPHANE

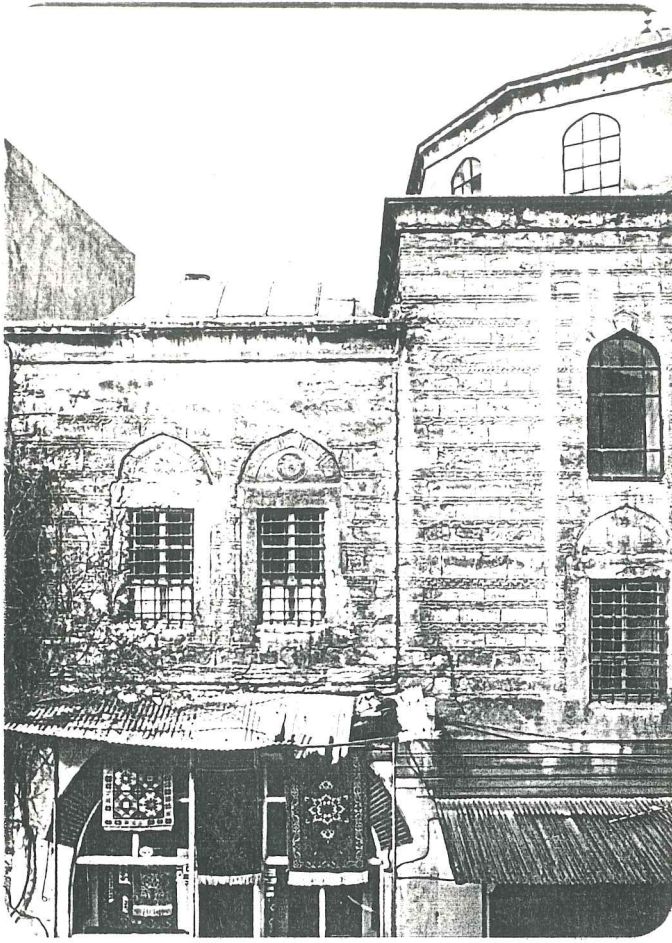
YOKUŞU

ŞENGÜL
HAMAMI

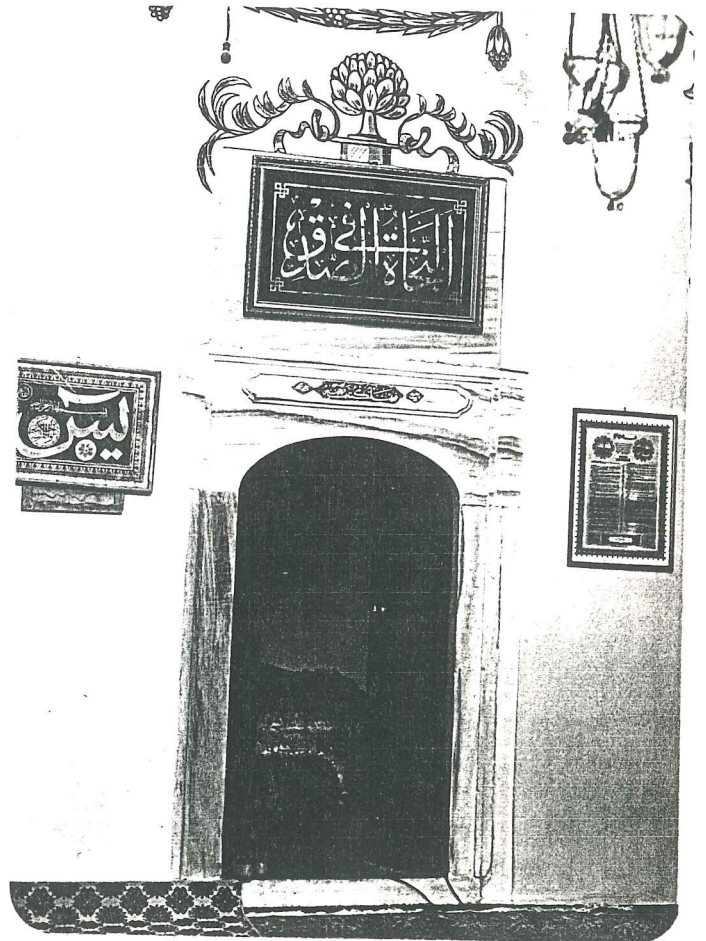
HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
VAZİYET PLANI

0 5 10 20m.

V.P.3

Resim 29: Kütüphane, Şengül Hamamı Yokuşu Cephesi.

Resim 30: Kütüphane Giriş Kapısı.

Buradaki elips şeklindeki tunç malzemeli kurs, cami ile kütüphane arasında ikinci bağlantıyı sağlamaktadır⁸¹ (Resim 31-32).

Külliyenin bezeme yönünden en gösterişli bölümü kütüphanedir. Bezemeler barok özellikler taşıyan malakari tekniğinde uygulanmıştır⁸². Dolap ve pencere üst kotu ile tonoz eteği arasında sütunçe, kemer ve kitabelikten oluşan rölyef kompozisyon bulunmaktadır (Resim 33).

Tonoz eteğinde kıvrık dallar ve yapraklardan oluşan hatayi üslupta bir süsleme bulunur⁸³. Ayna kısmına köşeler kırık hatlarla yuvarlatılarak bir çerçeve yerleştirilmiştir (Resim 34). Tam ortada rozet çiçeğinden gelişen yapraklar, goncalar ve dallarla bir kompozisyon oluşturulmuştur⁸⁴ (Resim 35). Merkez süslemesi ile tonoz eteğindeki bordür arasında oval madalyon motifleri bulunmaktadır (Resim 36).

Kütüphanenin kitapları 1914 yılında Sultan Selim'deki kütüphaneye, 1918 yılında da Süleymaniye Kütüphanesine taşınmıştır⁸⁵. 594 yazma ve 29 basma olmak üzere kütüphanenin toplam 623 eseri bulunmaktadır⁸⁶.

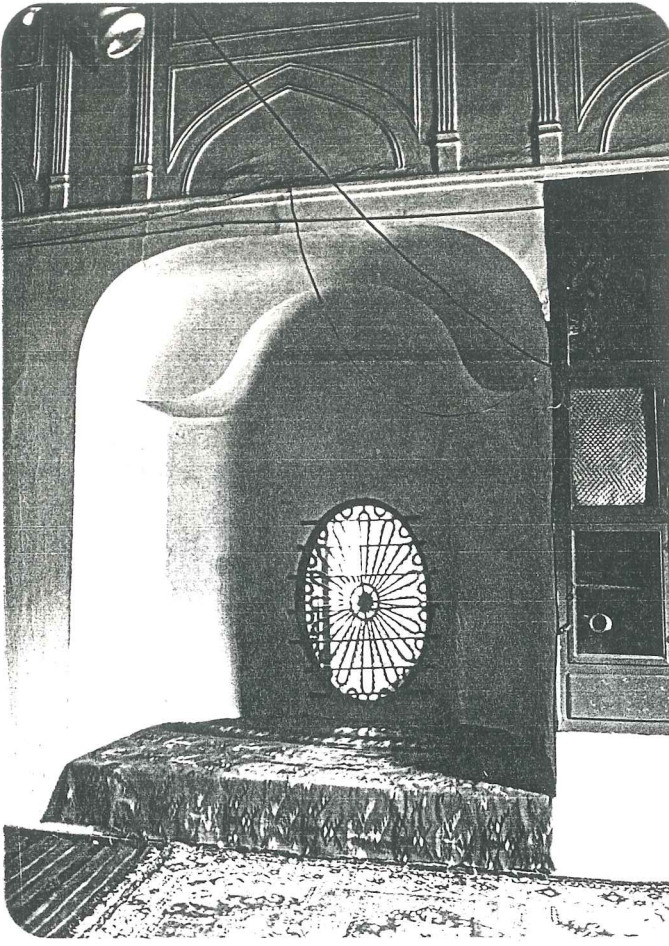
4.3.3. Geçirdiği Onarımlar

Külliyede en az onarım gören bölüm kütüphanedir. 1959 ve 1965 yıllarında kısmen onarım görmüş, 1973 ve 1986 onarımlarında programa alınmamıştır. Bütün olarak özgün plan ve bezemelerini korumaktadır. Öncelikle korunması ve onarılması gereken bölümlerdendir.

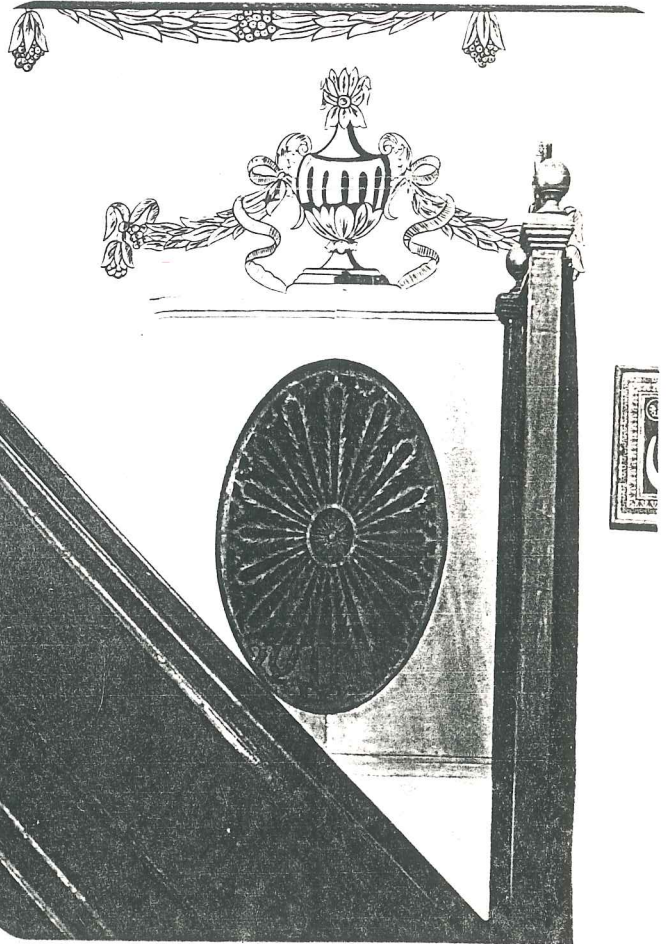
4.3.4. Sorunlar ve Nedenleri

Kütüphane bünyesindeki en önemli sorun, nem ve bunun sonucu alçı bezemelerde oluşan bozulmadır.

Nem oluşumunun nedeni kurşun örtülü çatıdan giren su olabileceği gibi, çatı onarımından önce malzemenin emdiği suyun günümüzde ortaya çıkması da olabilir.

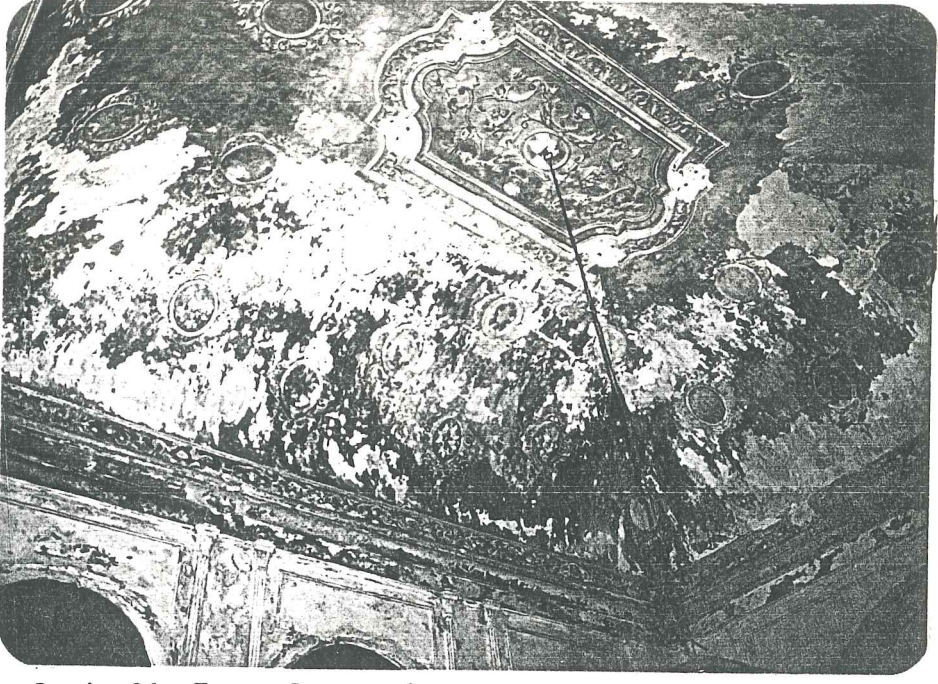
Resim 31: Kütüphane Nişi.

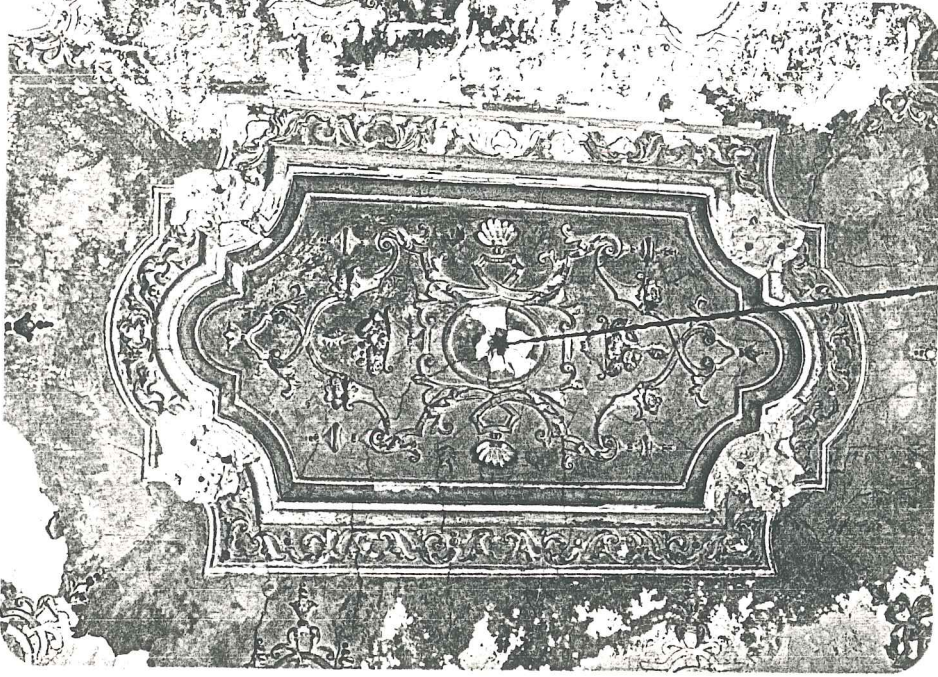
Resim 32: Kütüphane
Cami arası
Pencere.

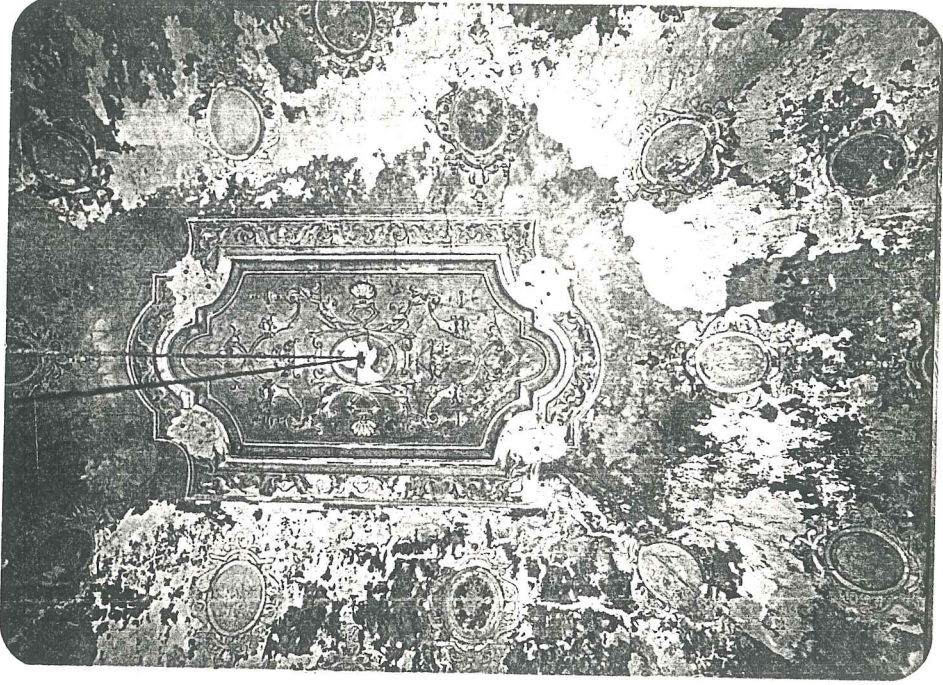
Resim 33: Pencere üstü ve tonoz bezemeleri.

Resim 34: Tonoz Bezemesi.

Resim 35: Tonoz Aynası Bezemesi.

Resim 36: Tono Merkez Bezemesi.

Alçı bezemenin nem dolayısı ile bozulması ve bu bezeme üzerindeki renklerin özgün durumunu koruyamaması kaçınılmazdır.

Cami dış cephesinde de görülen dekoratif sıva bozulmalarına bu bölümde de rastlanmaktadır.

4.4. HACI BEŞİR AĞA MEDRESESİ

Medreseler ileri düzeyde eğitim yapan kurumlardır⁸⁷. Devlet yöneticilerinin de (ulemalar) bu kurumdan yetişmeleri, Osmanlı medreselerinin önemini artırmıştır⁸⁸. İlk Osmanlı medresesi 1330 yılında İznik'te kurulmuştur⁸⁹. Zaman sürecinde bu kurum nicelik olarak genişlemiş, buna bağımlı olarak derece ve sınıflarına göre düzenlemeler de yapılmıştır⁹⁰. Osmanlı medreselerinde ilk örgütlenme 2.Murad tarafından gerçekleştirilmiş, esas düzenleme ise Fatih Sultan Mehmed tarafından yapılmıştır⁹¹.

16. YY sonlarında medrese çalışmaları gittikçe sınırlı bir alana çekilmiştir⁹². Eğitim düzeyi düşmüş, örgütlenme ve düzen bozulmuş, bunun sonucu bilim ve öğretim niteliğini koruyamamıştır⁹³.

4.4.1. Tasarım Özellikleri

Medrese plan şeması klasik Osmanlı medreseleri plan şemasına uygundur⁹⁴. Köşe odaların girişleri ve yapıların birbiri içine girmesi barok değişimleri yansıtmaktadır⁹⁵ (Plan 4).

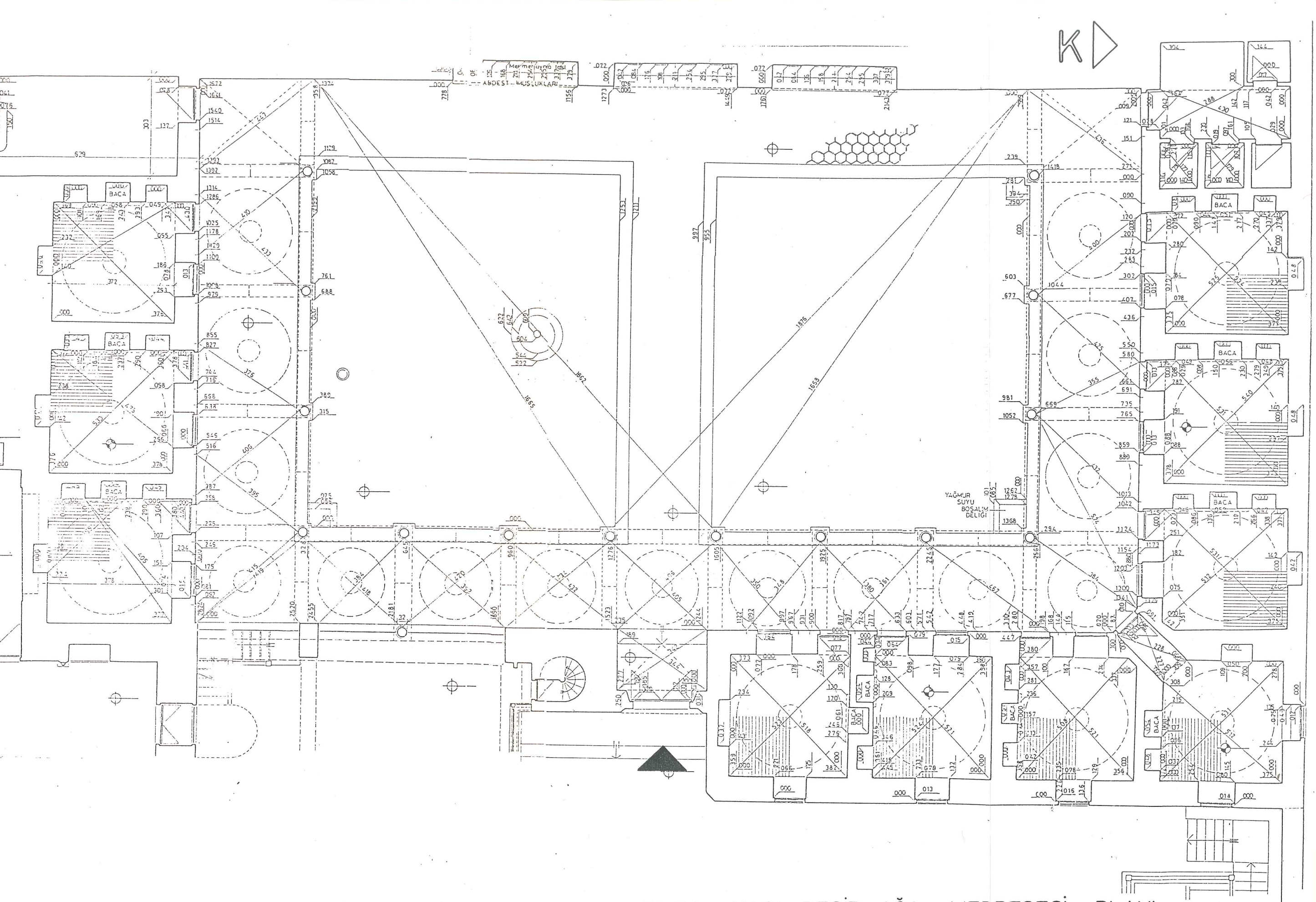
Medreseye cami önündeki avludan, minarenin yanındaki geçitten girilir (Resim 8). Medrese kotu, cami kotundan üç basamak ile düşürülmüştür. Giriş kapısı malzemesi kesme küfeki taşıdır. Açıklık basık bir kemer ile geçilmiştir. Kemer üstünde kitabe bulunmaktadır.

*Burûc-ı çarhında yeksun semân hücreleri
Zevî'le-meârif-i ilm-i hisap kavlince
Müferrih aldı hele hetet'i dîl-ârâsı
Mihen-disan-ı hazâkat-meâb kavlince*

*Dedim binasına târîh-ı bî bedel Rahmî
Makaam-ı ders-ü ifade kitap kavlince*

II.1157 (M.1744-45)

*Betehü'l fakıyrü ilâ rahmet-i Rabbihîl Kadir
Beşir Hâzır-ı şehriyari*⁹⁶.

PLAN 4: HACI BEŞİR AĞA MEDRESESİ PLANI

0 1 2 5m.

Medrese plan şeması uzunlamasına yerleştirilmiş bir avlu ve bunun güneyindeki beş oda, doğusundaki dört oda ve güneyindeki beş oda ile bir tuvalet hacminden oluşmaktadır. Avlunun batısını üzerlerinde dörder adet abdest musluğu bulunan üç nişin yer aldığı yüksek duvar sınırlamaktadır (Resim 37-38-39-40).

4.4.2. Eleman Analizleri

Revaklar, batı duvarına bitişik olanlar dışında kubbe ile örtülmüşlerdir. Kuzey ve güneyde bulunan ve bu duvara bitişik revaklar ise manastır tonozludur. Diğerlerinden daha büyük olan güney-batıdaki hacim aynalı tonoz ile geçilmiştir. Bu hacimde diğer hacimlere göre daha büyük ölçekte bir ocak ve aynalı tonozda aydınlatma boşlukları bulunmaktadır.

Tuvalet hacmi ise medresenin kuzey-doğu köşesinde tasarlanmıştır.

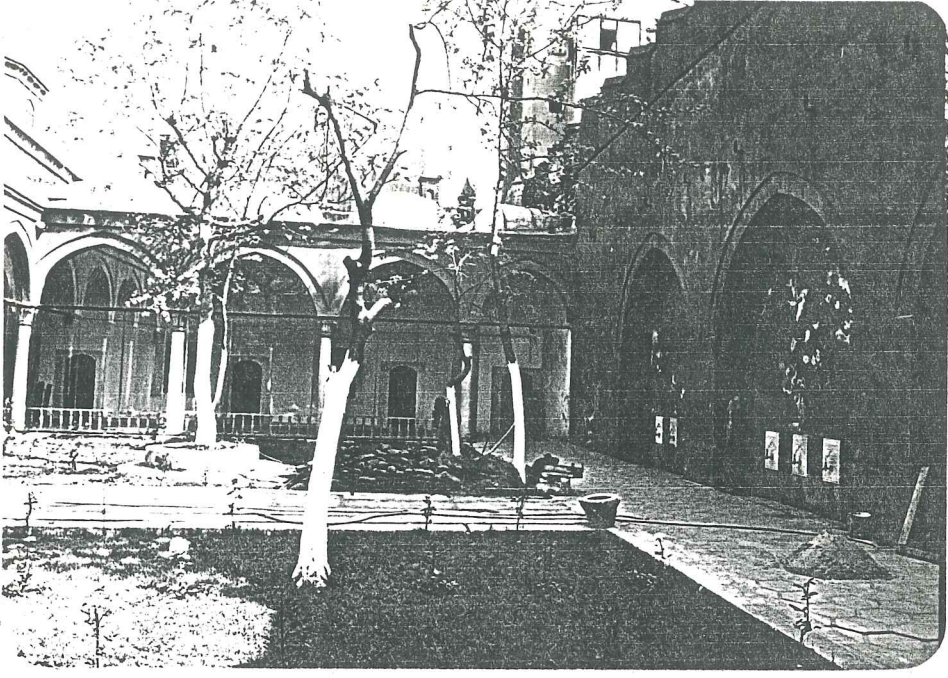
Bunlar dışında medresede öğrenci odaları olarak tasarlanmış 12 oda bulunmaktadır. Gereksinim duyulan hava ve ışık girişi sağlanmış bu odalarda, ocak ve dolap nişleri bulunmaktadır (Resim 40). İki kişinin kalabileceği büyüklüktedirler. Kayıtlara göre önceden avluda iki tane muhdes baraka bulunmaktaydı⁹⁷. Yine aynı devirlerde cami için gereksinim duyulan tuvaletler için medrese tuvaletleri kullanılmaktaydı ve bu temizlik problemini güçleştiriyordu⁹⁸ (Resim 42).

Revaklar mermer sütunlar ve barok özellik gösteren sütun başlıkları üzerinde yükselmektedir. Sütunlar birbirlerine tuğla sivri kemer ve metal gergi elemanlar ile bağlanmışlardır. Revak kubbeleri tuğladır ve üstü kurşun örtülüdür.

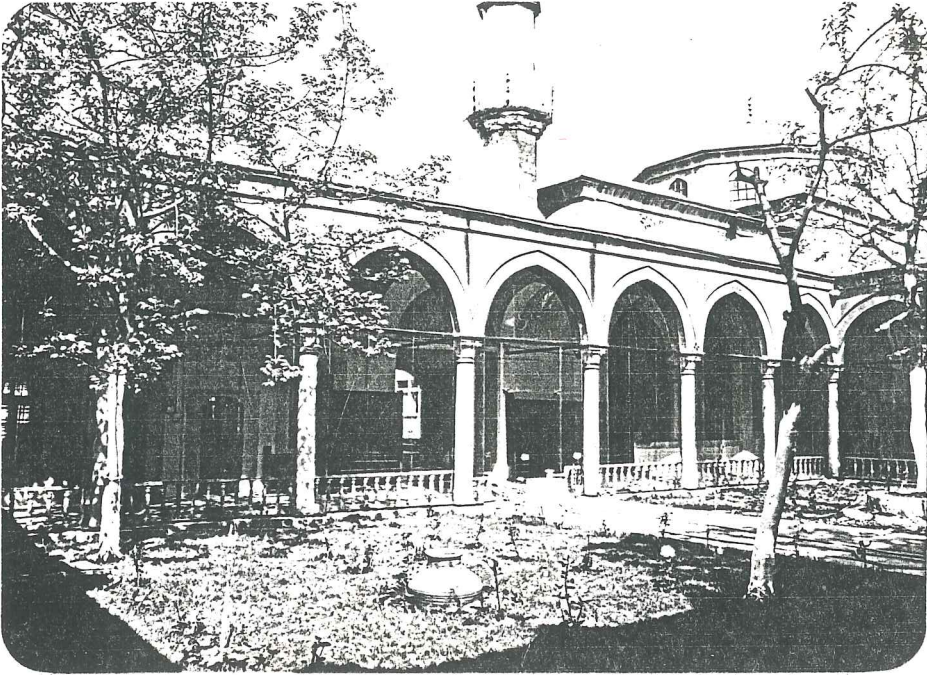
Cami son cemaat yeri ile medrese güney-batı cephesi birleşimi demir şebekeler ile ayrılmıştır.

4.4.3. Geçirdiği Onarımlar

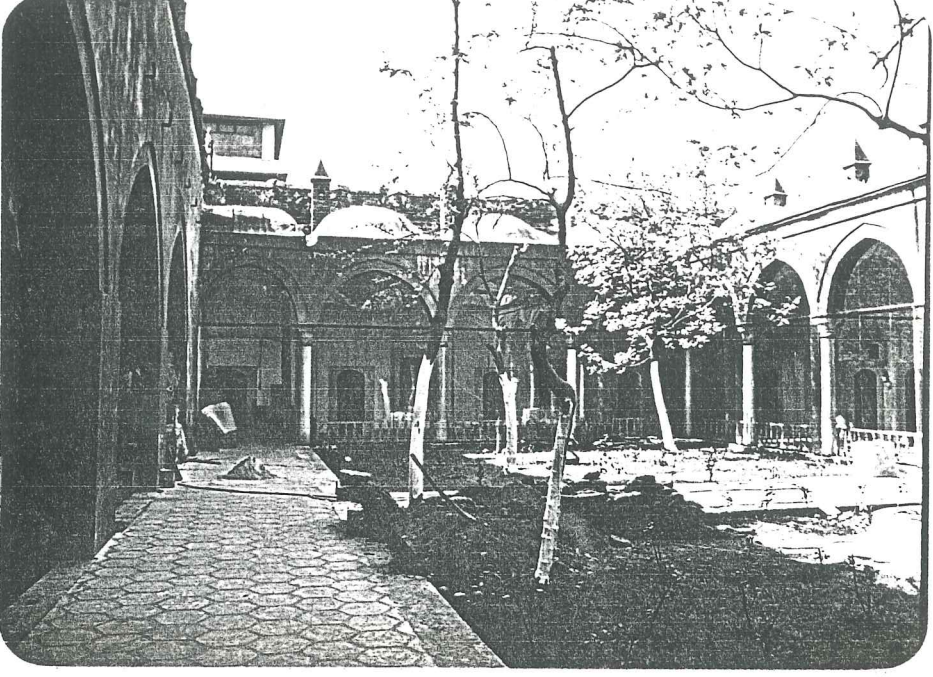
Medrese 1965, 1973 ve 1986-88 yıllarında kısmen yenilenmiştir. Dökülen sıvalar ve tuğla kısım yenilenmiş, batı duvarının yıkılan üst bölümü yeniden örülmüş, kurşun örtüler elden geçmiştir⁹⁹ (Resim 44-45-46-47-48-49). Öğrenci odalarında bulunan ocakların bacaları da yeni-

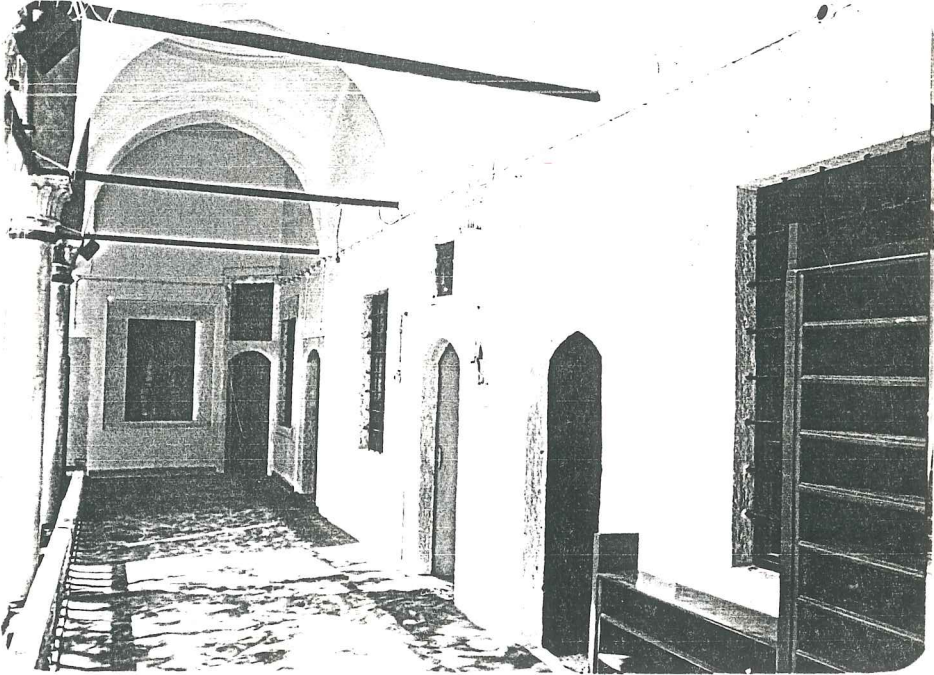
Resim 37: Medrese Avlusu Güney Cephesi.

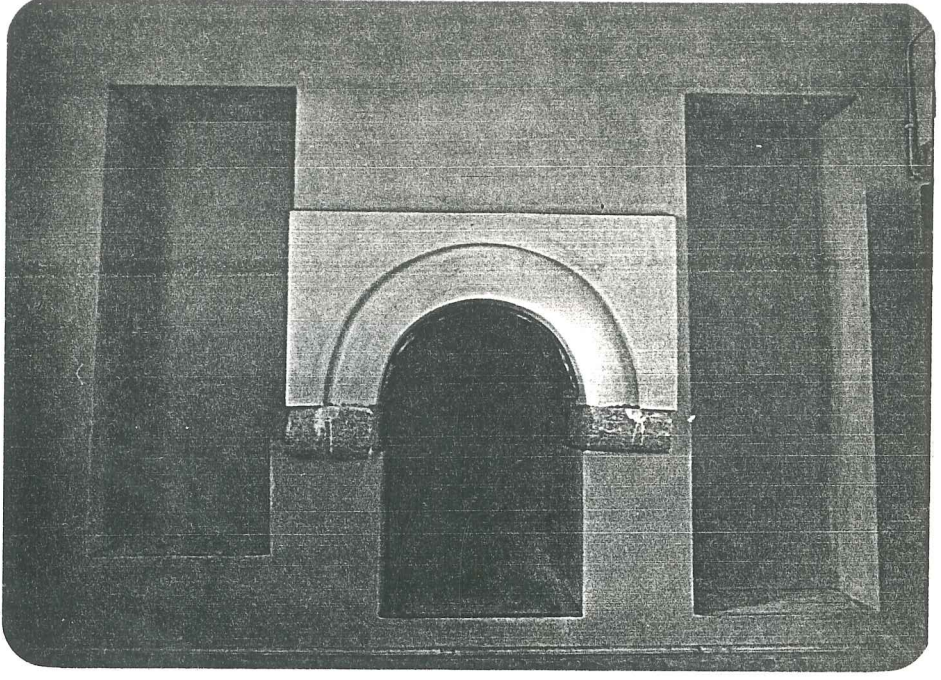
Resim 38: Medrese Avlusu Doğu Cephesi.

Resim 39: Medrese Avlusu Kuzey Cephesi.

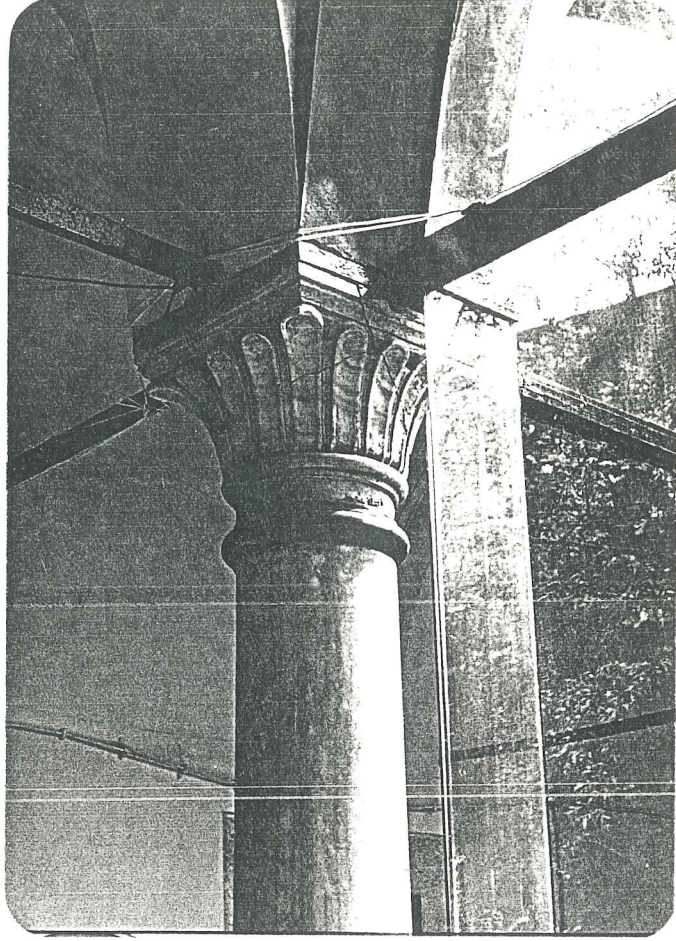
Resim 40: Medrese Doğu Revakları.

Resim 41: Medrese Odası Detayı.

Resim 42: Tuvalet Hacı.

Resim 43: Medrese Sütun Başlığı.

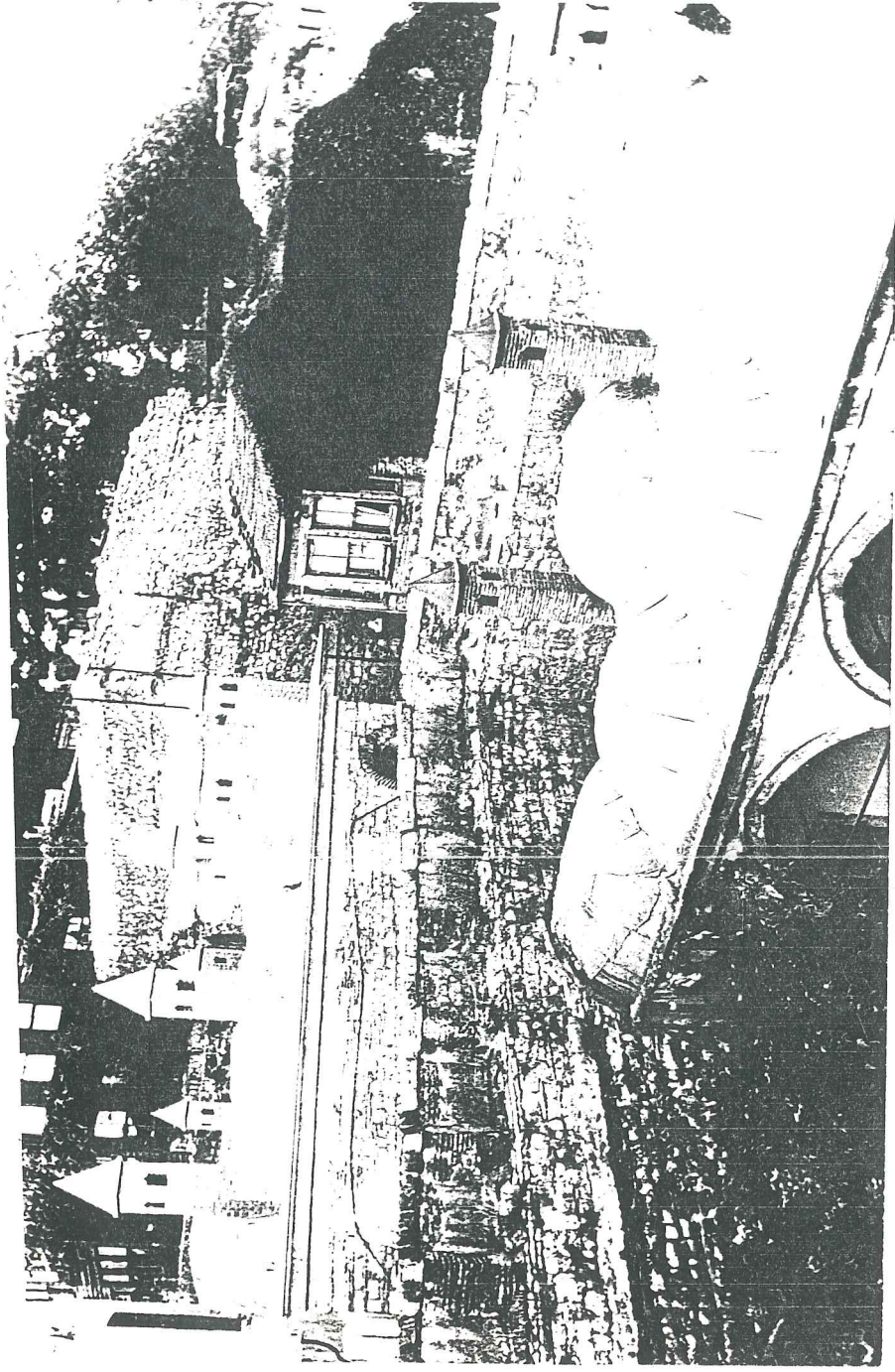
lenmiş ve külahları 1963 yılında aynı formda fakat farklı malzeme ile yenilenmiştir (Resim 50).

1987 yılında giriş kapısı söveleri ve kitabe temizlenmiş, revaklar alüminyum doğrama ve cam ile kapatılmıştır.

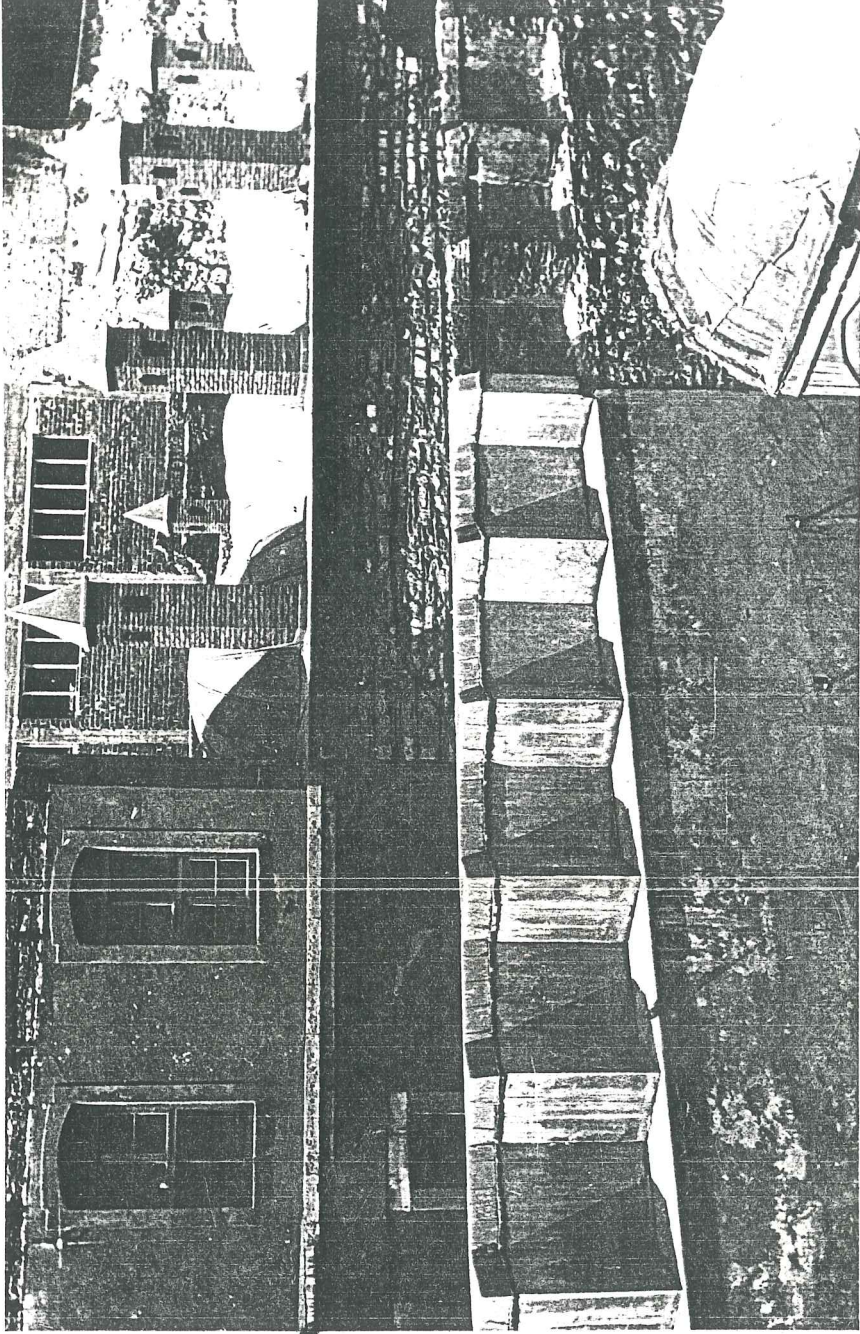
4.4.4. Bozulmalar ve Nedenleri

İç ve dış sıvalarda nem, kabarma, tuz oluşumu ve dökülmelere rastlanmaktadır.

Bunun nedeni su girişinin engellenememesi, iç ve dış etkenlerle sıvanın bozulması ve sıva altı malzemelerde görülen ayrışma ve ufanmalardır¹⁰⁰.

Resim 44: 1965 Yılı Onarımı Medrese Batı Duvarı.

Resim 45: 1965 Yılı Onarımı Fotografi.

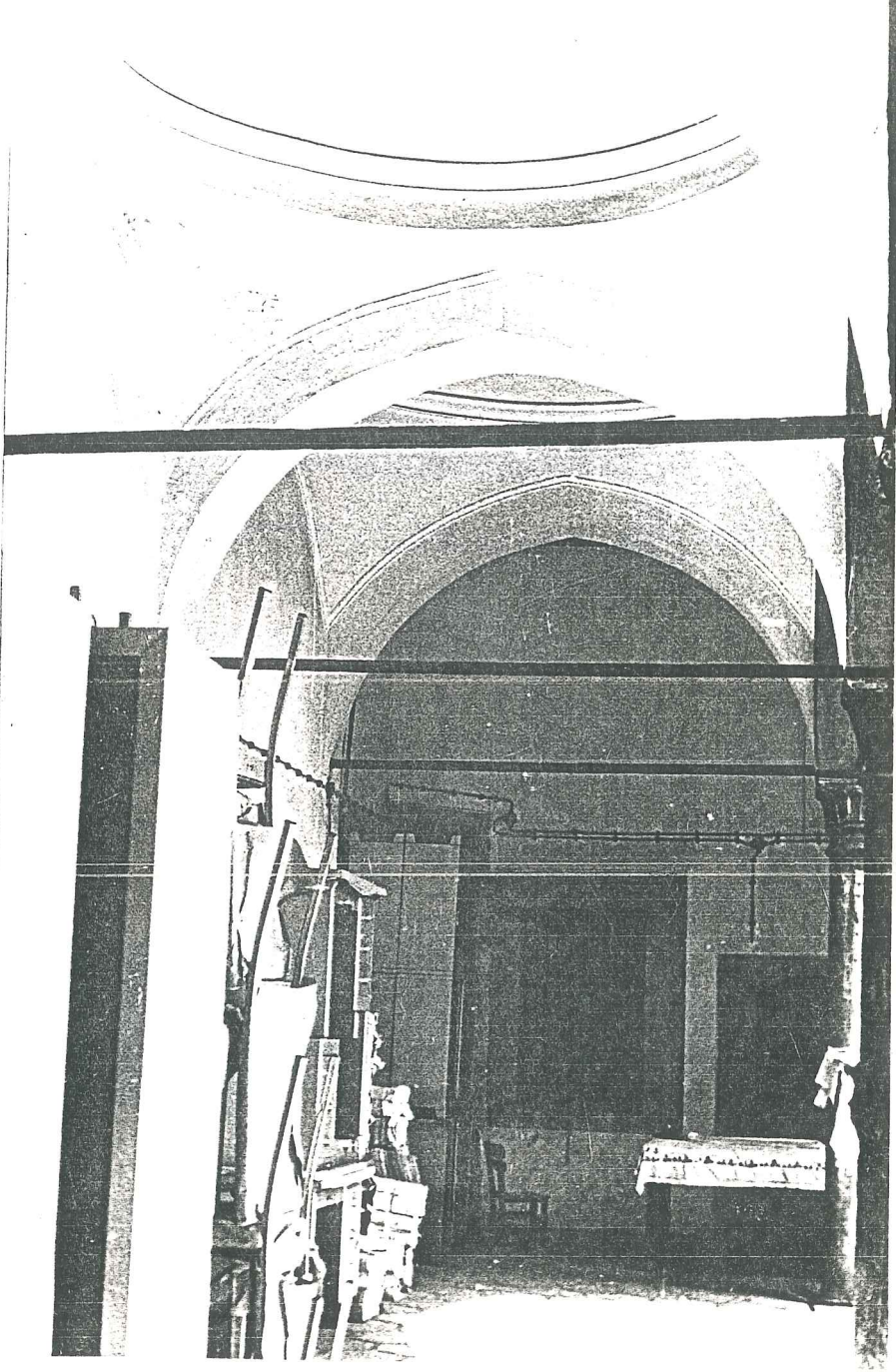
Resim 46: 1965 Yılı Onarımı Medrese Doğu Revakları.

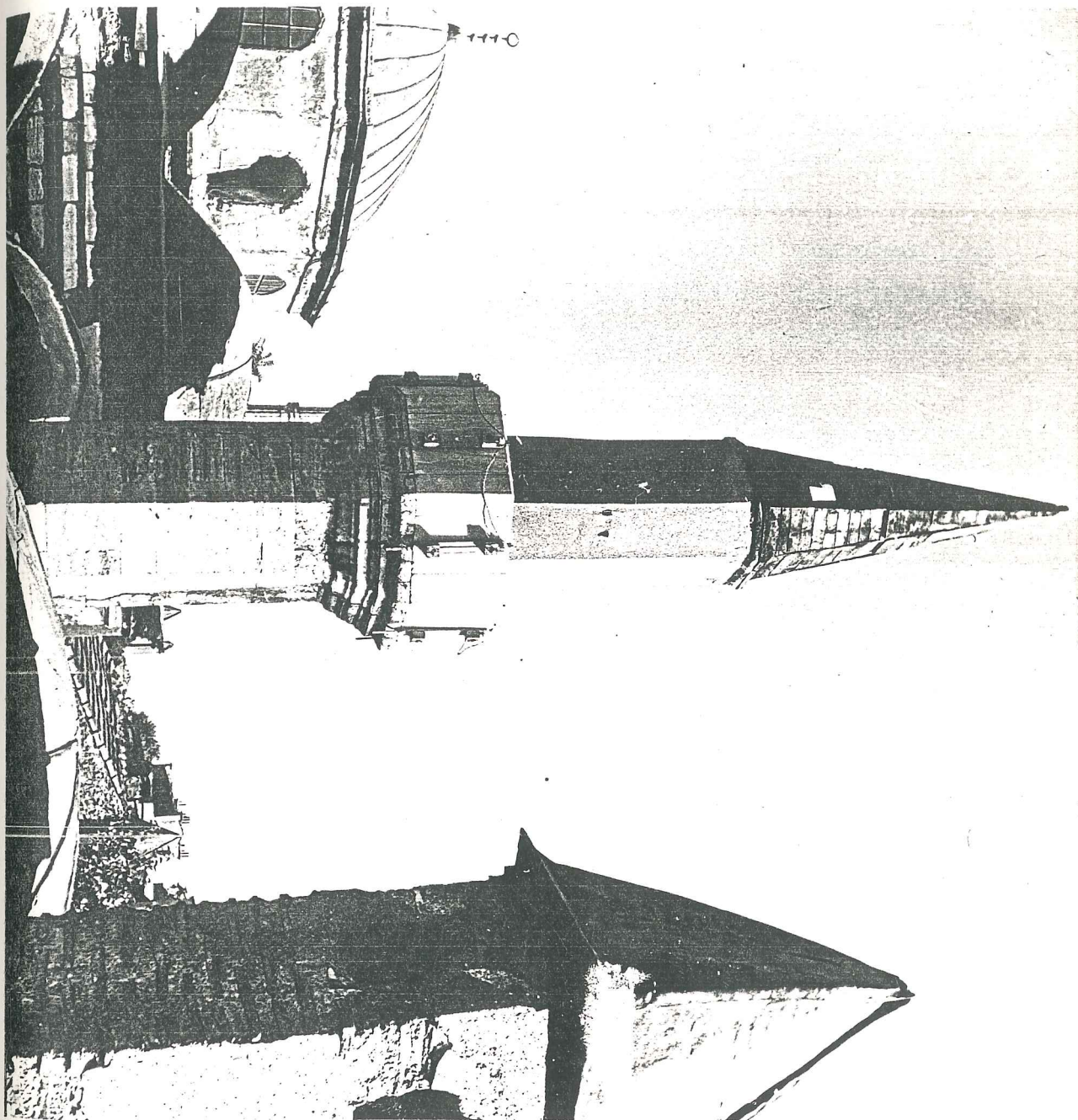
Resim 47: 1965 Yılı Onarımı Medrese Güney Duvarı.

Resim 48: 1965 Yılı Onarımı Medrese Güney Revakları.

Resim 49: Medrese Doğu Revakları 1965 Yılı Onarımı Sonrası.

4.5. HACI BEŞİR AĞA TEKKESİ

Tekkeler, tarikata üye kimselerin toplanarak ayin yaptıkları yerlerdir. Harem ve selâmlık daireleri, kütüphane, derviş hücreleri, çile ve rizayet odaları, mutfak, yemek odası, konuk odaları, türbe, mezarlık gibi birimleri bulunmaktaydı¹⁰¹.

Tekkelerde kutsal gün ve gecelerle, haftanın belirli günlerinde şeyh, dervişler ve tarikata bağlı olanların zikrettikleri, tören düzenledikleri mihraplı, kafesli, maksureli semahane veya tevhidhane adı verilen bölümler bulunmaktadır¹⁰².

1882'deki sayıma göre sadece İstanbul'da 260 tekke bulunuyordu. Bu da imparatorluk devrinde halkın tekkelere verdiği önemi göstermektedir¹⁰³.

Tekkelerin 30 Kasım 1925 yılında çıkan 677 sayılı kanun ile işlevleri sona ermiştir¹⁰⁴.

4.5.1. Tasarım Özellikleri

Hacı Beşirağa Tekkesi, doğusunda bulunan Hacı Beşirağa Tekkesi sokağı ile diğer külliye birimlerinden farklı bir yapı adası üzerinde tasarlanmıştır (Vaziyet Planı 4).

Güneyinde tekke meşrutası, batısında iş hanları, kuzeyinde İstanbul Defterdarlığı bulunmaktadır.

Tekke plan şeması revaklı kare bir avlu ve bunun etrafında gelişen hacimlerden oluşmaktadır (Plan 5).

Baş oda, tevhidhane gibi ortak kullanım alanları güneyde ve farklı bir planlama anlayışı ile sonraki devirlerde tasarlanmıştır (Resim 51).

4.5.2. Eleman Analizleri

Giriş Hacı Beşirağa Tekkesi sokağından küçük ölçekli bir kapı ile sağlanmıştır. Basık kemerli bu giriş kapısı üzerinde bir kafa penceresi ve dolu kemer bulunmaktadır. Tarih kitabesi bu kapı ile pencere arasındadır (Resim 52).

DEFTERDARLIK

EMNİYET
MÜDÜRLÜĞÜ

K

ÇEŞME

ADLİYE CADDESİ

CAMİ
AVLUSU

ÇEŞME

SEBİL

MEDRESE

CAMİ

TEKKE

HACI BEŞİR AĞA

TEKKESİ SOKAĞI

MESRUTA

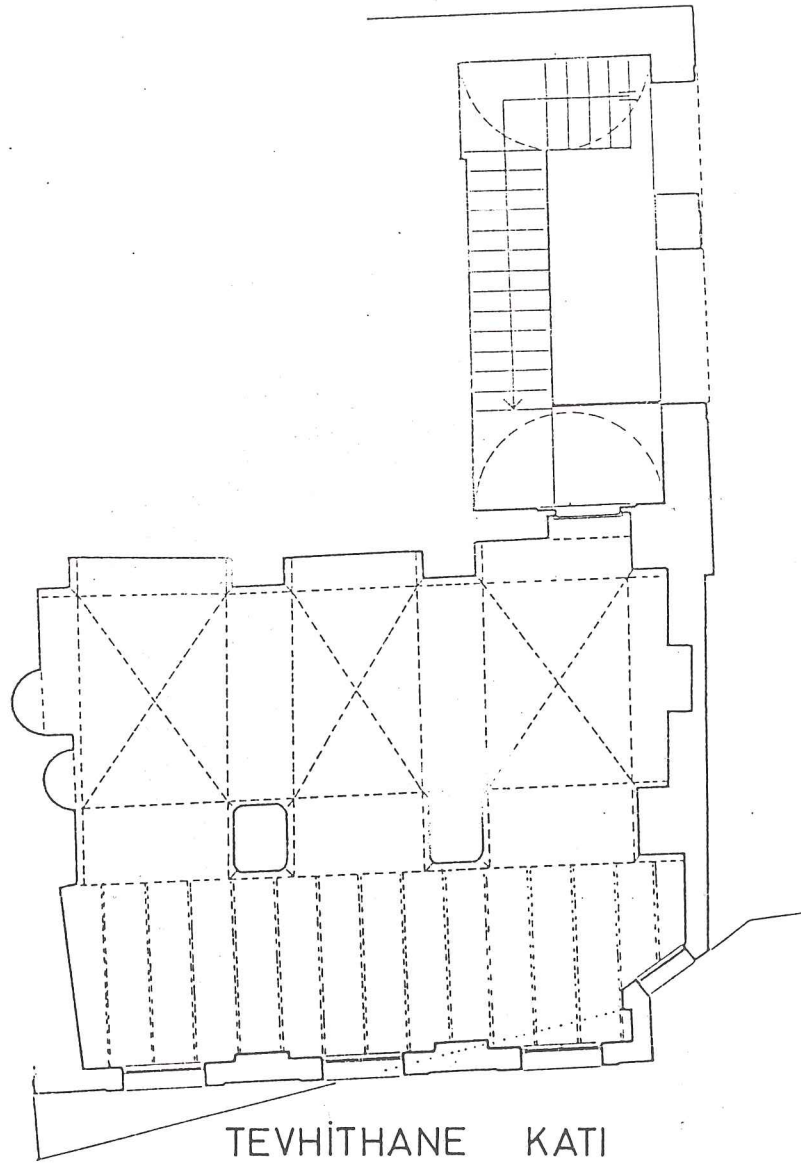
KÜTÜPHANE

ŞENGÜL HAMAMI YOKUŞU

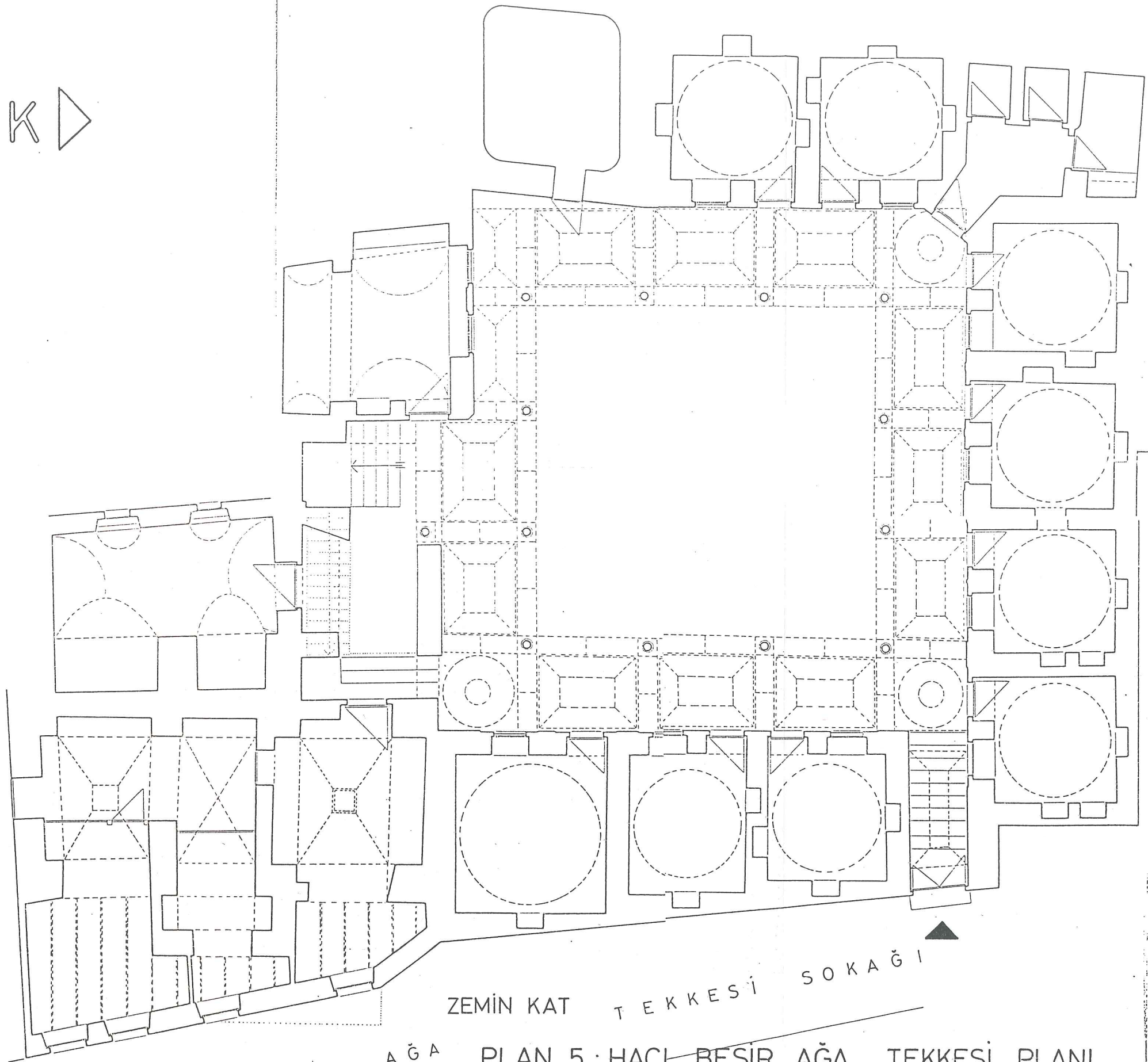
HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
VAZİYET PLANI

0 5 10 20m.

K

TEVHİTHANE KATI

ZEMİN KAT

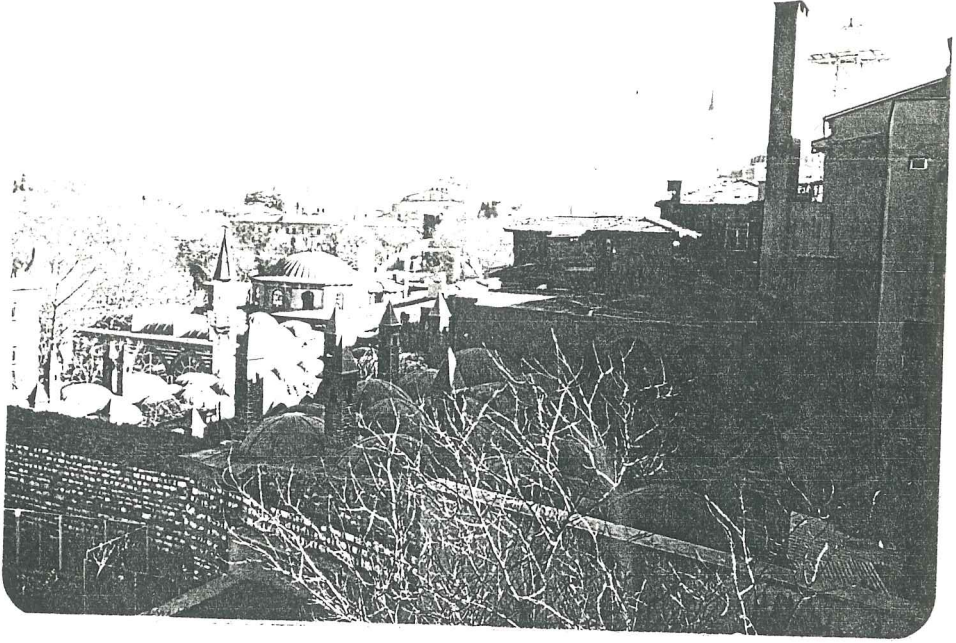
TEKKESİ

SOKAĞI

HACI BEŞİR AĞA

PLAN 5 : HACI BEŞİR AĞA TEKKESİ PLANI

0 1 2 5m.

Resim 51: Hacı Beşir Ağa Tekkesi Kuzey Cephesi.

Resim 52: Tekke Giriş Kapısı Kitabesi.

Zib-ü ziverle bu dergeh-i fimesel

Kalb-i safı arıfı billâhtır

Tabıma layih idüp bu tekkeyi

Feyz pînân derin dergâhtır

Rahmiyâ târih-i itmam-ı ânın

Nasr-ı pâk-ı fezkürû ismillâhtır

1158 (1745)¹⁰⁵.

Doğu cephesinde giriş dışında herhangi bir yapı elemanına rastlanmaz. Moloz taş ve tuğladan oluşan almasıık duvardan oluşan bu cepheyi, beton bir saçak silmesi tamamlamaktadır.

Cephenin güneyinde tevhidhane bulunmaktadır. Alt kat kotunda 4 pencere ve bir kapı, üst kat çıkma kotunda da 4 adet basık kemerli pencere cepheyi oluşturmaktadır (Resim 53). Bu bölüm saçaksız düz bir çatı ile bitmektedir.

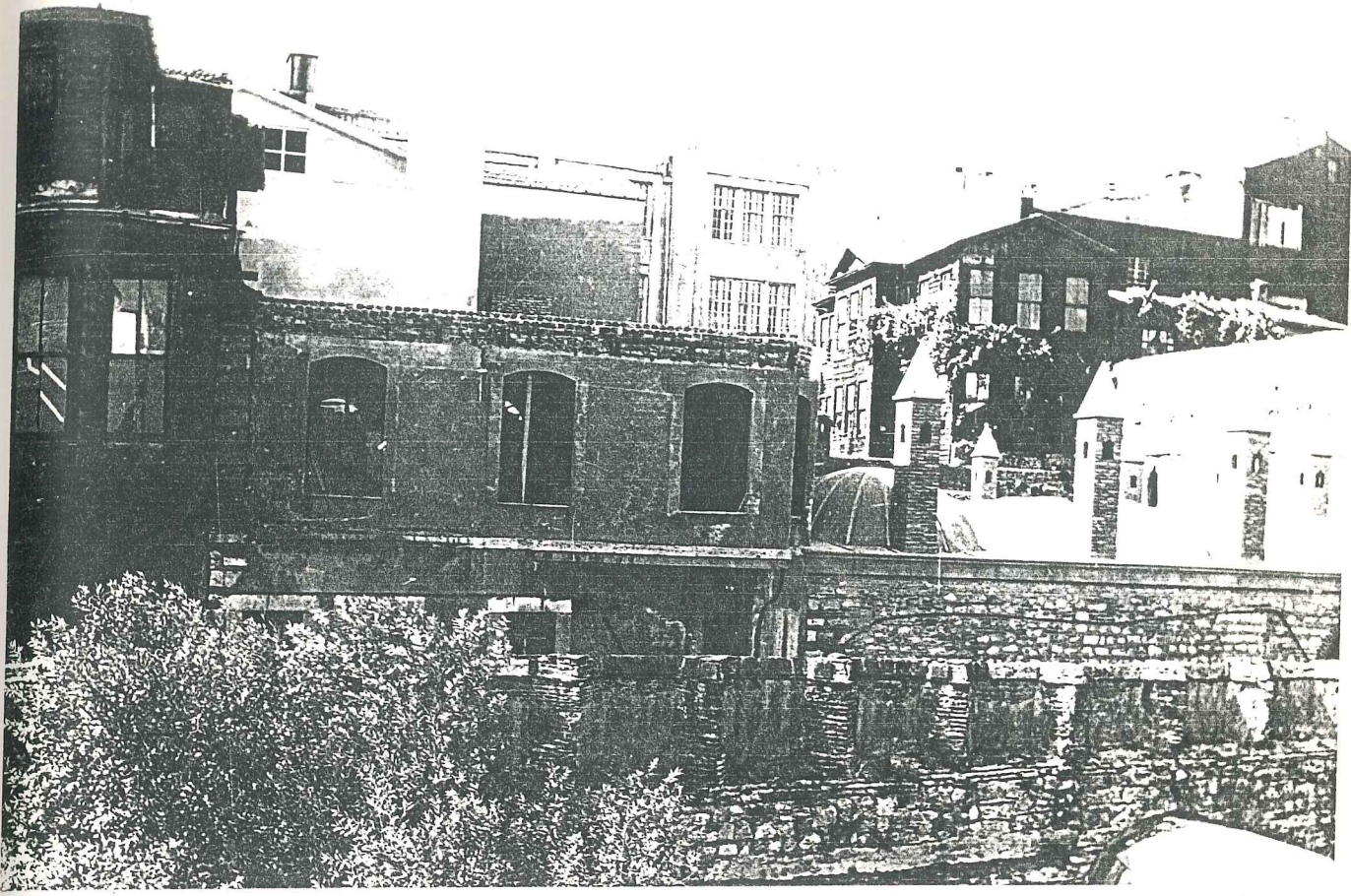
Girişten merdivenlerle yükseltgenmiş revak kotuna çıkılır. Kare avlu revak kotundan düşük tutulmuştur. Döşeme malzemesi karo mozaiktir.

Avlunun etrafı bir dizi revak ile çevrelenmiştir. Köşe revakları kubbe, diğerleri aynalı tonozludur. Kubbeler sonradan betonarme malzeme ile kaplanmışlardır. Döşeme malzemesi altıgen döşeme tuğlasıdır.

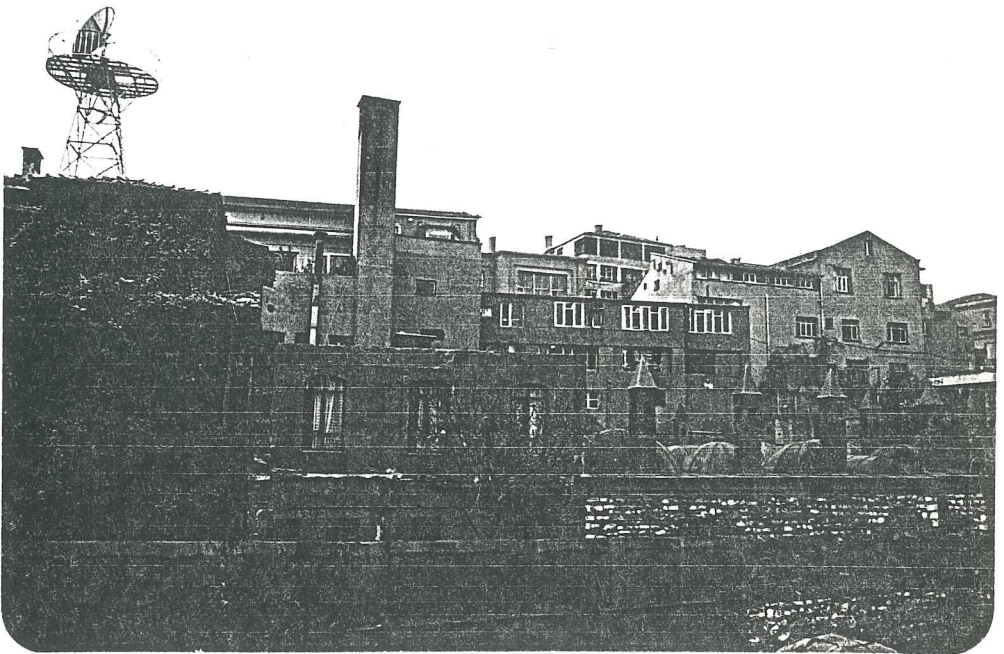
Revak sütunları mermer olarak tasarlanmıştır. Sütun başlıkları barok özellikler gösterirler. Bu başlıklar medrese sütun başlıklarından farklı olarak tasarlanmışlardır (Resim 54).

Sütun gövdesini başlığa ve ayağa bağlayan çemberler ile gergi demirleri burada kullanılan metal malzemeyi oluşturmaktadırlar.

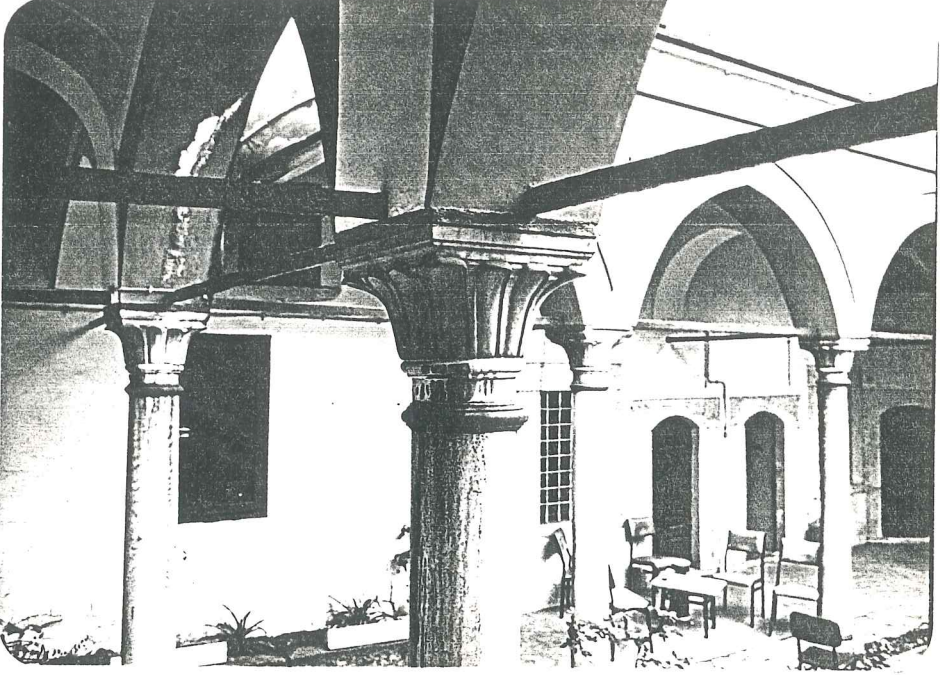
Avlunun doğusundaki odalar, sokak ile avlu doğrultusunun farklı olmasından dolayı farklı büyüklüklerde tasarlanmışlardır. Kubbe tambur kısmı profilleri, döşeme malzemesi, pencere, kapı, ocak ve niş-

Tevhidhane 1965 Yılı Onarımı (Vakıflar Gn. Md. Arşivi).

Resim 53: Tekke Sokak Cephesi.

Resim 54: Tekke Revaklı Avlu sütun başlığı.

Resim 55: Tekke Avlu Doğu Cephesi.

ler bu cephedeki odalarda farksızdırlar. Tek farklılık kubbe büyüklüklerindedir.

Giriş ve ışık gereksinimi avluya bakan duvardaki kapı ve pencere ile sağlanmaktadır (Resim 55). Kapı kasasız olarak tasarlanmıştır. Pencere çift kanatlıdır ve önünde demir şebekeler bulunmaktadır.

Odalardaki tek bezeme ögesi kubbe tambur kısmı profilidir.

Güneyde ortak kullanım birimleri yer almaktadır (Resim 56).

Güney doğuda revak kotundan üç basamakla yükseltilmiş üç hacimden oluşan bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümden tekke meşrutasına bağlantı sağlanmıştır. Diğer bir giriş de tekke sokağına açılan ve daha alt katta tasarlanmış kapıdır. Kot farkından yararlanılarak bu bölüm iki kat olarak düzenlenmiştir.

Taşıyıcı sistem çapraz tonozdur. Döşeme malzemesi ahşap ve betonarmedir (Resim 57).

Bu bölümde çapraz tonozlar dışında herhangi bir bezeme ögesi bulunmamaktadır.

Aynı cephede ortada üst kata çıkış merdivenleri görülmektedir (Resim 58).

Bu merdivenin altından, üzeri beşik tonoz örtülü ve batısında iki küçük pencere bulunan bir hacime giriş sağlanmıştır (Resim 59).

Güneybatıdaki hacime giriş merdiven yanından sağlanmıştır. Avluya bakan iki penceresi bulunur. Tavan beşik tonoz, döşeme altıgen kiremit taşıdır.

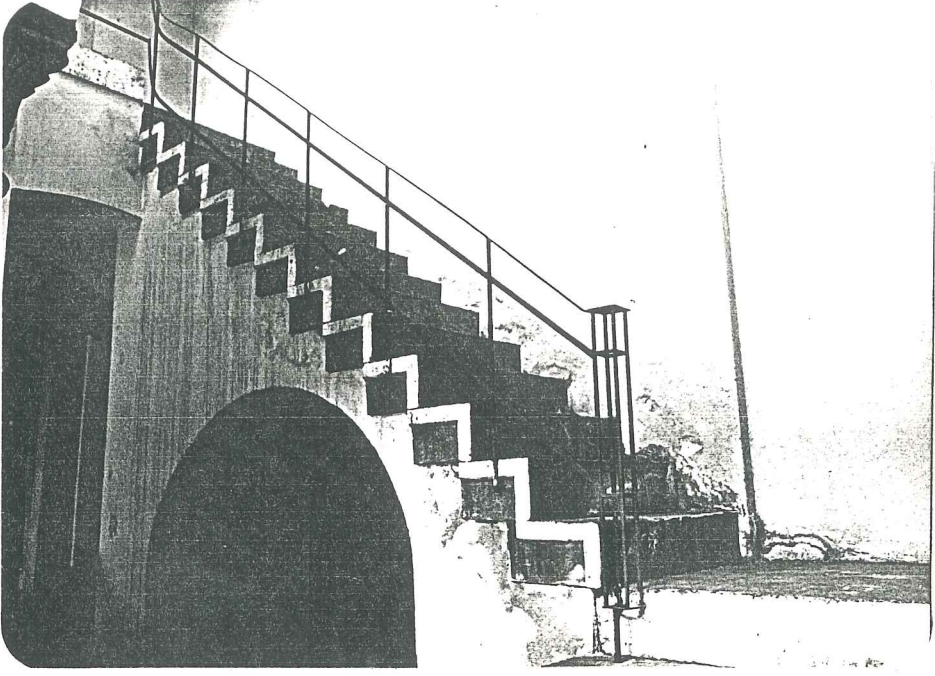
Avlunun batısında üç oda bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi diğer odalardan farksızdır. Güneybatıdaki hacim ise hem uzunlamasına gelişen plan şeması, hem yuvarlatılmış köşeleri, hem beşik tonoz örtü sistemi, hem de yüksek döşeme kotu ile farklılık göstermektedir (Resim 60). Girişin bir kapıdan çok kapak şeklinde oluşu, giriş üzerindeki pencere ve döşeme kotunun yüksekliği ile bu hacim çilehane tanımına uymaktadır.

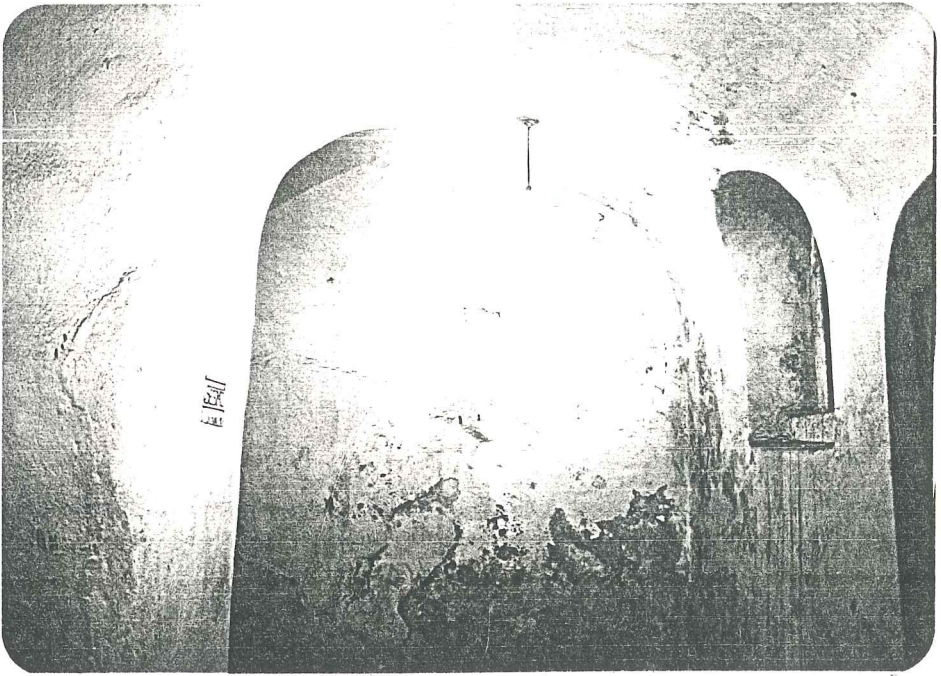
Resim 56: Tekke Avlu Güney Cephesi.

Resim 57: Tekke
Tevhidhane altı
Odası.

Resim 58: Tevhidhane Çıkış Merdiveni.

Resim 59: Tekke Merdiven altı Odası.

Kuzey batıdaki köşe hacim tuvalet olarak düzenlenmiştir. Bu bölümün üzeri açıktır. Saçak kısmı kirpi saçak şeklinde dekoratif tuğla örgülüdür. Döşeme malzemesi muhdes karo seramiktir.

Avlunun kuzeyindeki 4 oda diğer tekke odalarından farksız tasarlanmıştır. 2. ve 3. odalar arasındaki kemerli geçiş tek farkı oluşturmaktadır (Resim 61).

Tekke güneyinde üst kat tevhidhane olarak tasarlanmıştır. Giriş, merdiven sahanlığından basık kemerli bir kapıdan sağlanmıştır. Tevhidhanede iki farklı taşıyıcı sistem söz konusudur. Ortadaki iki ayak ile kapı arasında kalan ve kemerlerle üç bölüme ayrılmış kısım aynalı tonozlu, diğer kısım volta döşemelidir. Döşeme brüt betondur (Resim 62).

Kuzey duvarında bir niş ve çıkma üzerinde bir pencere bulunur. Doğu duvarında sokak yönünde üçgen bir çıkıntı yapan ve üzerinde 3 pencere bulunan cephe yer almaktadır. Güney duvarında, birbirlerinden farklı düzlemlerde tasarlanmış iki mihrapçe bulunmaktadır (Resim 63).

Bu bölümdeki bezeme öğeleri aynalı tonozlar ve mihrapçelerde rastlanan silmelerdir.

4.5.3. Geçirdiği Onarımlar

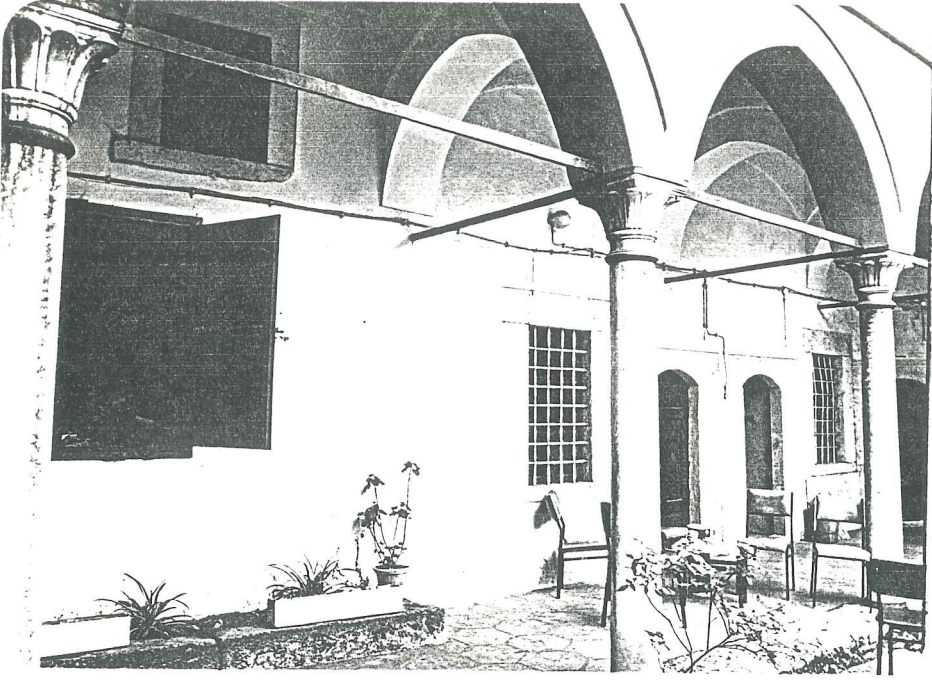
Diğer külliye elemanlarında olduğu gibi tekke de 1959, 1965 ve 1975 yıllarında onarım görmüştür. Bu onarımlar sonucu oluşan değişimler şunlardır.

Giriş saçağı kaldırılmıştır (Resim 64).

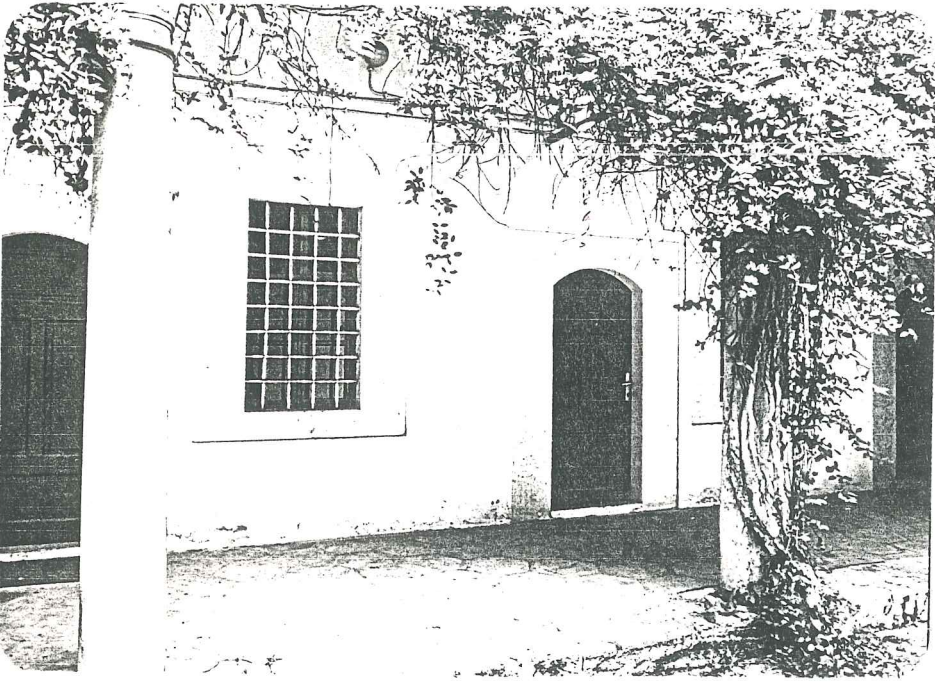
Doğu cephesindeki iki pencere kapatılmıştır (Resim 64).

Tekke odalarının üzerinde bulunan kırma çatı ve ahşap saçak kaldırılmış, örtü sistemi betonarme kubbe şeklinde uygulanmıştır (Resim 64-65).

Tevhidhaneyi örten beşik çatı kaldırılmıştır (Resim 64).

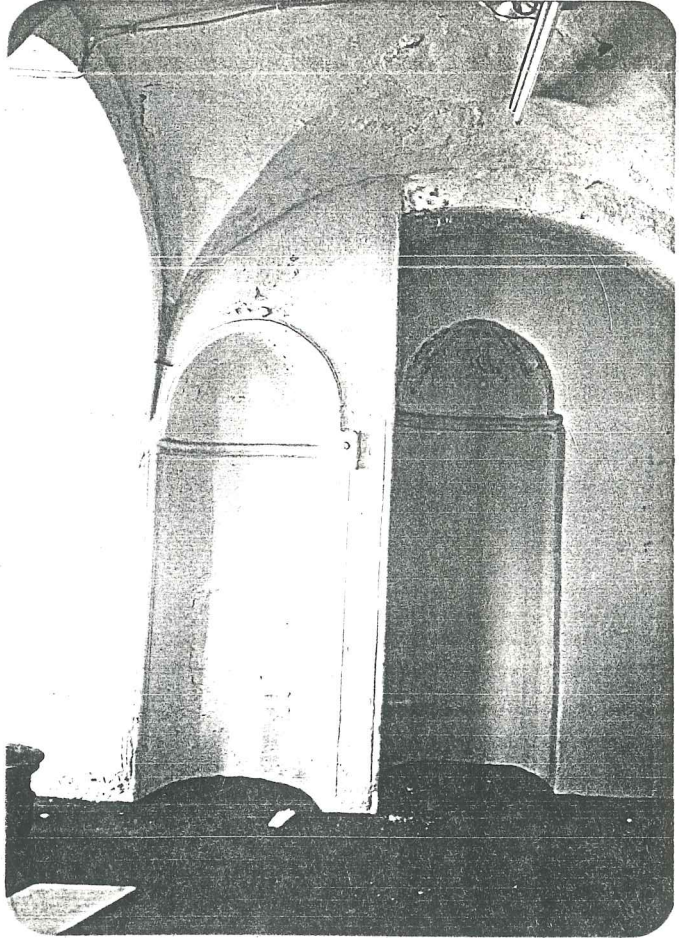
Resim 60: Tekke Avlu Batı Cephesi ve Çilehane Girişi.

Resim 61: Tekke Kuzeyinde aralarında geçiş bulunan odalar.

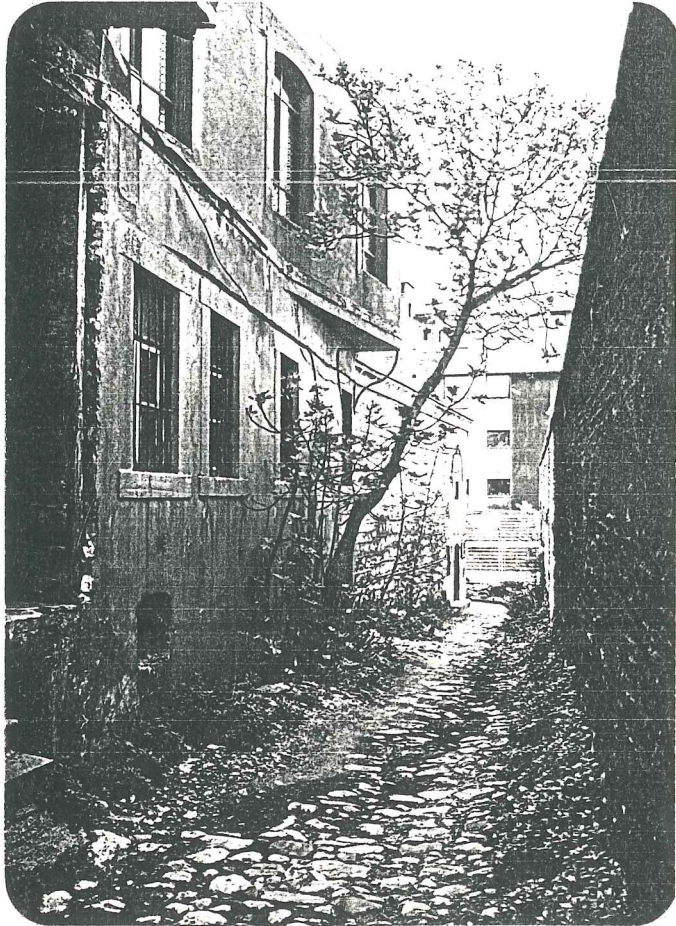
Resim 62: Tevhidhane

Resim 63: Tevhidhane
Mihrapçeleri.

Resim 64: Tekke Giriş Cephesi 1959 yılı onarım öncesi.

Resim 65: Tekke Giriş
Cephesi.

Tevhidhane merdiveni sahanlığı ile meşrutayı birbirine bağlayan geçit kapatılmıştır (Resim 66-67).

Tevhidhane doğu bölümünde volta döşeme uygulanmıştır (Resim 68).

Tuvalet kısmı yeniden düzenlenerek 3 kabin tasarlanmış, döşeme ve duvarlar seramik kaplanmış, tavan eternit malzeme ile kapatılmıştır (Resim 69).

Dökülen sıvalar elden geçirilmiştir.

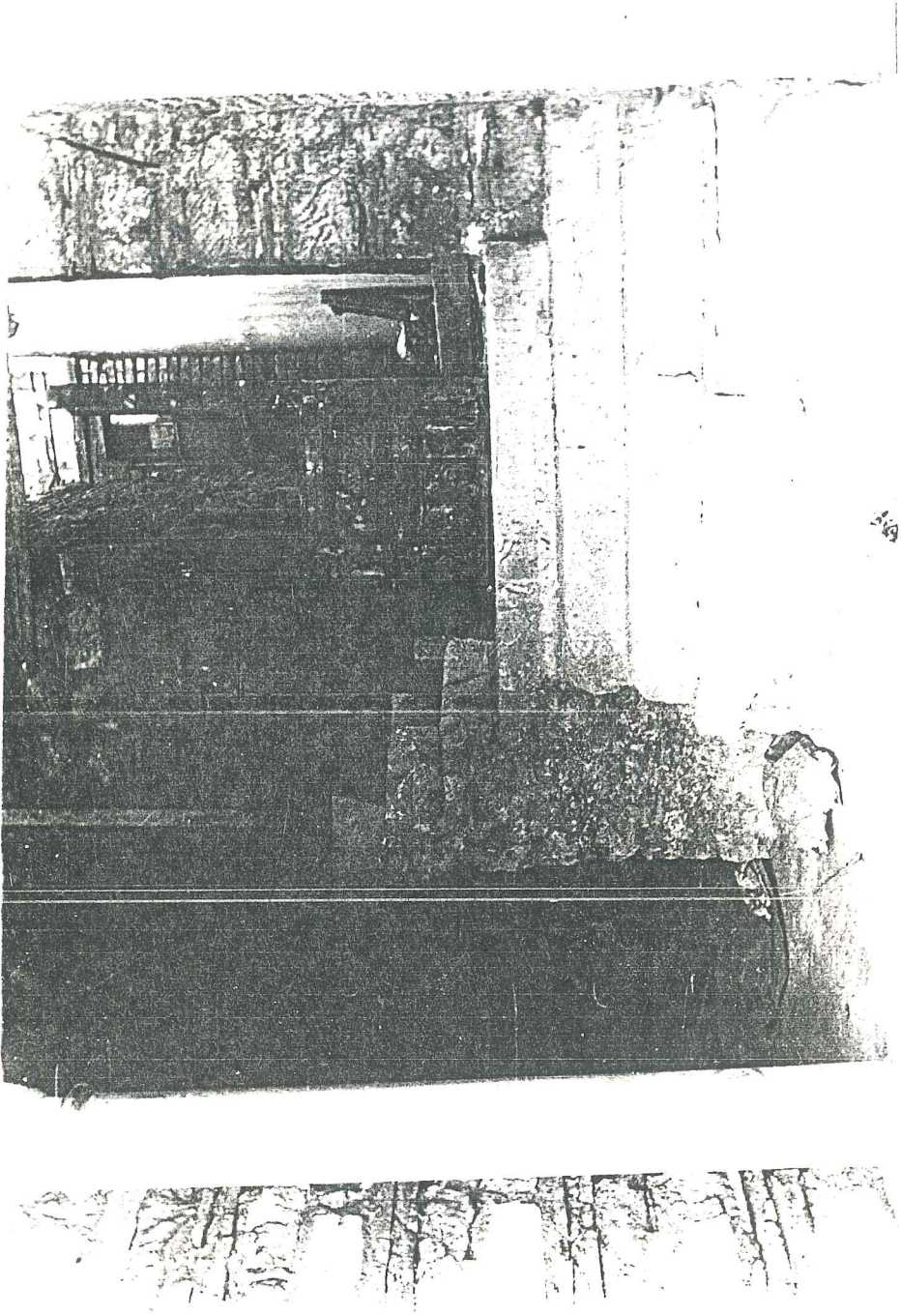
Avlu karo mozaik döşenmiştir.

Revaklar ve odaların döşeme kaplamaları yenilenmiştir.

4.5.4. Sorunlar ve Nedenleri

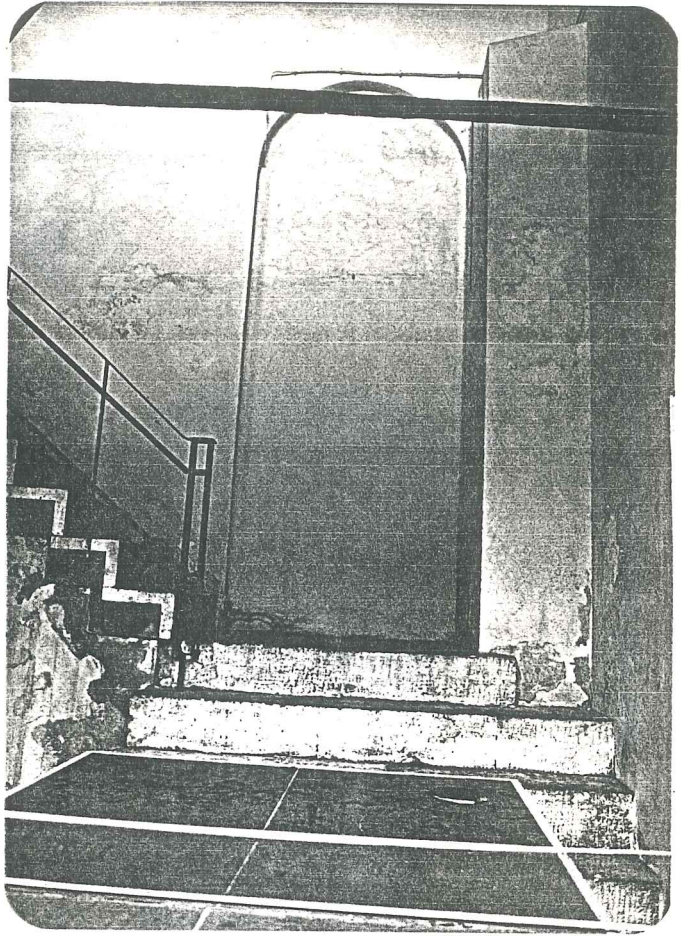
İç ve dış sıvalarda görülen nem, kabarma ve dökülmeler tekkede rastlanan malzeme bozulmalarıdır.

Sıva dökülmelerinin nedeni su problemidir. Bu problemin çözümü sıva altı malzemesindeki olabilecek bozulmaları da önleyecektir.

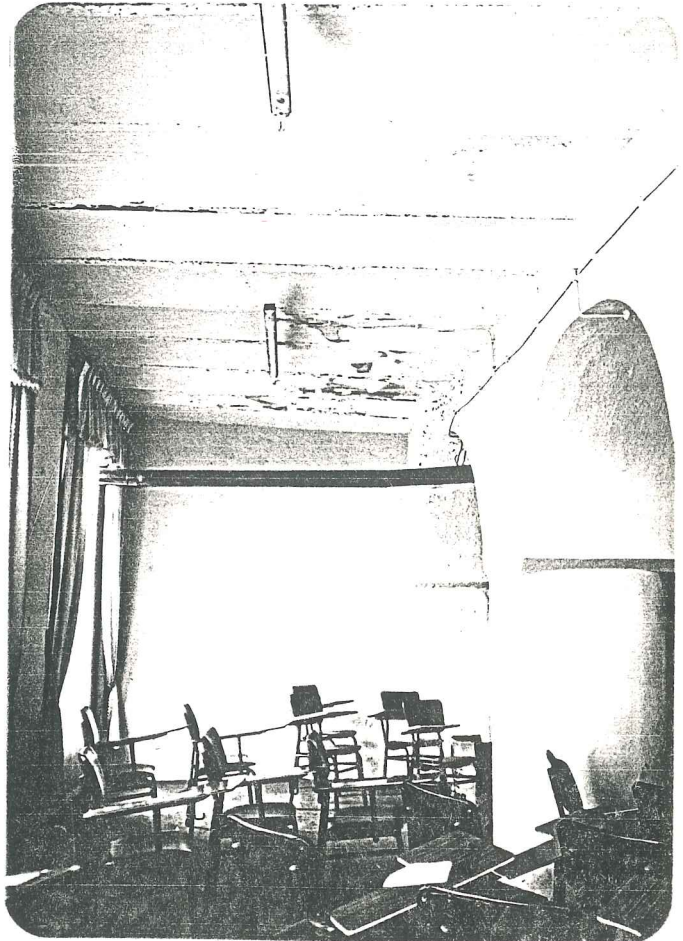

Resim 66: Tekke-Meşruta Bağlantısı kapatılmadan önce (1965 yılı onarım fotoğrafı).

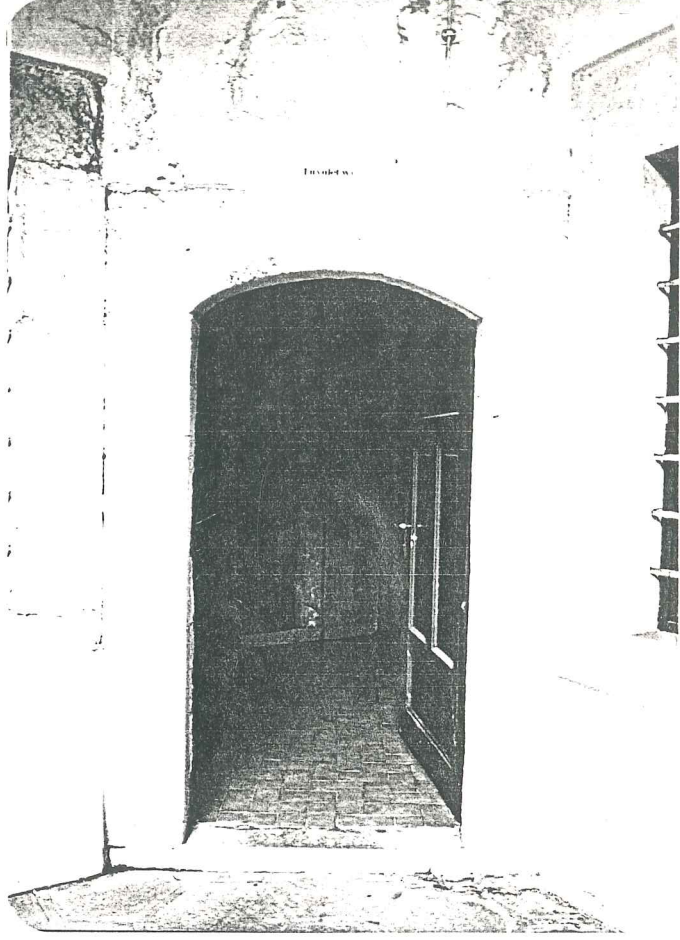
Resim 67: Tekke Meşruta
arası kapatıl-
mış olan Geçit.

Resim 68: Tevhidhane
Volta Döşe-
mesi.

Resim 69: Tekke Tuvalet
Girişi.

4.6. HACI BEŞİR AĞA TEKKE MEŞRUTASI

4.6.1. Tasarım Özellikleri

Tekkenin güneyinde, tekkeye bitişik olarak tasarlanmıştır (Vaziyet Planı 5). Doğusunda Hacı Beşirağa Tekkesi sokağı, güney ve batısında iş hanları bulunmaktadır (Resim 70-71).

Tuğla bir subasman üzerinde iki kat olarak tasarlanmıştır.

4.6.2. Eleman Analizleri

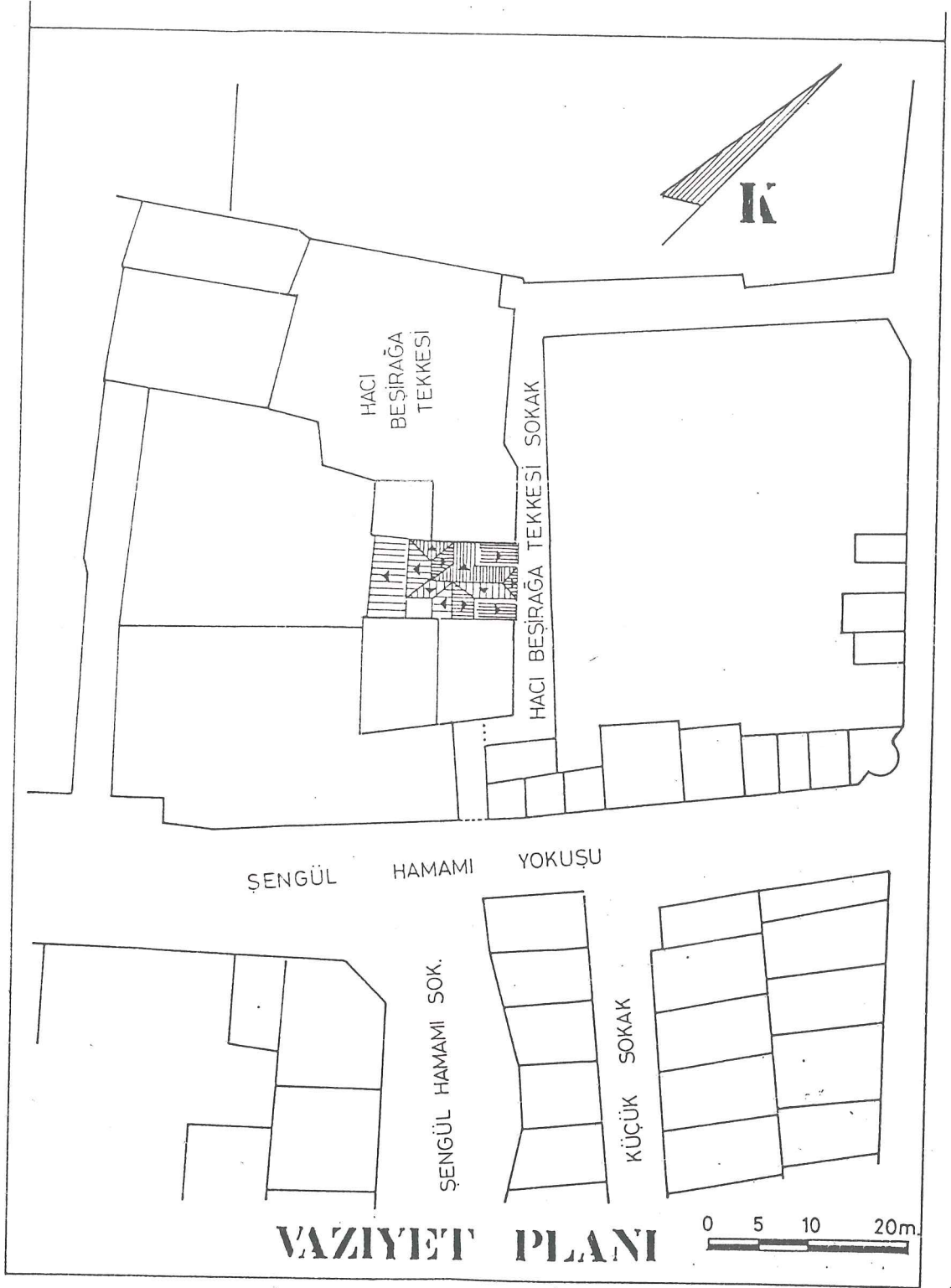
Meşrutaya giriş Hacı Beşirağa Tekkesi sokağından basamaklarla yükseltilmiş bir sahanlıktan sağlanmıştır. Çift kanatlı giriş kapısının üzerinde bir pencere bulunmaktadır. Kapının iki yanında ve solunda ahşap kafesli üç pencere vardır (Plan 6).

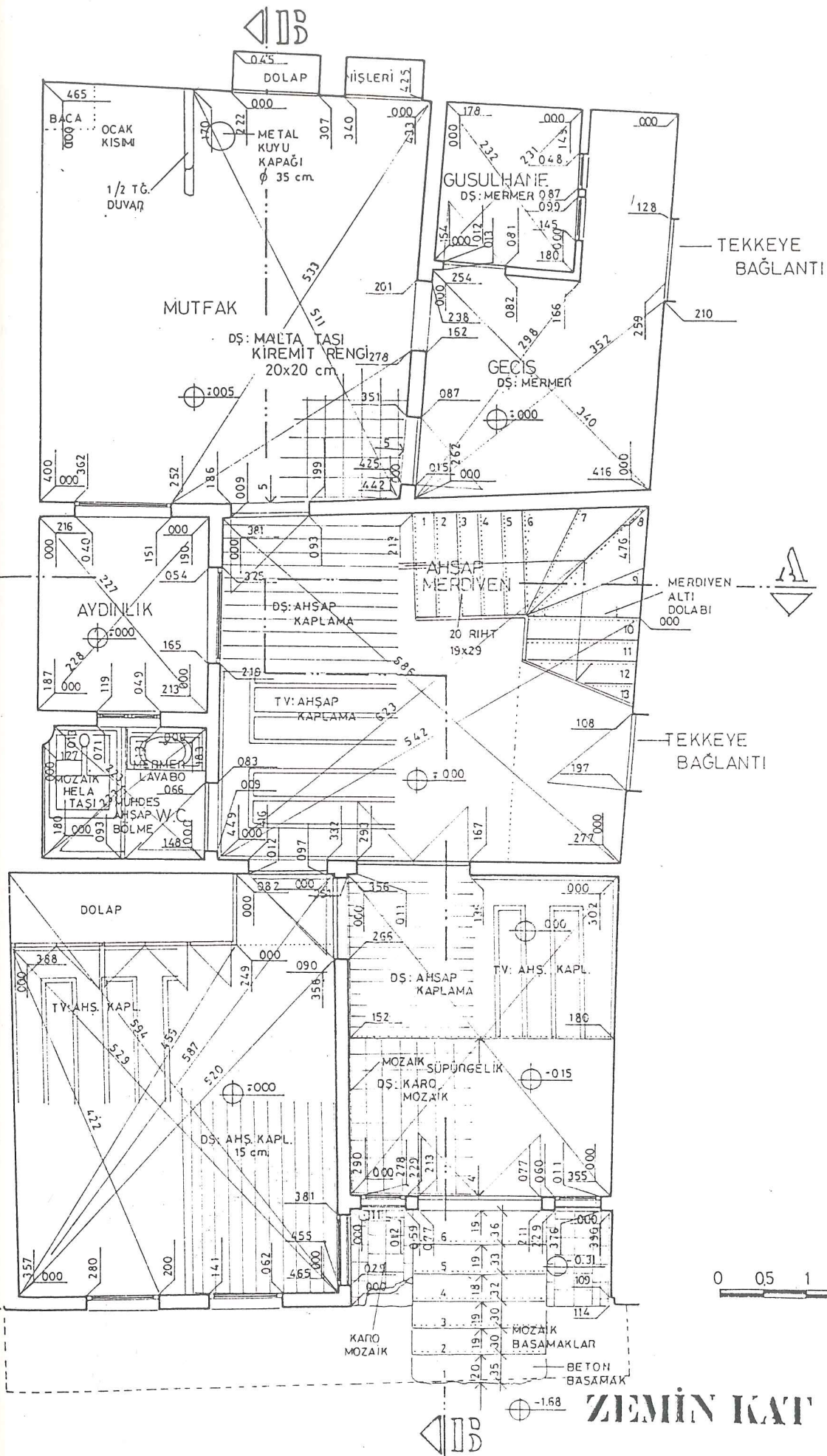
Giriş holü iki farklı kotta tasarlanmıştır. Giriş kapısı tarafındaki kısım zemin kat kotundan alçak tutulmuştur. Döşeme malzemesi desenli karo mozaiktir. Diğer kısım ise ahşap döşemelidir. Tavanda sade desenli ahşap kaplama bulunmaktadır. Duvarlar badadi çita üzerine sıva malzeme ile oluşturulmuşlardır. Işık gereksinimi giriş kapısı üzerindeki ve kapı yanlarındaki pencerelerden sağlanmaktadır. Doğuda yan oda ile bağlantıyı oluşturan bir kapı, güneyde merdiven holüne geçişi sağlayan, üzerinde pencere bulunan çift kanatlı bir kapı bulunmaktadır.

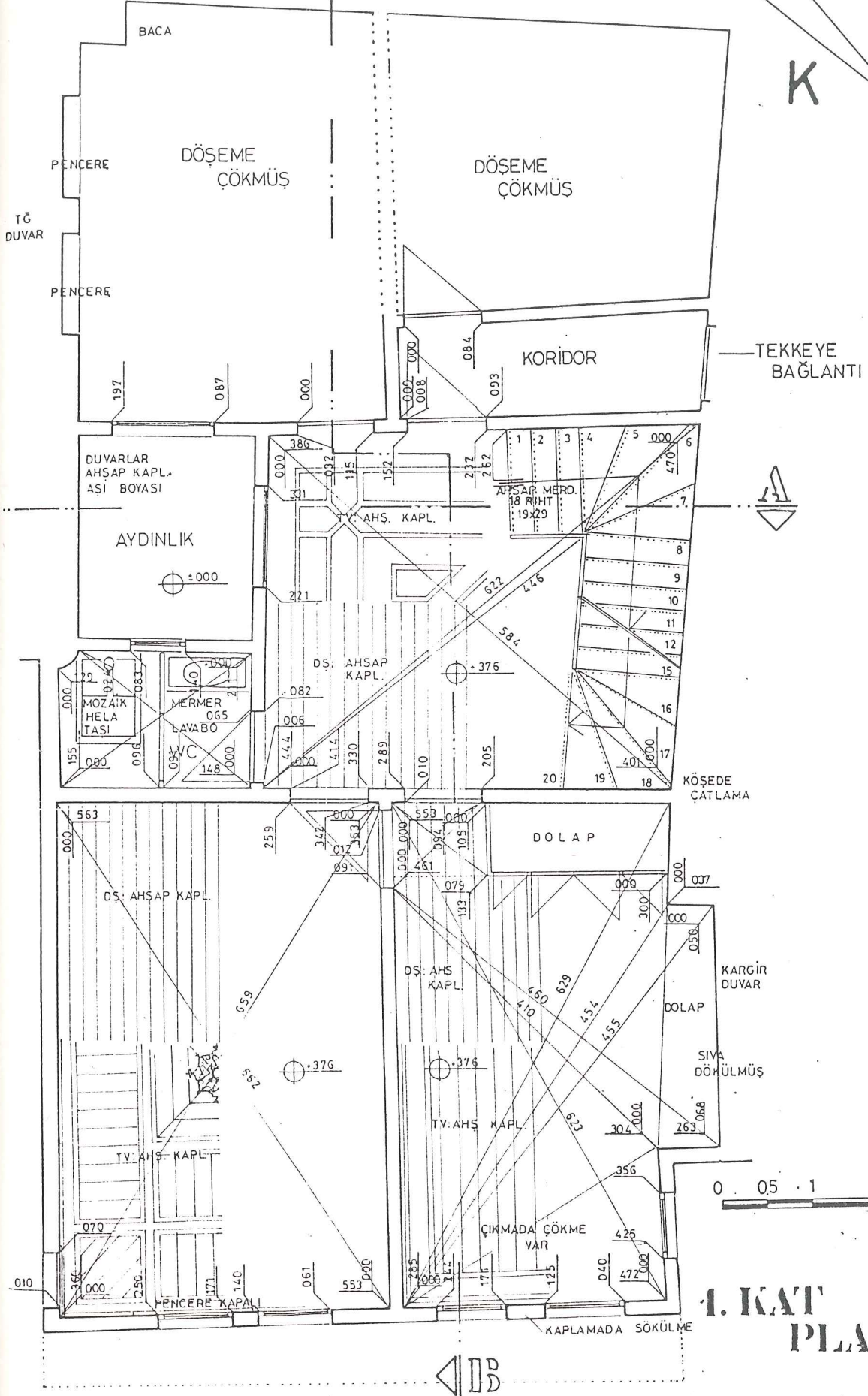
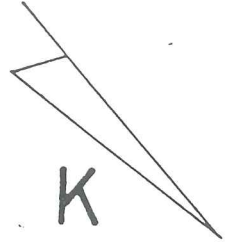
Ön cepheye bakan oda giriş holünün solunda tasarlanmıştır. Giriş ve merdiven holünden iki bağlantısı bulunmaktadır. Döşeme ve tavan ahşap kaplamadır. Sokak cephesinde iki, giriş nişine bakan bir penceresi vardır.

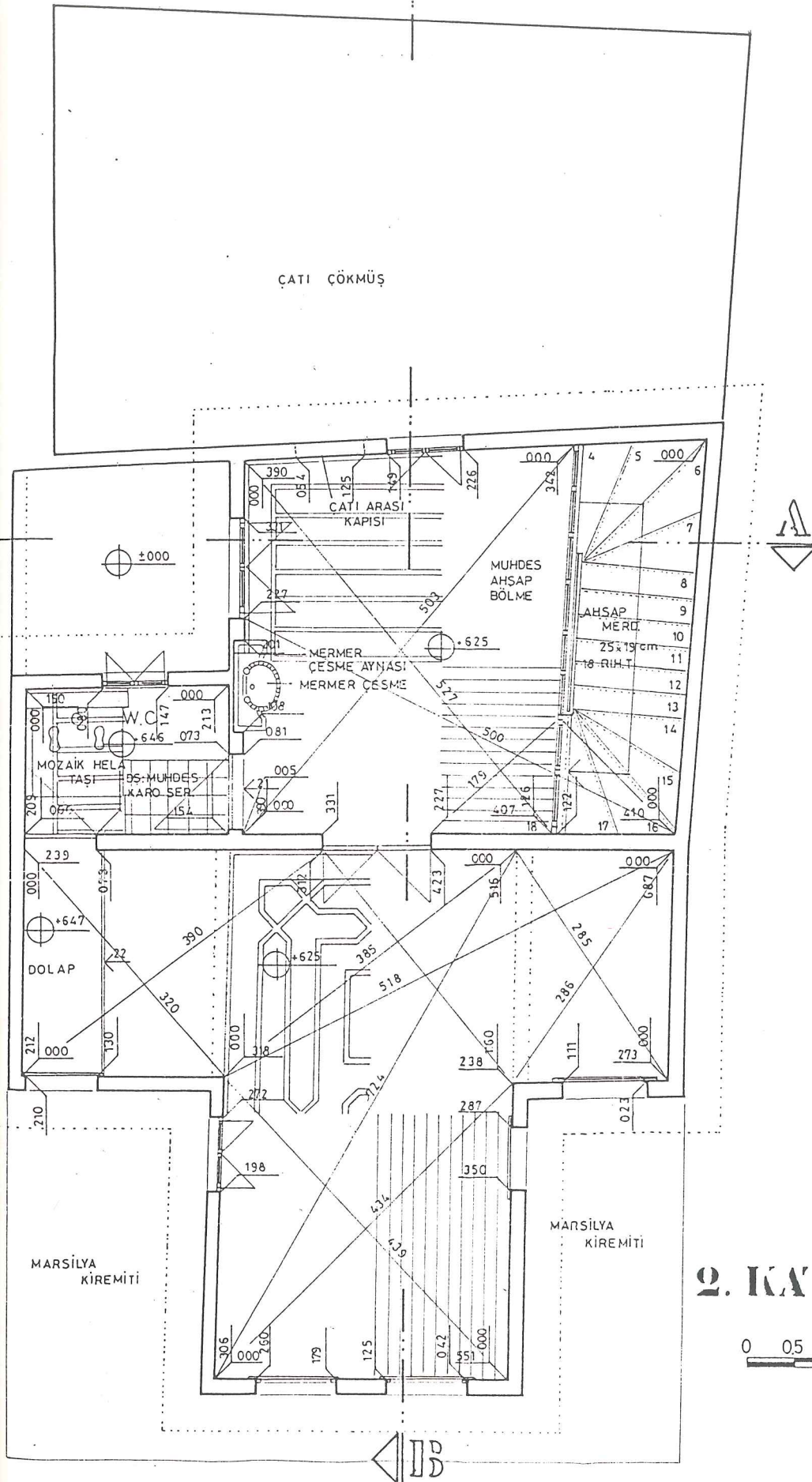
Aydınlık boşluğu, tuvalet ve merdiven holünden oluşan aks, meşrutanın çekirdeğini oluşturmaktadır.

Holün solundaki tuvalet hacmine giriş ahşap bir kapı ile sağlanmıştır. Döşeme karo mozaik, tavan ahşap kaplamadır. Işık ve havalandırma, aydınlık boşluğuna bakan çift kanatlı pencereden sağlanmaktadır.

Lavabo merm r, hela taşı mozaiktir. Lavabo ve tuvalet hacmi muhdes bir ahşap bölme ile ayrılmış, tuvalet kotu muhdes olarak yükseltilmiştir.

Havalandırma ve aydınlık boşluğu her üç katta da devam etmektedir. Duvarları binili ahşap kaplamadır (Resim 72).  zg n aşı boyası rengini bugün de korumaktadır (Resim 73).

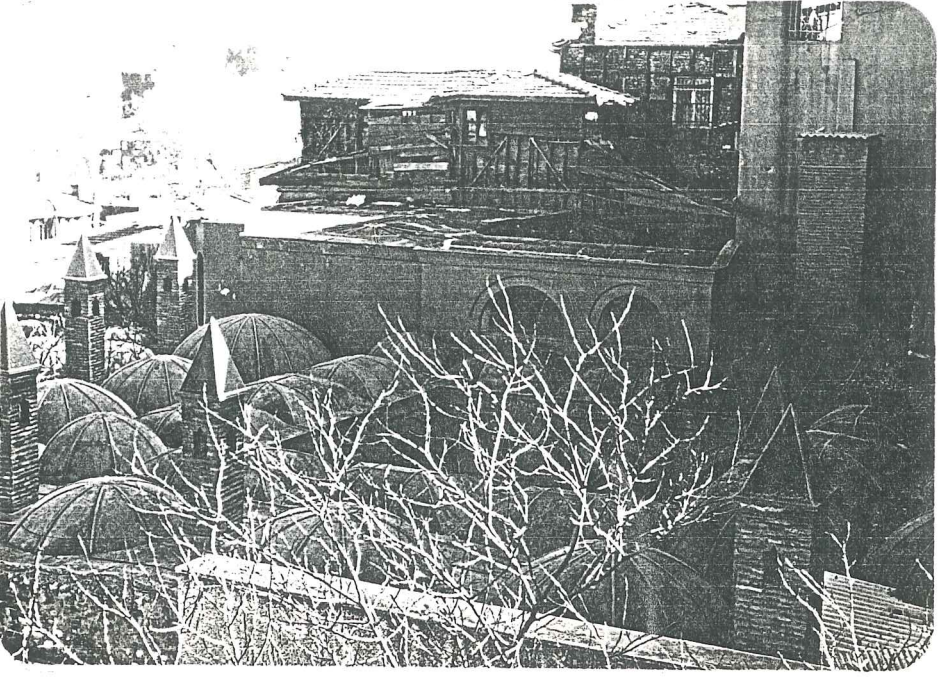
Merdiven holü ile aydınlatma boşluğu arasında, diğ r pencerelere oranla daha büyük ölçekte tasarlanmış pencere bulunmaktadır (Resim-74). Holün batısında mutfak ve gusulhane ile bağılantıyı sağılayan kapı bulunur. Sağıda  st katlara çıkışı sağılayan ahşap merdiven ve bunun altında tekkeye bağılantıyı sağılayan bir kapı bulunmaktadır. Merdiven altı hacmi depo olarak kullanılmıştır. Döşeme ve tavan ahşap kaplamadır.

Mutfak hacmine merdiven hol ndeki kapıdan girilmektedir. Döşeme kotu diğ r odalardan düşük tutulmuştur. Döşeme malzemesi malta taşıdır. Ahşap tavan bugün çökmüş durumdadır. Giriş kapısının solundaki aydınlatma boşluğuna ağıılan pencere hacmin ışık gereksinimini karşılanmaktadır (Resim 75). Üst kat odanın aksine sol duvar üzerinde herhangi bir niş veya pencere izi yoktur. Buradan da özgün tasarım yapıldığında yan tarafta tek katlı bir bina olduğu anlaşılmaktadır. Bu duvarda ayrıca mutfak ocağı ve davlunbazının izleri vardır. Batı duvarının üzerinde dolap nişleri ve bunların önünde kullanılabilir durumdaki metal kapaklı kuyu bulunmaktadır.

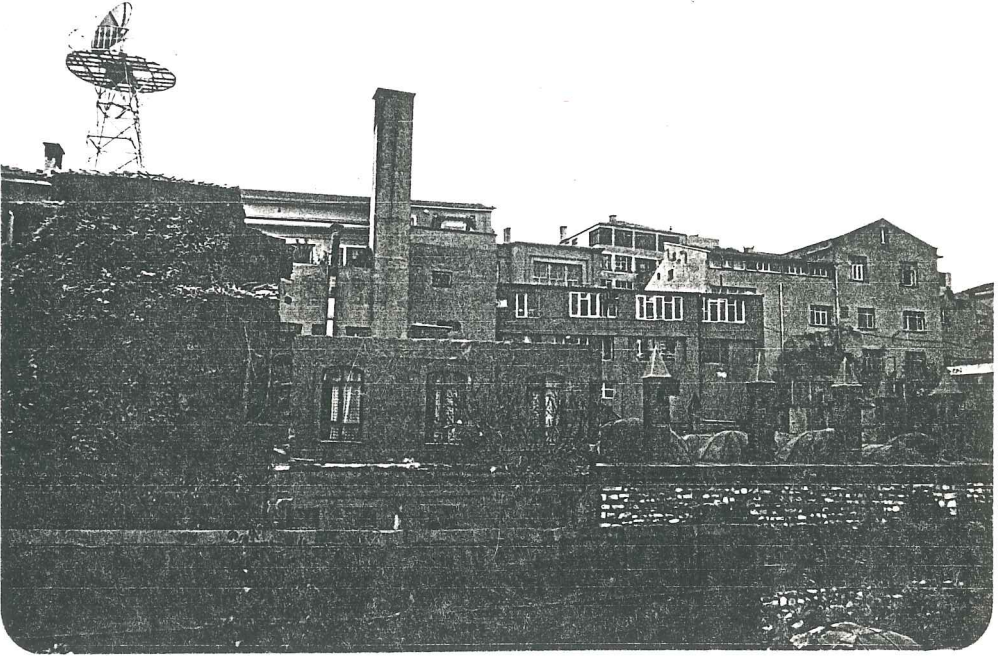
Girişin sağıında gusulhaneye bağılantıyı sağılayan bir kapı ve pencere bulunmaktadır (Resim 76).

Gusulhane kotu da mutfakta olduğu gibi düşük tutulmuştur. Döşeme malzemesi mermerdir. Ahşap tavan çökmüştür. (Resim 76). Bu bölüm iki hacimden oluşmaktadır. Birinci hacim mutfak ile bağılantıyı sağılayan hacimdir. Giriş doğırultusunda tekkeye geğış sağılayan diğ r bir kapı bulunmaktadır. İkinci hacim ise gusulhane hacimdir. Küçük  l ekli ve alçak tavanlı bu hacim de mermer döşemelidir. Giriş ka-

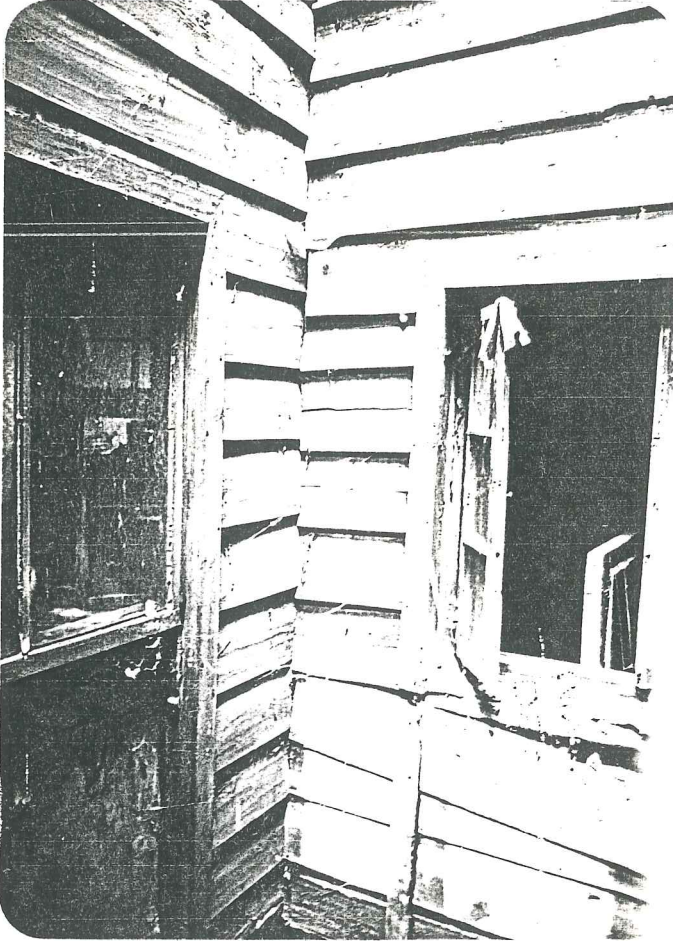
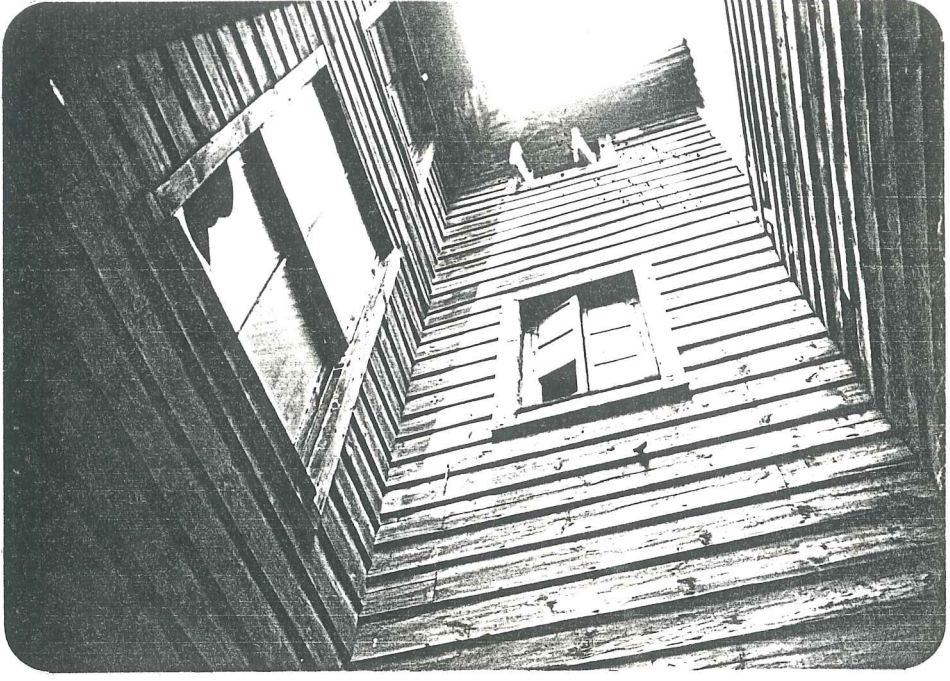
Resim 70: Meşruta ve Tekke Kuzey Cephesi.

Resim 71: Ön Cephe.

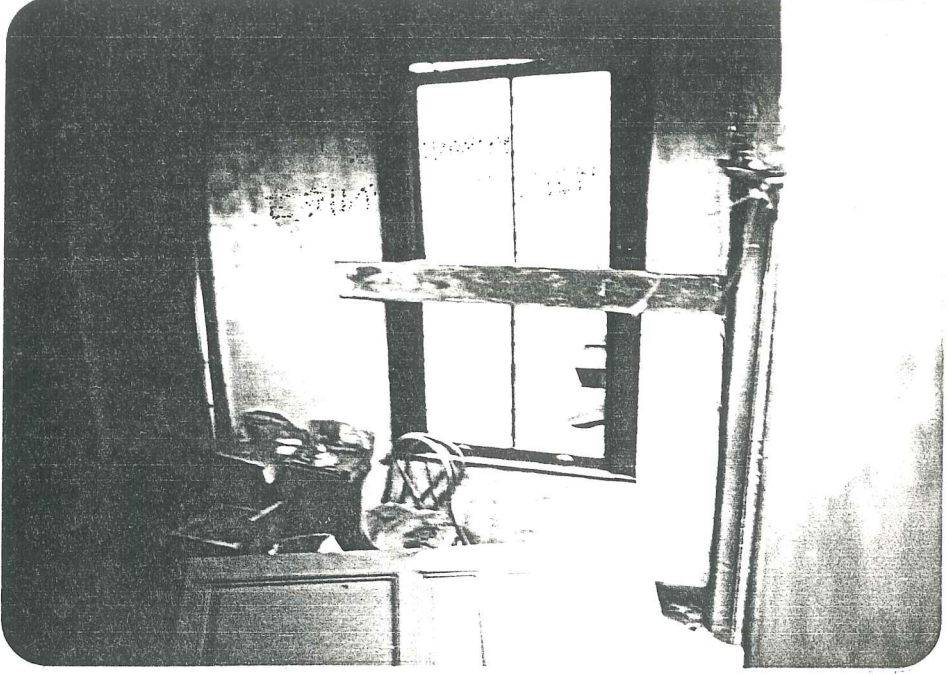

Resim 72: Havalandırma ve Aydınlık Boşluğu.

Resim 73: Zemin Kat
Tuvalet ve
Merdiven Holü
Pencereleri.

Resim 74: Zemin Kat Merdiven Holü.

Resim 75: Zemin Kat çökmüş Döşeme ve Mutfak Aydınlık Penceresi.

pısının sağındaki iki küçük pencere ışık gereksinimini sağlamaktadır.

Mutfak ve gusulhane hacimleri meşrutanın en çok zarar görmüş hacimleridir.

Zemin kattan döner bir merdiven ile birinci kata çıkılmaktadır.

İkinci kat yüksekliği birinci kattan fazladır.

Bu katın merdiven holü, birinci kat merdiven holü ile aynı özellikleri gösterir. Tek fark bezemeli tavan kaplamasıdır (Resim 77-78), (Plan 7).

Ön cephedeki odalar giriş katı üzerine bir çıkma yaratacak şekilde düzenlenmişlerdir (Resim 79).

Sağdaki odaya merdiven holünün solundaki kapıdan girilir. Kapı düzlemi, oda düzleminden bir dolap ile farklılaştırılmıştır. Döşeme ve tavan ahşap kaplamadır (Resim 80).

Kuzey duvarında tekke tevhidhanesine doğru bir girinti oluşturan ve bugün yıkılmış olan dolap nişi yer almaktadır (Resim 81). Bu duvarda ayrıca bir pencere yer alır. Sokak cephesinde de aynı ölçekte iki pencere daha bulunmaktadır.

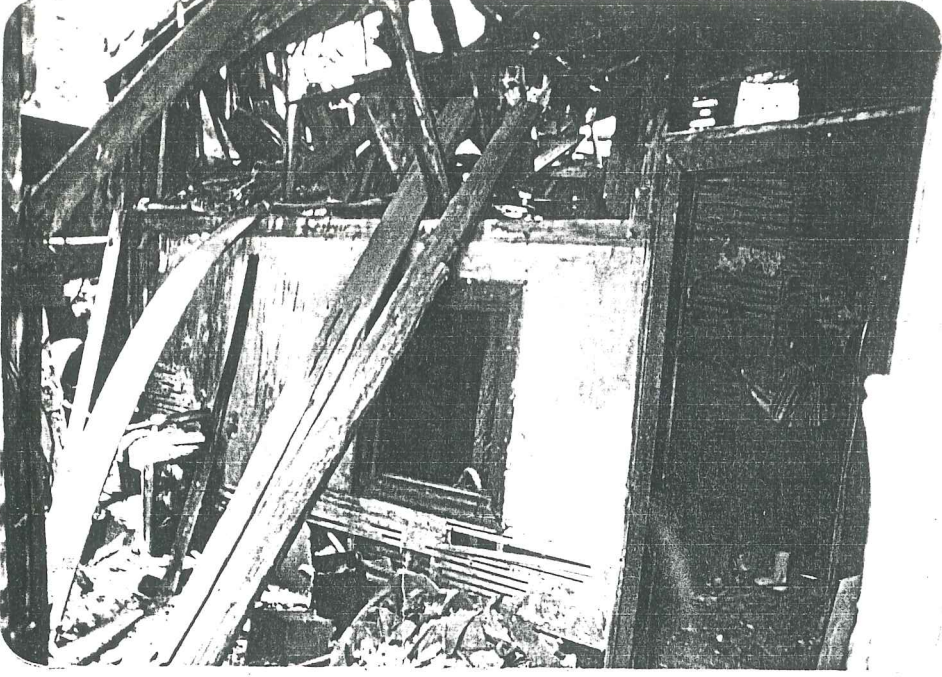
Bu hacimde sokak yönünde bir kayma söz konusudur.

Ön cephedeki diğer oda güneyde tasarlanmıştır. Döşeme ahşap kaplamadır. Tavan bezemesi diğer odalardan farklıdır (Resim 82). Sokak cephesi diğer odanın simetriğidir.

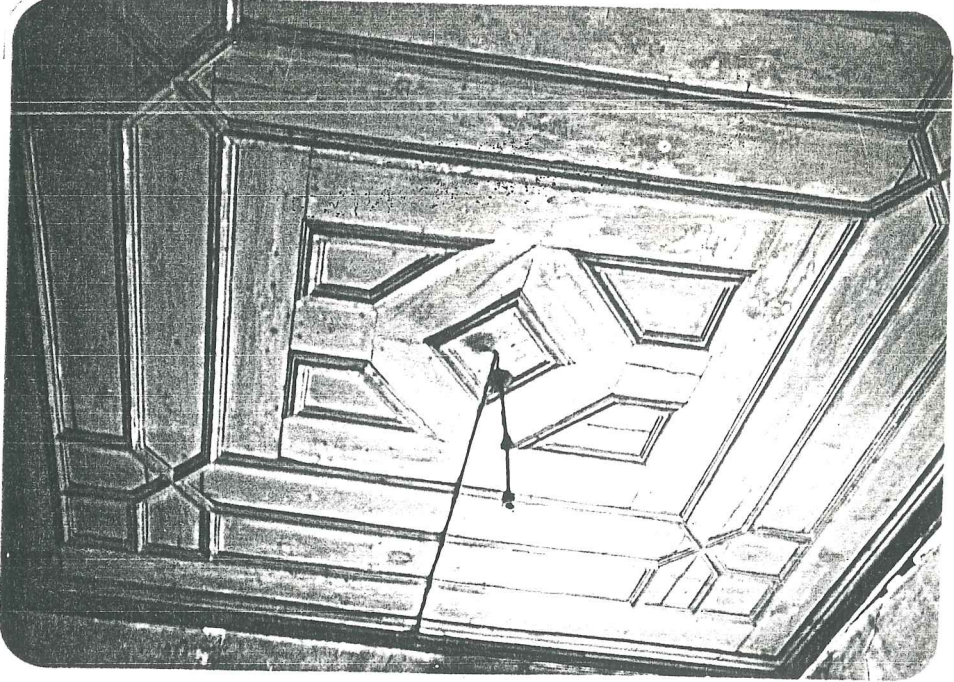
Merdiven holünün arkasında, mutfağın üzerinde tasarlanan odanın tavan ve döşemesi çökmüştür. Sol duvarda bugün kapatılmış olan iki pencere kalıntısı bulunmaktadır. Bunun dışında aydınlık boşluğuna açılan bir pencere daha bulunmaktadır.

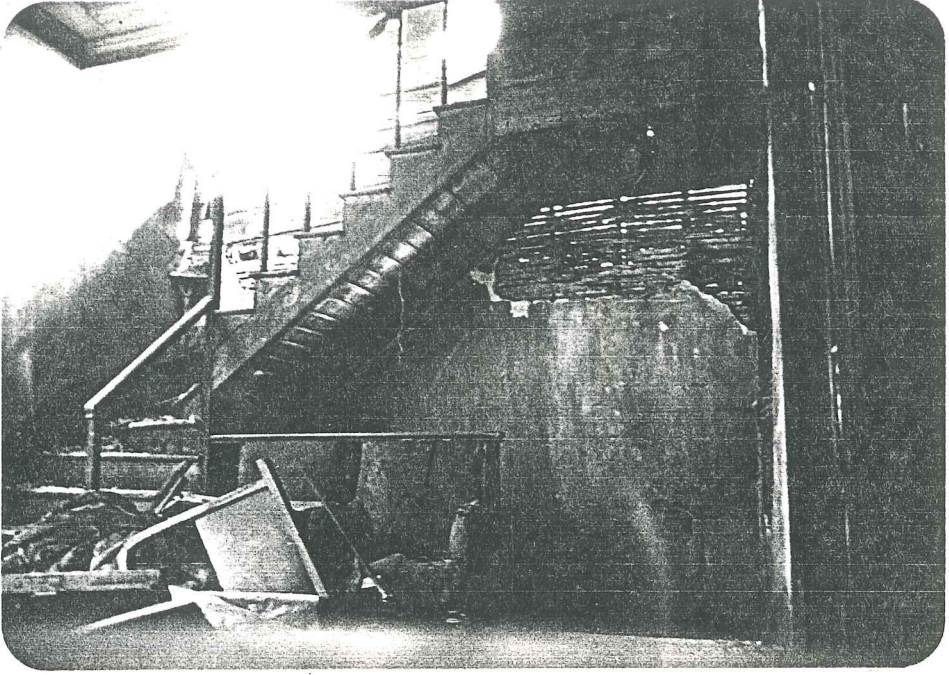
Sağ tarafta bir koridor ve bunun ucunda tekkeye üçüncü bağlantıyı sağlayan kapı düzenlenmiştir (Resim 83).

Resim 76: Mutfak ve Gusülhane arası Bölme.

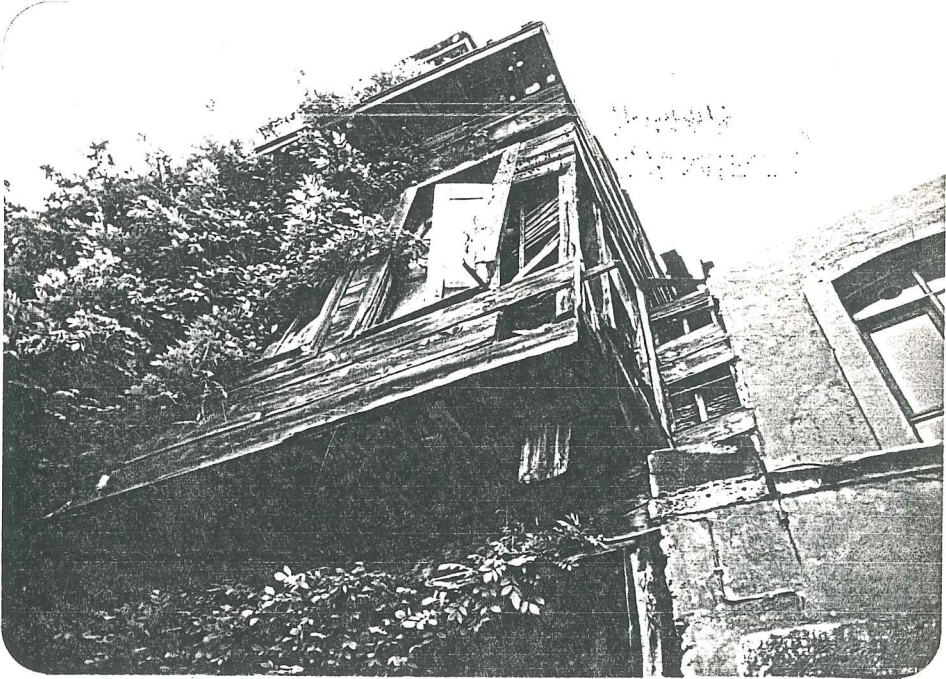

Resim 77: 11. Kat Merdiven Holü Tavanı.

Resim 78: 1.Kat Merdiven Holü.

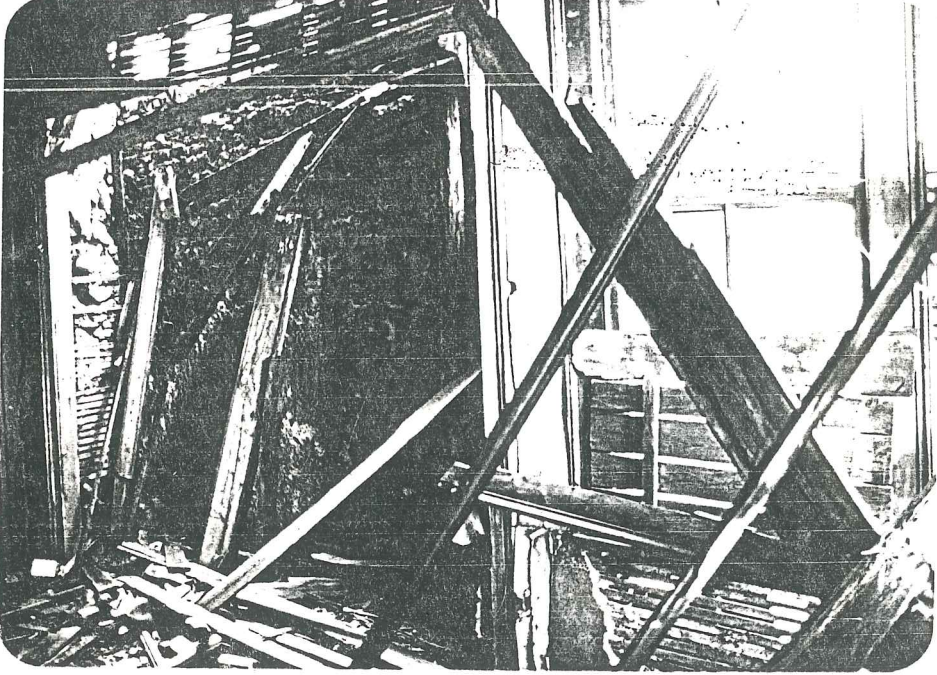

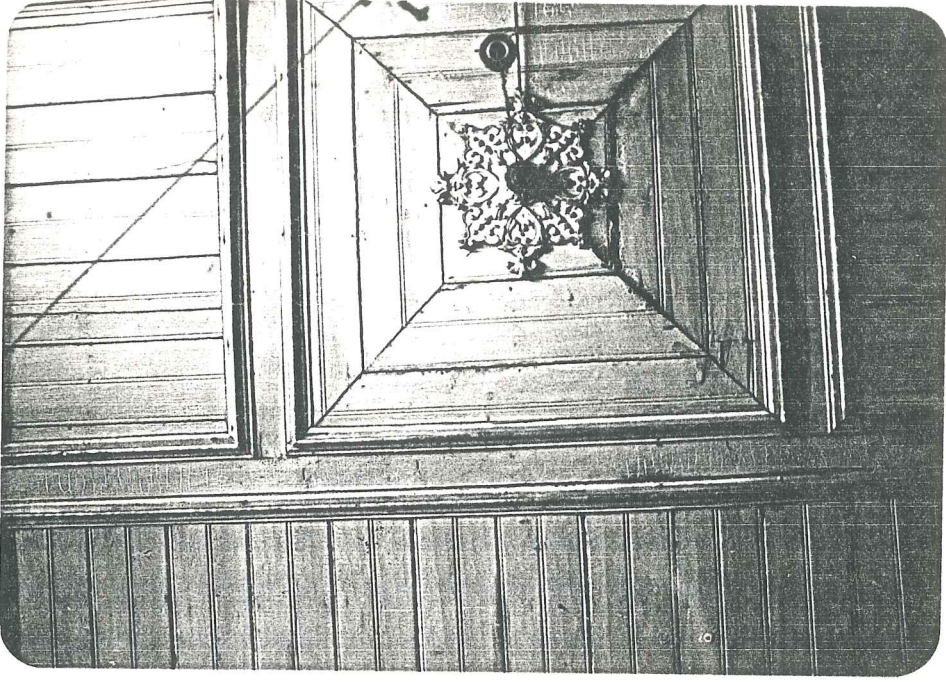
Resim 79: 1.Kat Ön Cephe Odaları.

Resim 80: 1.Kat Ön Cephe Sağ Oda.

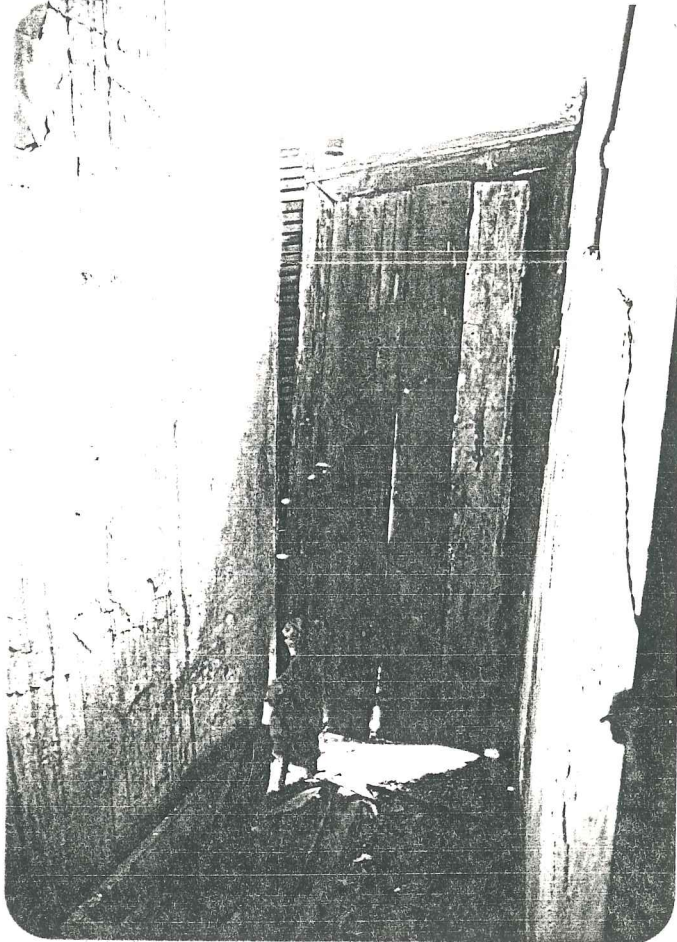

Resim 81: Ön Cephe Sağ Oda Dolap Nisi.

Resim 82: 1.Kat ön Cephe Güney-Doğu Odası Tavan Bezemesi.

Resim 83: Üst Kat
Koridor
ve Tekke
Bağlantısı.

Koridorun arkasında bugün tamamen yıkılmış olan bir oda daha bulunmaktadır.

Üçüncü kat yüksekliği diğer katlardan daha düşük tutulmuştur.

Merdiven holü, diğer katlardaki modülün devamını oluşturmaktadır. Merdiven bölümü, muhdes bir bölme ile holden ayrılmıştır. Merdivenin karşısında, tuvalet duvarına bitişik mermer lavabo da diğer katlarda rastlanmayan bir elemandır.

Ön cephedeki oda da T planı ve değişik tavan süslemesi ile ayrıcalık göstermektedir (Plan 8). Ayrıca tuvalet ile güneydeki dolabın içinden bağlantı sağlanmıştır. Hacmi kırma bir çatı tamamlamaktadır.

4.6.3. Geçirdiği Onarımlar

Meşrutanın bugünkü durumuna ve kullanılan malzemeyi gözönüne alacak olursak yapım tarihinin, tekke yapım tarihi olan 1745 den sonra olduğunu söyleyebiliriz.

Tevhidhane ve meşruta ilişkileri göz önüne alındığında her iki birimin beraberce tasarlanmış olduğu olasılığı kuvvetlenmektedir.

Meşruta onarım sonucu herhangi bir değişime uğramamıştır. Güney cephesinde bulunan ve sıbyan mektebi olduğu sanılan yapının yerine yapılan 4 katlı bina, bir takım değişikliklere neden olmuş ve 2.kat mutfak üzerindeki odanın ışık alabilme durumu zorlaşmıştır¹⁰⁶.

Tekke ile bağlantıyı sağlayan üç geçitten sadece alt katta merdiven altındaki geçit kullanılabilir durumdadır. Gusulhane yanı ve üst kat geçişleri ise tekke onarımı sırasında kapatılmıştır.

Meşruta, külliyenin öncelikle onarılması gereken bölümlerindendir.

4.6.4. Sorunlar ve Nedenleri

Tekke meşrutasında ahşap bozulmaları ve bunun sonucu oluşan sorunlara rastlanmaktadır.

Ahşabın organik bir malzeme oluşu ve gerek bünyesel gerekse dış etkilere dayanımının zayıflığı sonucu zaman içinde bozulmalar ortaya çıkmaktadır.

Meşrutanın taşıyıcı sisteminin de aynı malzeme olması strüktürel sorunların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ahşapta bozulmayı oluşturan etmenler iç ve dış etmenler olarak belirlenecek olursa;

İç etmenler : Mekanik özellikler, biçim değişikliği süreçleri, hidro fiziksel özellikler, kimyasal süreçler, ısısal özellikler ve strüktürel değişimdir¹⁰⁷.

Dış etmenler : Yükler ve güçler, su ve rutubet, ısı, biyolojik etkinlik, hava kirliliğidir¹⁰⁸.

4.7. SEBİL

Sebil yapıları Türk mimarlığına özgü anıtlardır¹⁰⁹. Türkçe'de yoldan geçene su dağıtan yer anlamındadır¹¹⁰. Hayır ve Vakıf tesisleridirler. Bu hayratlar, mevsimine göre karlı-buzlu soğuk su ve kutusal gecelerde şerbet ve meyve suyu dağıtılmak amacı ile yapılmışlardır. Bilinen ilk sebil anıtına Kahire'de Türk-Memlûk döneminde rastlanır; anıtsal eserlerini İstanbul'da vererek Osmanlı devrinde gelişir¹¹¹.

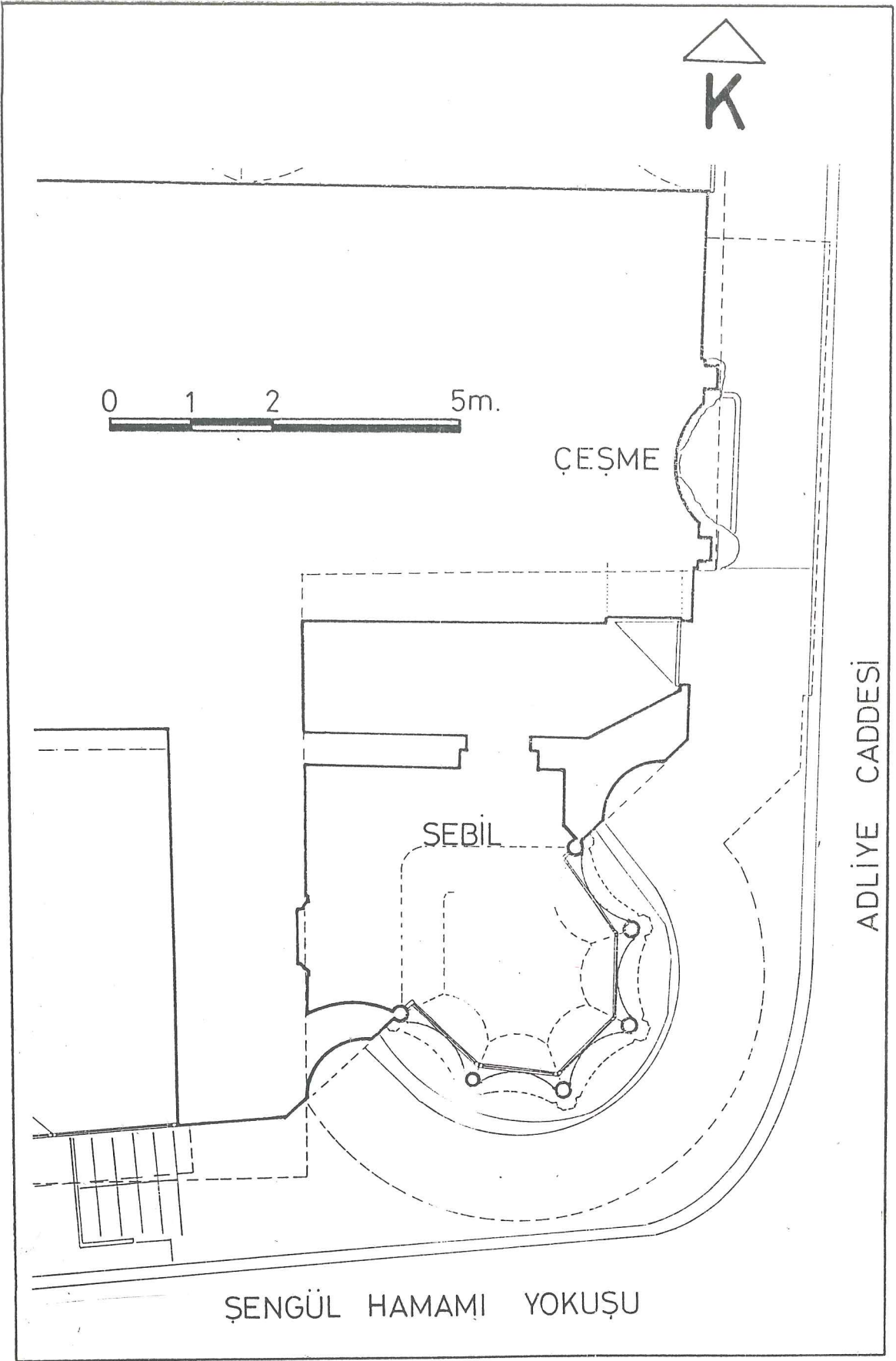
4.7.1. Tasarım Özellikleri

Hacı Beşir Ağa Sebili, Alayköşkü caddesi üzerinde, külliye'nin güneydoğu köşesinde tasarlanmıştır. Mimar Çelebi Mustafa Ağa'nın eseridir¹¹².

Bir sekizgenin beş kenarından oluşan plan tasarımı göstermektedir (Plan 9). Rokoko sanatı etkilerini taşır¹¹³. Yapı malzemesi olarak mermer kullanılmıştır. Ahşap saçak ve konik kurşun çatı ile örtülmüştür.

Giriş sebilin kuzey-doğusundandır. İçeride iki ana mekan bulunur. Duvarlar taş ve tuğla örgü üzeri sıva kaplamadır. Giriş bölümünün tavanı aynalı tonozdur. Buradan bir kapı ile ana mekana girilir. Batı duvarında söveleri profilli bir çeşme bulunur. Su kaynağı Kırıkçeşme'dir. İki masura değerindedir¹¹⁴.

Cephede açılmış tomurcuk yapraklı ve az kabartılı korint başlıklı taşıyıcılar arasında kalan içbükey alanlar göze çarpmaktadır¹¹⁵. Etekten saçağa kadar içbükey beş panodan oluşan bu cephe, Hacı Beşir Ağa sebilini diğer sebillerden farklı kılan en önemli özelliktir¹¹⁶. Sütun başlıklarının üzerindeki iki sıradan oluşan profilli silme, sebil gövdesini yatay olarak sarmaktadır. Böylece gövdedeki eğilimlerle belirginleşen düşey etki, yatay bir vurgulama ile karşılanmaktadır¹¹⁷. Yüzey bezemelerinin azlığı, kütledeki yatay-düşey karşıtlığını daha da çarpıcı yapmaktadır. Pencere kemerleri üzerindeki ikinci silmenin altındaki dişlere de ender rastlanır¹¹⁸. İkinci silmenin üstündeki içbükey bölümlerde ise beş kıtalık kitabe yer almaktadır.

PLAN 9: SEBİL

Hidâv-i dâd-ı meşreb-i ab-ı ruy-ı saltanat yani
Cenab-ı Hazreti Sultan Mahmud felek-i Dergâh
Mahal ve mevkiinde bu hayat eyleyüp inşa
Saragâr cihanı kıldı âbdan ola şehinşah

Anın deb-i şerif-a mesleği derpîş idüp iste
Bu rühefşa selâli yaptı Ağayı mekârimhak
Ağayı Ekrem-i Darüssaade menbaül hayrat
Cihan himmet Elhace Beşir Ağayı âlicenah

Virüb nüş eyleyen atsâna feyz-i lezzet-i câvid
Bu su ab-ı hayatın hükmün icra etmekte billâh
Vürudu selsebin menbaındandır bunun yâhut
Çıkar mecrası havz-ı kevsere mâmendi şehrah

Helavet-de şeker ler vasf de siirdi amma
Mizar-ı dilkesinde miskden hasiyyete, deymâh
Olup, taraşıya filmesel zencire ki - zerrin
Ona şayeste simin kuzeler arz etse mehr-ü mâh

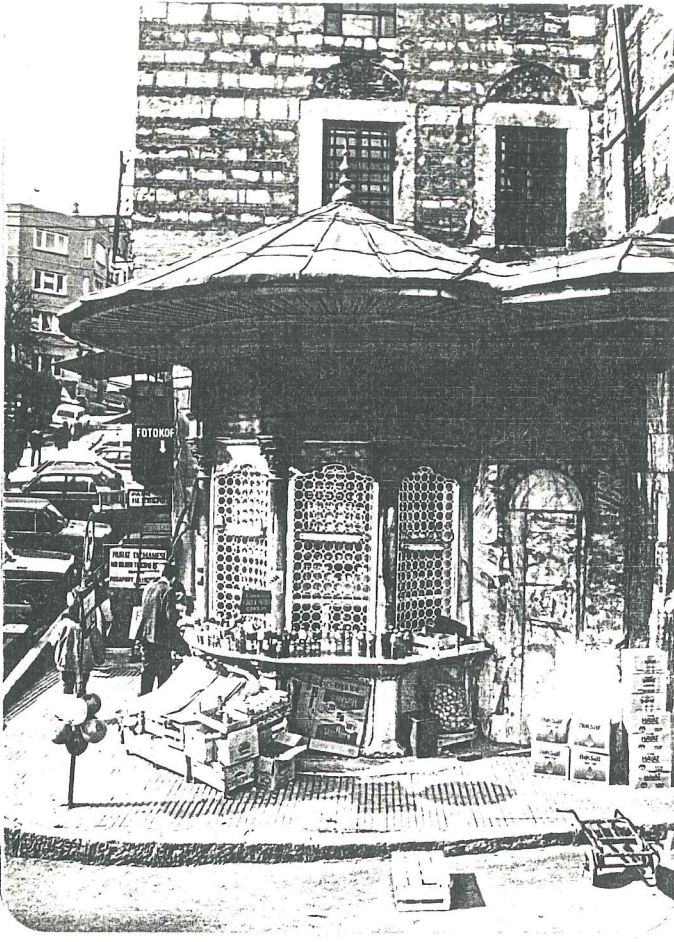
Bu ab-ı dilkêş abnay-ı sebili beşer kıldımca
Ola sadab devlet ol Ağay-ı Arif-ü Ağah
Etaşı aleme tarihin ışreb eyle ey Rahmi
Gel iç mai hayat-ı dilkuşayı fisebillah

1157 (1745)¹¹⁹.

Son kıtadan anlaşıldığı gibi kitabe şair Rahmi'ye aittir.

4.7.2. Eleman Analizleri

Sebil şebekeleri bitkisel şemalara dönüşmüş, aynı devir sebillerin-
den farklı olarak klasik Osmanlı şebeke bezemesi türünde uygulan-
mıştır. Böylece şebekelerde sonsuzluk ilkesi birbirine teğet sekiz-
genler yardımı ile sağlanmıştır¹²⁰. Bu şebekelerin altında su veri-
lebilmesini sağlayan beşer tane göz bulunmaktadır (Resim 84).

Resim 84: Sebil Adliye
Caddesi Cephesi.

Resim 85: Sebil Alayköşkü
Caddesi Cephesi.

Ahşap bir saçak ile kurşun kaplı konik çatı sebili tamamlamaktadır. Sebilin iki yanındaki simetrik sade nişler 18.YY. sebil yapılarında olağanlaşan düzeni tamamlamaktadır¹²¹ (Resim 85).

İç mekan döşeme malzemesi mermerdir. Tavak konik çatıya uygun bir sistemle çözülmüştür. Şebekelerin önünde ahşap kasa ve camdan oluşan bir bölme bulunmaktadır.

4.7.3. Geçirdiği Onarımlar

Sebil günümüzde büfe olarak kullanılmaktadır. İç mekanda ve dış yüzeyde gerek kullanımdan gerek hava şartlarından oluşan bozulmalar olmasına rağmen özgün tasarımını korumaktadır.

4.7.4. Sorunlar ve Nedenleri

En önemli sorun mermer elemanlarda rastlanan çatlama, kırılma ve kirlenmelerdir.

Çatlama ve kırılma, gerek malzemenin bünyesindeki kimyasal, hidro-fiziksel, ısısal özelliklerden gerekse elemana etki eden dış güçlerden, kullanımdan, ısı farklarından, su ve rutubetten oluşmaktadır.

Tüm cephede belirginleşen kirlenme ve lekelenmelerin nedeni hava kirliliği ve tozlardır.

4.8. SEBİL YANI ÇEŞMESİ

4.8.1. Tasarım Özellikleri

Cami avlusu doğu duvarı üzerinde, sebile bitişik tasarlanmıştır. Yapı malzemesi mermerdir. Yapım tarihi kitabesine göre 1157 (1745)dir.

4.8.2. Eleman Analizleri

Her iki taraftan kare kesitli stilize sütun şeklinde yarım silmelerle çevrelenmiştir. Tek biçimsel özelliği bu silmelerin profilleridir¹²². Kitabenin alt ve üstünü yine ince silmeler ve bir sıra dişli bordür dolaşmaktadır. Ayna taşı süslemesizdir (Resim 86).

Tarih kitabesi;

*Devletinde etti bu aynı musaffayı revan
Hazreti ağayı zîşan ol şehinşah aşkına*

*Hadim-i Darüssaade yani elhece Beşir
Eyledi ırva attası ol ki mâh aşkına*

*Rahmiya berceste bir tarih-i tam ister ama
Gel gel iç bu çeşme-i dildubadan Allah aşkına*

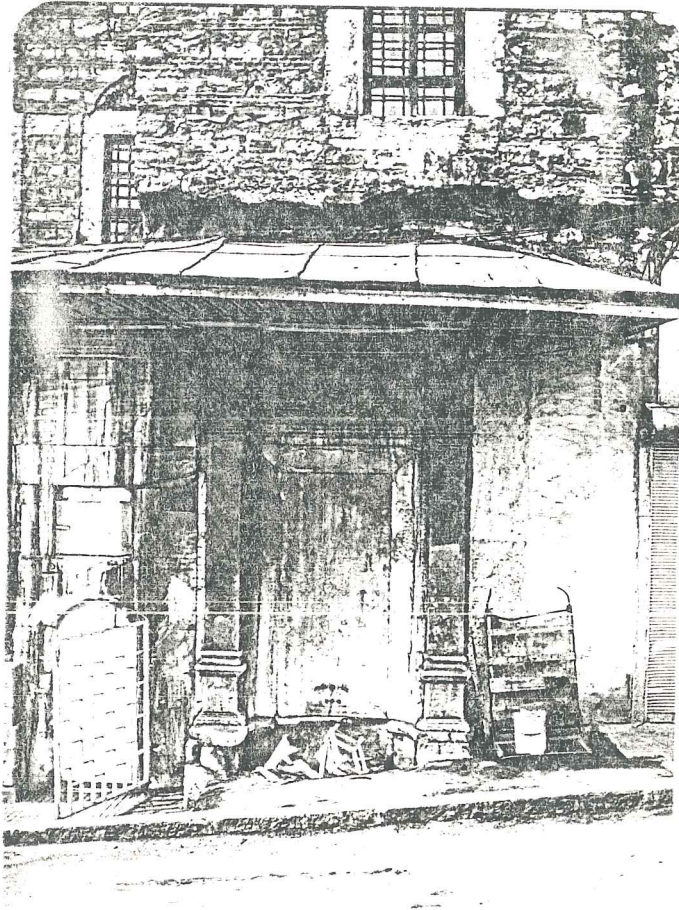
1157 (1745)¹²³.

Çeşme suyu Kırıkçeşme suyudur ve iki masuralıktır¹²⁴. Çeşmenin üstünü sebil çatısının devamı olan ahşap saçaklı kurşun bir çatı örtmektedir.

4.8.3. Geçirdiği Onarımlar

Çeşme bugün kullanılmaz durumdadır. Suyu kesilmiş, muslukları sökülmüş, yalağı kırılmıştır.

Çeşmede kurşun saçağın yenilenmesi dışında herhangi bir onarım yapılmamıştır.

Resim 86: Sebil Yanı Çeşme Cephesi.

4.8.4. Bozulmalar ve Nedenleri

Mermer cephedeki kırılma ve çatlamalar ile kirlenmeler çeşmede görülen bozulmalardır.

Kırılma ve çatlamalar özellikle kötü kullanımdan ve diğer iç ve dış etkilere oluşturmaktadır.

Cephedeki kirlenme ve lekelenmelerin nedeni de hava kirliliği ve tozlardır.

4.9. KÜLLİYE GİRİŞ YANI ÇEŞMESİ

4.9.1. Plan Tasarımı

Bu çeşme de diğer çeşme ile aynı cephe üzerinde, cami avlusu giriş kapısının solunda yer almaktadır (Resim 87).

4.9.2. Eleman Analizleri

Klasik Türk çeşme mimarisi özelliklerini gösterir¹²⁵. Malzeme küfeki taşıdır. Ayna taşı süslemesizdir. Bunun iki tarafında çıkıntı oluşturan küfeki taşı düzenlemesi üstte sivri kemer ile noktalanmaktadır. Kemer kilit taşı üzerinde küçük bir rozet bulunmaktadır. Çeşme cephesinin üç kenarını bir sıra silme çevirir. Bunun üzerinde tarih kitabesi bulunur. Kitabe Bursalı vaiz Seyyit Feyzi Efendinindir.

*Feyz-i bendesi tarihini etti israp
Hasaneyn aşkına salına gel al iç ab-ı revan*

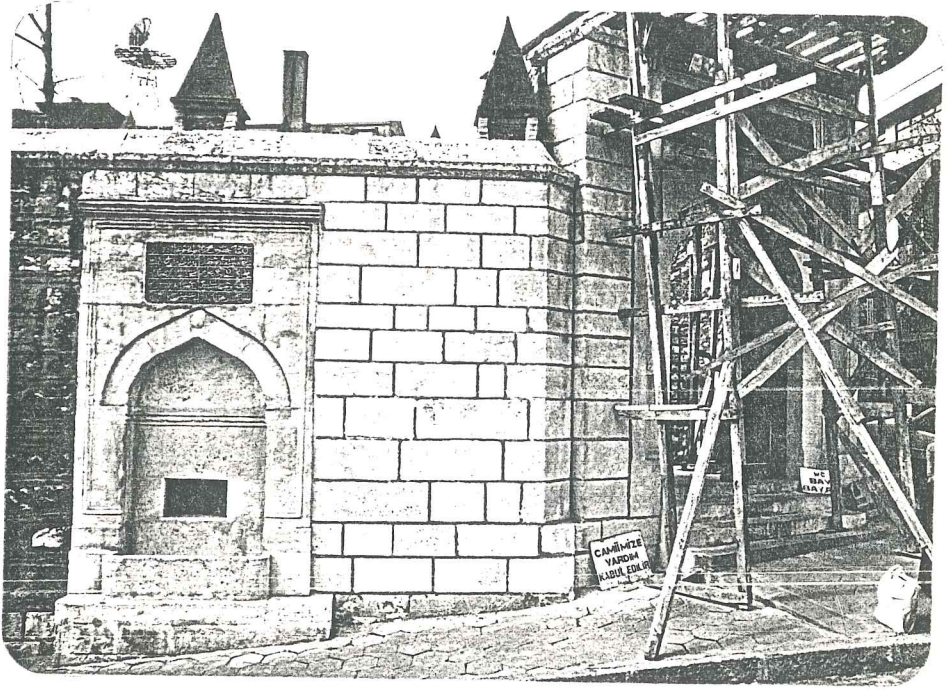
1157 (1745)¹²⁶.

4.9.3. Geçirdiği Onarımlar

1959 ve 1973 yıllarında onarım görmüştür. Günümüzde de onarım çalışmaları devam etmektedir. Kitabe sökülüp temizlenmiş ve yeşil renk boyanmış özgün niteliğini yitirmiştir. Ayna taşı sökülmiş kuma kısmı değiştirilmiştir.

4.9.4. Bozulmalar ve Nedenleri

Derz aralarının kireç harç ile doldurulmasından dolayı oluşan renk farklılığı dışında cephede herhangi bir bozulma görülmemektedir.

Resim 87: Giriş Yanı Çeşme Cephesi.

4.10. DÜKKANLAR

Külliye için gerekli gelirlerin sağlanması amacıyla çevrede gelir getirici yapılar tasarlanmışlardır¹²⁷. Hacı Beşirağa Külliyesinde de aynı amaçla dükkanlar inşaa edilmiş ve gelirleri külliye giderlerini karşılamada kullanılmıştır¹²⁸.

4.10.1. Tasarım Özellikleri

Dükkanlar cami ve kütüphanenin altında, arazinin eğiminden dolayı oluşan boşluğun değerlendirilmesi ile oluşturulmuşlardır.

Adliye Caddesinde 3. Şengül Hamamı Yokuşunda 4 tane olmak üzere toplam 7 dükkan bulunmaktadır (Resim 88), (Plan 10).

4.10.2. Eleman Analizleri

Adliye Caddesi üzerindeki, sebil yanı çeşmesinin sağında yer alan dükkana ahşap bir kapıdan girilmektedir (Resim 89). Bu hacim uzunlamasına bir plan şeması göstermektedir. Tavan iki farklı kotta tasarlanmış beşik tonozlarla örtülüdür. Döşeme malzemesi brüt betondur. Giriş bölümünde ve batıda iki muhdes asma kat oluşturulmuştur.

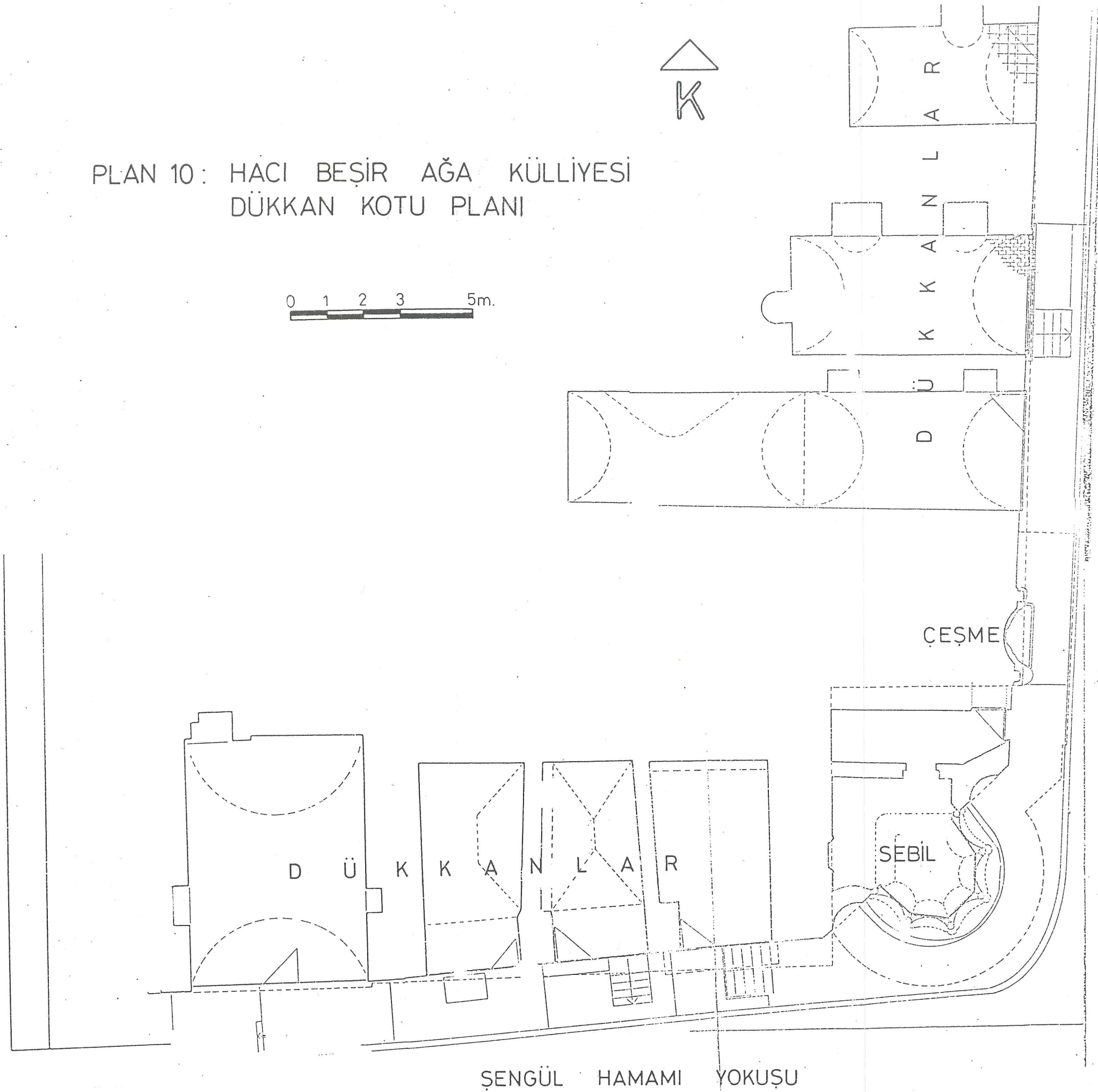
Ortada tasarlanmış olan hacim bir betonarme döşeme ile iki kat olarak yeniden düzenlenmiştir (Resim 89). Alt kata kaldırımdan merdivenlerle inilmektedir. Döşeme brüt betondur. Üst kata giriş kaldırımdan bir basamakla yükseltilmiş ahşap kapıdan sağlanmıştır. Tavan beşik tonozdur. Döşeme ve duvarlar seramik kaplanmıştır. Kuzey duvarında iki, batı duvarında kemerli bir niş bulunmaktadır.

Bu cephede sağdaki dükkanın tavanı diğerlerine oranla daha alçaktır (Resim 90). Tavan beşik tonoz, döşeme karo mozaiktir. Kuzey duvarında kemerli bir niş bulunmaktadır.

Şengül Hamamı Yokuşu cephesindeki dört dükkan hacmi, diğer cepheye göre daha düzensiz olarak tasarlanmıştır.

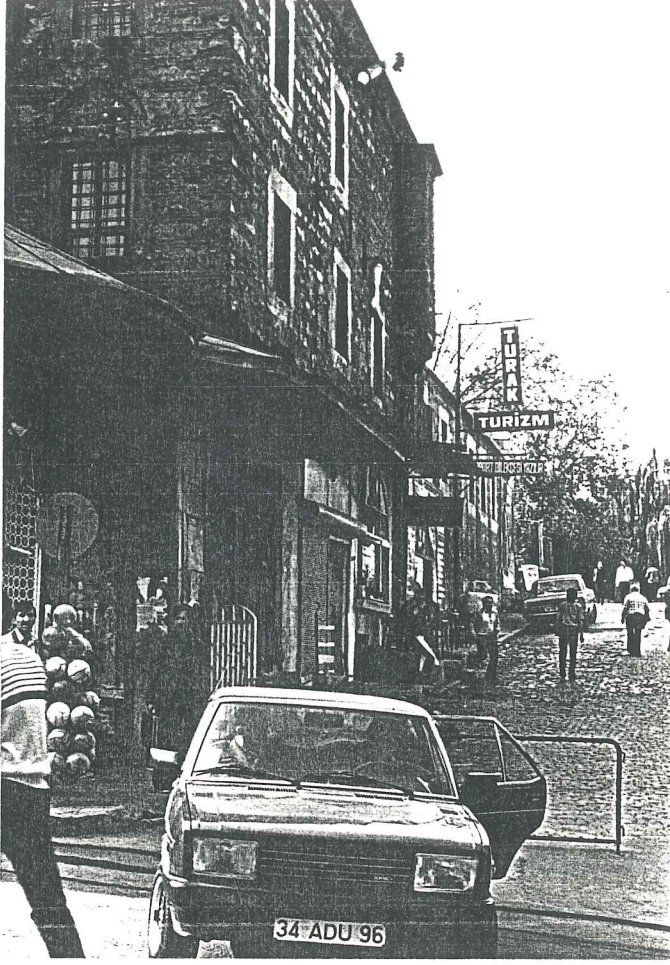
PLAN 10 : HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİ
DÜKKAN KOTU PLANI

0 1 2 3 5m.

ADLIYE CADDESİ

ŞENGÜL HAMAMI YOKUŞU

Resim 88: Adliye Caddesi
Cephesi.

Resim 89: Adliye Caddesi Dükkanlar.

Sebilin batısında yer alan hacim iki betonarme döşeme ile üç kat haline getirilmiştir. Üst katta metal bir merdivenle çıkılan üzeri eternit bir saçakla örtülmüş bir balkon bulunmaktadır. Balkon ile hacim arasında metal doğrama ile bir giriş oluşturulmuştur (Resim 91). Bu üst hacim bir beşik tonoz ile örtülmüştür. Altında metal doğramalı bir kapısı bulunan orta hacim yer almaktadır. Döşeme malzemesi karo mozaiktir. Kaldırımında oluşturulmuş bir merdivenle alt kata inilmektedir.

Bu hacmin solundaki dükkan da betonarme bir döşeme ile iki kat şekline dönüştürülmüştür. Üst kat kaldırım kotundan iki basamak ile yükseltilmiştir. Ön cephe metal doğramalıdır. Girişin üzerini eternit saçak örtmektedir. Örtü sistemi beşik tonozdur. Döşeme malzemesi karo mozaiktir.

Aynı cephede soldaki dükkana kaldırım kotundan metal doğramalı bir kapıdan girilmektedir. Tavan beşik tonoz, döşeme karo mozaiktir. Kuzey duvarındaki delikten hacmin kuzeye doğru devam ettiği, kuzey duvarının muhdes bir bölme duvarı olduğu görülmektedir.

Cephenin solundaki hacim kütüphanenin altında tasarlanmıştır. Burası diğer hacimlere oranla daha büyüktür (Resim 92). Giriş metal doğramalı bir kapıdan sağlanmıştır. Girişin üzerinde plexiglas saçak bulunmaktadır. Cephede tuğla bir kemer bulunmaktadır. Betonarme döşeme, hacmin iki katlı olarak kullanımını sağlamaktadır. Döşeme malzemesi karo mozaik, tavan beşik tonozdur. Diğer hacimlerden farklı olarak kuzey duvarı sol köşesinde bir ocak tasarlanmıştır.

4.10.3. Geçirdiği Onarımlar

Hacı Beşirağa Külliyesi Dükkanları 1932 yılından önce İstanbul Belediyesi tarafından kullanılmaktaydı. Bu tarihten sonra kiraya verilmişler daha sonra da satılmışlardır¹²⁹.

Bu olaydan sonra bu gelir getirici birimler sahiplerince kullanım amaçlarına göre yeniden düzenlenmişler, bunun sonucu özgün şekillerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir.

Resim 90: Adliye Caddesi
Dükkanlar.

Resim 91: Şengül Hamamı Yokuşu Dükkanlar.

Resim 92: Şengül Hamamı Yokuşu Kütüphane Altında
Tasarlanan Dükkan.

4.10.4. Bozulmalar ve Nedenleri

Cephe silmelerindeki kırılma ve çatlamalar ile iç mekanlarda oluşan nem, tuzlanma ve küf sorunları malzeme bozulmalarını oluşturmaktadır.

Taş silmelerde oluşan bozulmanın nedeni iç ve dış etkilerle malzemenin bünyesel özelliğinin bozulmasıdır.

İç mekanlarda görülen küf, rutubet ve sıva dökülmelerinin nedeni de yüksek bağıl nem ve bağıl nem değişimleridir¹³⁰.

5. BÖLÜM- HACI BEŞİR AĞA KÜLLİYESİNİN DİĞER OSMANLI BAROK KÜLLİYELER İÇİNDEKİ YERİ

Hacı Beşir Ağa Külliyesi yapım tarihi, kitabelere göre 1745'dir. Osmanlı mimarlık ve sanatındaki barok etkinin 18. YY'ın ikinci yarısında başladığı göz önüne alındığında, Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nin barok sanat etkisindeki ilk mimari eserler arasında yer aldığı görülmektedir¹³¹.

Plan şeması genelde klasik Osmanlı külliye plan şemasını yansıtmaktadır. Ancak Külliye'yi oluşturan bölümlerin birbiri içine girmiş olması planlamadaki barok değişimleri yansıtmaktadır¹³².

Barok sanatı, yapı elemanlarında da etkili olmakla birlikte pek çok klasik Osmanlı yapı elemanları bu ölçekte karşımıza çıkmaktadır.

Sebil tamamı ile barok etkisi yansıtmakta ise de döküm şebekeler klasik Osmanlı şebekeleridir.

Kalem işi bezemelerde ise tamamen barok etkisi hakimdir.

Külliye yapı malzemeleri de aynı devir yapılarında uygulanan malzemelerdir.

6. BÖLÜM : MALZEME BOZULMA NEDENLERİ VE
KORUMA ÖNERİLERİ.

M A L Z E M E

B O Z U L M A L A R I ¹³³

D İ Ş E T M E N L E R

İ Ç E T M E N L E R

N E M

M E T E O R O L O J İ K
E T K İ N L İ K

H A V A K İ R L İ L İ Ğ İ

B İ Y O L O J İ K E T K İ N L İ K

M E K A N İ K
S Ü R E Ç L E RB İ Ç İ M
D E Ğ İ Ş İ K L İ Ğ İ
S Ü R E C İK İ M Y A S A L
S Ü R E Ç L E RS T R Ü K T Ü R E L
D E Ğ İ Ş İ M

Y Ü K S E K B A Ğ İ L N E M

B A Ğ İ L N E M D E Ğ İ Ş İ M İ

I S I D E Ğ İ Ş İ M İ

R A D Y A S Y O N

K Ü K Ü R T L Ü
B İ L E Ş İ K L E R

T O Z L A R

M A N T A R L A R
(Yosunlar-Likenler)

B Ö C E K L E R

T A Ş (Küfeki)	Ufalanma Çözülme Ayrışma	Ufalanma Tozuma Tuz oluşumu iklimsel yıpranma	Ayrışma Ufalanma	Renk değişimi	Çatlama Ayrışma Kabuklaşma	Kirlenme Lekelenme Ayrışma Tanelenme	Lekelenme Oyulma	—	—	Plastik değişim	Aşınma Ufalanma	—
T U Ğ L A	Ayrışma	Tuz oluşumu Çatlama Ufalanma	Ayrışma Ufalanma	Renk değişimi	Ayrışma	—	—	—	—	Plastik değişim	Aşınma Ufalanma	—
M E R M E R	—	—	—	—	Yumuşama Dökülme	Kirlenme Lekelenme Aşınma Tanelenme	—	—	—	—	—	—
İ Ç S İ V A	Tuz oluşumu Kabarma Dökülme Küflenme	Kabarma Dökülme	—	—	—	—	—	—	—	—	Ufalanma Dökülme	Çatlama Dökülme
D İ Ş S İ V A	Dökülme Kabarma Çözülme	Ufalanma Kabarma Dökülme	Çatlama Ufalanma	Renk değişimi	Çatlama Kabuklaşma Ayrışma	Kirlenme Lekelenme Aşınma Tanelenme	—	—	—	—	Ufalanma Dökülme	Çatlama Dökülme
A L Ç İ	Çatlama Kabarma Dökülme Ayrışma	Çatlama Kabarma	—	—	—	—	—	—	—	—	Ufalanma Dökülme	Çatlama Dökülme
A H Ş A P	Şişme Yumuşama Böceklenme Mantar oluşumu	Boyutsal Değişim Dönme, çatlama Deformasyon Tuz oluşumu	Plastik değişim	Dönme Çatlama	Lif bozulması Çürüme	Kirlenme Çürüme	Çürüme Yumuşama Süngerleşme	Delinme Kemirilme	Biçim değişikliği	Elastik değişim Plastik değişim Yorulma	Biçim değişikliği	Eğilme Çekme Genişleme Yumuşama
D E M İ R	Korozyon Kabuklanma	—	—	—	Korozyon	Korozyon	—	—	—	—	—	Eğilme

M A L Z E M E

K O R U M A

Ö N E R İ L E R İ

134

TAS (Cami Medrese Tekke)		Tuz ve nem ölçümü	⇒	Sağlamlaştırıcı kimyasal bileşik seçimi	⇒	Uygun bileşiğin uygulaması	⇒	Gerekliyse yeni taş malzeme kullanımı														
TUĞLA (Cami Medrese Tekke)		Tuz ve nem ölçümü	⇒	Sağlamlaştırıcı kimyasal madde seçimi	⇒	Uygun bileşiğin uygulanması	⇒	Gerekliyse yeni tuğla malzeme kullanımı														
MERMER (Çeşme Sebül)		Sağlamlaştırıcı malzeme seçimi	⇒	Bozulma bölgelerinde sağlamlaştırıcı malzeme uygulanması	⇒	Dolgu maddesi seçimi	⇒	Çatlak ve kırıkların temizlenmesi	⇒	Temizlenen yerlerin dolgu maddesi ile doldurulması	⇒	Gerekli yerlerde temizleme işlemi yapılması										
İÇ SIVA (Cami Medrese Tekke)		Tuz ve nem ölçümü	⇒	Su kaynağının belirlenmesi	⇒	Su kaynağının yalıtımı	⇒	İyi havalandırma ile nemli bölgenin zaman içinde kurutulması	⇒	Nem ve tuz tesbiti	⇒	Dökülen sıvanın yenilenmesi	⇒	Gerekliyse bezemenin yenilenmesi								
DİŞ SIVA	DEKORATİF DİŞ SIVA (Cami Cephesi)	Tuz ve nem ölçümü	⇒	Tuz ve nem sorununun çözümü	⇒	Sağlam sıvanın incelenmesi	⇒	Gerekli sağlamlaştırıcı malzemenin seçimi	⇒	Sağlamlaştırılması gerekli sıvalara seçilen malzemenin uygulanması	⇒	Kabarmış sıva bölgelerinin belirlenmesi	⇒	Bu bölgeler için uygun dolgu maddesi seçimi	⇒	Uygun yerlerden delikler açılarak sıva arkası boşluğun doldurulması	⇒	Sıvanın döküldüğü yerlerdeki taş ve tuğla durumunun incelenmesi	⇒	Bu malzemelerin sağlamlaştırılması	⇒	Dökülen sıvanın yenilenmesi
	DUZ DİŞ SIVA (Med.-Tekke)	Tuz ve nem ölçümü	⇒	Tuz ve nem sorununun çözümü	⇒	Gerekliyse mevcut sıvanın sağlamlaştırılması	⇒	Gerekliyse dökülen sıvanın yenilenmesi														
ALÇI (Kütüphane)		Nem ölçümü	⇒	Su kaynağının belirlenmesi	⇒	Kaynağın yalıtımı	⇒	Gerekli havalandırma ile kurumunun sağlanması	⇒	Sağlamlaştırıcı malzemenin seçimi	⇒	Bozulma bölgelerinde sağlamlaştırıcı malzeme kullanımı	⇒	Dökülen bölümlerin yenilenmesi	⇒	Özgün renkler için boya analizi	⇒	Alçı üzerine bu malzemenin uygulanması				
AHŞAP (Avlu giriş Sacağı Tek.Meşrutası)		Kullanılabilecek durumdaki ahşap malzemenin belirlenmesi	⇒	Bu malzemeye sertleştirici + sağlamlaştırıcı emdirilmesi	⇒	Böceklenmeye karşı koruyucu emdirilmesi	⇒	Özgün rengin korunmasının sağlanması	⇒	Kullanılamıyacak durumdaki malzeme yerine malzeme seçimi	⇒	Böceklenmeye karşı koruyucu emdirilmesi										
DEMİR (Şebekeler)		Gerekliyse yerinden sökülmesi	⇒	Temizleme metodu seçimi	⇒	Temizleme çalışması yapılması	⇒	Koruyucu malzeme seçimi	⇒	Koruyucu madde uygulaması	⇒	Sökülmüşse yerine yerleştirilmesi										

SONUÇ

Bu bölümde diğer bölümlerde ele alınan konuların sentezinden yola çıkılarak gerek Hacı Beşir Ağa Külliyesi, gerek çevresinde görülen bozulmalar ve nedenleri ortaya konacak, bölgenin günümüz gereksinimleri ve bunların karşılanabilirliği konusuna değinilecektir.

Hacı Beşir Ağa Külliyesi ve yakın çevresi, içinde bulunduğumuz yüzyıl ortasına kadar doku özelliğini korumuştur. Daha sonra ortaya çıkan hızlı şehirleşme ve buna bağlı gelişen sağlıklı yapılaşma, tarihi dokuyu olumsuz yönde etkilemiş, önceleri kamu binaları ve konut yapılarından oluşan sivil mimari doku, yerini küçük sanayi ve ticarete bırakmaya başlamıştır. Sadece zemin kotunda görülen küçük sanayi zaman sürecinde gelişmiş, böylece bölge büyük ölçüde küçük sanayinin etkisi altına girmiştir.

Bölgenin taşıdığı önemli turizm potansiyeli sonucu düzensiz bir turizm hizmet sektörü de oluşmuştur.

Bu yeni işlevler kendisini hem eski dokuda, hem de çevreye aykırı yapılaşmada göstermiş, son 50 yılda gelişen bu deneyim bugünkü sağlıklı ve çarpık yerleşimin oluşmasına neden olmuştur.

Hacı Beşir Ağa Külliyesi de tarih içinde pekçok değişikliklere uğramış gerek ekonomik şartlar, gerekse kontrol mekanizmasının iyi işlememesi sonucu yapılarda zamanında etkisi ile bozulmalar oluşmuştur.

Külliye çevresinde sonradan oluşmuş çirkin ve yüksek yapılanma böylesine önemli bir eserin algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Külliye yakın çevresi için alınması gereken koruma amaçlı önlemler şu şekilde saralanabilir :

- Bölgede oluşan küçük sanayi ve ticaret, şehir dışında bu iş için organize edilmiş sanayi bölgelerine taşınmalıdır.
- Çevrede ancak zemin kotunda ve bölge karakterine ters düşmeyecek şekilde kültür ve turizm ağırlıklı ticari fonksiyonlara izin verilmelidir.
- Külliye çevresinin Sultanahmet gibi önemli bir turizm bölgesine yakınlığı gözönüne alınarak bölge planlaması buna göre yapılmalıdır.

- Gerek büyük ölçekli bölge planlama ve çevre koruma projeleri, gerekse tek yapı ölçeğinde sıhhileştirme ve restorasyon projeleri, bölge özelliklerini iyi bilen ve bu işte uzmanlaşmış ekipler yardımı ile yapılmalıdır.

- Alt yapı iyileştirilmeli, ana araç trafik aksları belirlenmeli, bunun dışındaki yollar yaya yolu olarak düzenlenmelidir.

- Külliye ve çevresindeki tarihi yapıların algılanmasını engelleyen yüksek yapılanma ortadan kaldırılmalı, gereksinim duyulan yeşil alanlar sağlanmalıdır.

- Tarihi ve yeşil doku alterleri belirlenmelidir. Bunlar;

- Hacı Beşir Ağa Külliyesi
- Zeynep Sultan külliyesi
- Gülhane Parkı dır.

- Diğer yapılar da olabildiğince tarihi dokuya uydurulmalı, bu yapılırken çağdaş malzeme kullanılmalı, eski yeni ayırımı belirtmelidir.

Hacı Beşir Ağa Külliyesi için alınması gereken koruma ve yeni fonksiyon önerileri de şunlardır.

- Cami özgün kullanımını korumalı, mahfel bölümü de cami fonksiyonuna hizmet, edecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

- Külliye içinde en önemli bezemeye sahip olan kütüphane tonozu alçı bezemeleri öncelikle onarılmalıdır.

Kütüphane bölümüne, medrese restorasyonu tasarımına uygun olarak Kültür ağırlıklı fonksiyon verilmeli ve giriş medrese bölümünden sağlanmalıdır. (Bkz. Restorasyon projeleri)

- Medrese Kültür-Turizm ağırlıklı olarak yeniden düzenlenmelidir. (Bkz. Medrese Restorasyon Projesi).

- Tekke bölümü de medrese bölümü ile bir bütün oluşturacak şekilde Kültür-Turizm ağırlıklı olarak tasarlanmalıdır. (Bkz. Tekke Restorasyon projesi).

- Tekke meşrutası çağdaş malzeme ve yapım sistemleri yeniden inşaa edilmeli, cami meşrutası veya tekke ile beraber kültür-turizm amaçlı olarak yeniden düzenlenmelidir.

- Sebil, taşıdığı konum özelliğine paralel olarak turizm danışma bürosu olarak tasarlanmalı, gereksinim duyduğu onarım çağdaş yöntemlere uygun olarak yapılmalıdır.

— Çeşmeler onarılmalı ve kullanılabilir duruma getirilmelidir.

—Dükkanlar sonradan eklenen ve özgün tasarımı bozan öğelerinden arındırılmalı ve onarılmalıdırlar.

DİP NOTLAR

1. Alper, İstanbul ve...., s. 194.
2. Darkot, "İstanbul", s. 1137-1138.
3. Gökbilgin, "İstanbul", s. 1149.
4. Akşit, İstanbul, s.7.
5. İbid.
6. İbid.
7. M.Ö 508 Pers-Yunan savaşında Persler tarafından,
M.Ö 479 Önce Atina sonra Isparta tarafından,
M.Ö 340 Büyük İskender tarafından,
M.Ö 300 Galat egemenliğine giriyor.
8. Akşit, loc.cit.
9. Yıldız, "Bizans Tarihi", s. 434.
10. Eyice, "İstanbul", s. 1144-1145.
11. Akşit, loc.cit.
12. Eyice, loc.cit.
13. İbid.
14. Akşit, op.cit., s.8.
15. Dubois, Community Development...., s. 62.
16. Akşit, loc.cit.
17. Janin, "Topographie de Constantinople".
18. Wiener, Bildlexikon zur...., s. 76.
19. İbid.
20. İbid.
21. İbid.
22. Kuban, "İstanbul'un Tarihi Yapısı", s. 39.
23. Eyice, loc.cit.
24. Meydan Larousse, c. 2, s. 30.
25. İbid.
26. İbid.
27. İbid.
28. Dede, "Kapı Ağası....", s. 15.

29. Alper, loc.cit.
30. İbid.
31. Akozan, "Türk Külliyyeleri", s. 303.
32. Reyhanlı, "Osmanlılarda Külliye...", s. 13.
33. Akozan, Op.cit. s. 304.
34. Reyhanlı, loc.cit.
35. İbid. s. 14.
36. İbid.
37. İbid.
38. İbid., s. 22.
39. İbid.
40. İbid., s.23.
41. İbid.
42. Arslan, "Hacı Beşir Ağa...", s. 4-5.
43. Arseven, Türk Sanatı, s. 178.
44. Eyice, " 18 Yüzyılda...", s. 165.
45. İbid., s. 166.
46. İbid.
47. Külliye giriş kapısı kitabesi.
48. Süreyya, Sicil-i Osmani, s. 20.
49. Erzi, "Ağa Câmi", s. 83.
50. Süreyya, loc.cit.
51. Şeyhü'l-Harem: Kabe'ye ait kutsal görevleri yapmakla görevli kurulun başkanı,
Erzi, loc.cit.
52. Erzi, loc.cit.
53. İbid.
54. Danişmed, Osmanlı Tarihi Kronolojisi, s. 32.
55. Erzi, loc.cit.
56. Alaettin, Meşhur Adamlar, s. 148.
57. Danişmend, op.cit., s. 20-32.
58. Süreyya, loc.cit.
59. Kütükoğlu, "İstanbul Medreseleri", s. 142-145.
60. İbid.

61. Süreyya, loc.cit.; Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, s. 388.
62. Aslanapa, loc.cit.
63. İbid.
64. Erzi, op.cit., s. 82.
65. İbid.
66. Eyice, "İstanbul'un Tarihi", s. 1214/71.
67. Arslan, op.cit., s. 8.
68. Arslanapa, loc.cit.
69. Arslan, loc.cit.
70. Resim no: 15
71. Arslan, op.cit., s. 10.
72. İbid.
73. Kuban, Türk Barok Mimarisi..., s. 94.
74. Vakıflar Genel Müdürlüğü Restorasyon Kayıtları.
75. Konservatör Behçet Erdal'a göre.
76. Ağaryılmaz, "Endüstriyel Yapım...", s. 94-95.
77. İbid.
78. Küçükkalfa, "İstanbul Vakıf...",
79. İbid.
80. Arslan, op.cit., s.9.
81. Bu bölüm Küçükkalfa'ya göre padişahlar tarafından yaptırılan kütüphanelerde görülen Mahfel-i Hümayun'un karşılığı olabilir.
82. Aslanapa, op.cit., s. 386.
83. Küçükkalfa, loc.cit.
84. Arslan, op.cit., s. 11.
85. Resmi, no: 1210, varak 22 b.
86. Durbalı, İstanbul Kütüphaneleri ve..., s. 56.
87. Kuran, Anadolu Medreseleri, s.7.
88. İbid., s.8.
89. Halaçoğlu, "Osmanlı Tarihi", s.725.
90. İbid.
91. İbid.

92. Özergin, "Eski Bir Nizamnameye...", s. 263.
93. İbid.
94. Aslanapa, loc.cit.
95. İbid.
96. Arslan, op.cit., s. 13.
97. Kütükoğlu, op.cit., s. 40-41.
98. İbid.
99. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1959 ve 1965 yılları onarım kayıtları.
100. Konservatör Behçet Erdal'a göre.
101. Meydan Larousse, cild 12, s. 19-20.
102. İbid.
103. İbid.
104. 1925 yılı Vakıflar Tekke Defteri, sıra no.92.
105. Arslan op.cit., s. 14.
106. Aksoy'a göre Hacı Beşir Ağa Sıbyan Mektebi (1745) Vilayet yakınında, Hacı Beşir Ağa Camisi yanındadır.
107. Ağaryılmaz, loc.cit.
108. İbid.
109. Ünsal, "Stil Yönünden...", s. 16.
110. İbid.
111. İbid.
112. Aslanapa, loc.cit.
113. Kumbaracılar, İstanbul Sebilleri, s. 39.
114. Çeçen, İstanbul'da Osmanlı ..., s. 217.
115. Ünsal, op.cit., s.21.
116. İbid.
117. Arel, 18. Yüzyıl İstanbul..., s. 52.
118. Kuban, op.cit., s. 106.
119. Arslan, op.cit., s. 16.
120. Ünsal, "İstanbul Sebil Anıtlarını...", s. 22.
121. Arel, lco.cit.
122. İbid.

123. Arslan, op.cit., s. 15.
124. Çeçen, loc.cit.
125. Arel, loc.cit.
126. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1959 yılı Restorasyon Kayıtları.
127. Reyhanlı, loc.cit.
128. Hacı Beşir Ağa Külliyesi Vakfiyesi, no. 682, varak.105.
129. 15.5.1932 tarihli Akşam Gazetesi.
130. Bkz. s.133 malzeme bozulma nedenleri tablosu.
131. Eyice, loc.cit.
132. Aslanapa, op.cit., s. 376.
133. Ağaryılmaz, loc. cit., Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi, Malzeme Bozulmaları Tablosu.
134. Konservatör Behçet Erdal'a göre.

KAYNAKLAR

- Ağaryılmaz, İsmet, " Endüstriyel Yapım Sistemleri ile Konut Üretimi Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir İnceleme", İstanbul İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, 1978.
- Akozan, Feridun, "Türk Külliyyeleri", Vakıflar Dergisi, Sayı 8, 1969, s. 303-308.
- Aksoy, Özgönül, "Osmanlı Devri Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme", İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1968.
- Akşit, İlhan, İstanbul, Sandoz Yayınları, no.3.
- Alâettin, İbrahim, Meşhur Adamlar Hayatları Eserleri. 2.cild, İstanbul, 1933-1935.
- Alper, Emel, "İstanbul ve Tarihi Çekirdeği", İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı Bildirileri, İstanbul, İki nokta yayınevi, 1987.
- Arel, Ayda, Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşıma Süreci, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, 1975.
- Ayverdi, E, H, 19. Asırda İstanbul Haritası, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1958.
- Arslan, Süleyman, "Hacı Beşirağa Külliyesi", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Lisansüstü Tezi, İstanbul, 1974.

Arseven, C, E, Türk Sanatı, İstanbul, Cem Yayınevi, 1984.

Aslanapa, Oktay, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986.

-----, "Babıali", Meydan Larousse, c.2, s. 30.

Çeçen, Kazım, İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri, İstanbul, İ.T.Ü. Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi Yayını, 1984.

Danişmend, İsmail Hamdi, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 4 cild, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1955.

Darkot, "İstanbul", İslam Ansiklopedisi, Cild.5/2 s. 1137-1138.

-----, Sultan I.Abdulhamit 1195 Tarihli Vakfiyesi, s. 60.

Dubois, Howard ve diğerleri, Community Development and Renewal in an Old Quarter of İstanbul: The Case Küçükayasofya.
Zürich, ET2H Zentral.

Durbalı, Yıldız, "İstanbul Kütüphaneleri ve Sıbyan Mektepleri", İstanbul, İ.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Lisansüstü Tezi, 1963.

Erzi, İhsan, "Ağa Cami'i" Camilerimiz Ansiklopedisi, cild 1, s. 82-83.

Eyice, Semavi, "İstanbul'un Tarihi Eserleri" İslâm Ansiklopedisi, cild 5/2, s. 1144-1145.

Eyice, Semavi, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neoklasik Uslubu", Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X, 1979-1980, s. 163-189.

- Eyice, Semavi, "İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden : Fatma Sultan Camii ve Gümüşhaneli Dergahı, Prof.Dr.Sabri F. Ülgener'e Armağan, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, cild.43, sayı 1-4, 1987, s. 475-512.
- Goodwin, Godfrey, A History of Ottoman Architecture, London, Thames and Hudson, 1971.
- Gökbilgin, "İstanbul" İslam Ansiklopedisi, cild 5/2, s. 1149.
- Hâfız Hüseyin Ayvansarayî, Hadikat-ül Cevami, 1.cild, 1281.
- Halaçoğlu, Yusuf, "Osmanlı Tarihi: Başlangıcından 1774'e Kadar", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedi, cild 4, 1982, s.642-669.
- İnciciyan P.Ğ., 18. Asırda İstanbul, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayını, 1956.
- Janin, R., Topographie de Constantinople, Paris, 1955.
- Kuban, Doğan, Türk Barok Mimarisi Üzerine Bir Deneme, İstanbul, 1954.
- Kuran, Abdullah, Anadolu Medreseleri, cild.1, Ankara, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, 1967.
- Kumbaracılar, İzzet, İstanbul Sebilleri, T.C.Kültür Bakanlığı Yayını, 1938.
- Küçükkalfa, Ahmet, "İstanbul Vakıf Kütüphaneleri" 3. Vakıflar Haftası Armağanı,
- Kütükoğlu, Mübahat S., "İstanbul Medreseleri", İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, cild. VII, cüz.1-2, 1978, s. 40-41-142-145.

Öz, Tahsin, İstanbul Camileri, seri.4, no.5, cild 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1965.

Özergin, M.Kemal, "Eski Bir Nizamnameye Göre Anadolu ve Rumeli Medreseleri", Tarih Enstitüsü Dergisi, 1974, s. 263.

Reyhanlı, Tülay, "Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi", İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1974.

Süreyya, M., Sicili Osmani, 2.cild.

Şair Rahmi Orijinal Divan-ı, İ.Ü. Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, no:523-2007-9666.

Tanışık, İ. Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, 2.cild, İstanbul, T.C.M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını:1943.

-----, 1925 Tarihli Vakıflar Tekke Defteri, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, sıra no.92.

-----, "Tekke", Meydan Larousse, c.12 s. 19-20.

-----, "Tevhidhane", Meydan Larousse, c.12 s.111.

Ünsal, Behçet, "İstanbul Sebil Anıtlarını Dekorlayan Şebeke Sanatı", Taç Dergisi, cild.1, sayı.4 Aralık 1986, s.13-22.

Ünsal, Behçet, "Stil Yönünden Klasik Sonrası Türk Mimarlığında Sebil Anıtları", Taç Dergisi, cild 1, sayı 3, Eylül 1986, s. 16-25.

Wiener, Müller Wolfgang, Bildlexikon zur Topographie İstanbuls, Würtzburg,
Ernst Wasmuth Tübingen, 1977.

Yücel, Ünsal, "Camilerde Son Cemaat Yerinin Mimari Önemi ve Gelişimi",
İ.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Lisansüstü
Tezi, 1960.

Yıldız, Hakkı Dursun, "Bizans Tarihi", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi,
cild 3, s. 434.

ÖZGEÇMİŞ

28.07.1964 yılında İstanbul'da doğdum. İlkokul eğitimime 1970-71 döneminde Şair Nedim İlkokulunda başladım 1973-74 döneminden sonra eğitimim Mareşal Fevzi Çakmak İlkokulunda devam etti.

1975 yılında Beşiktaş Atatürk Lisesinde başlayan eğitimimi 1981 yılında tamamladım.

Aynı yıl İ.D.M.M.A Mimarlık Fakültesinde okumaya hak kazandım. 1983 yılında akademinin adı Yıldız Üniversitesi olarak değiştirildi. 1984-85 eğitim yılı sonunda bu Üniversiteden mezun oldum.

Açılan sınavı kazanarak aynı yıl Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Rölöve-Restorasyon Yüksek Lisans bölümüne girdim. Halen bu bölümde eğitimime devam etmekteyim.

Mesleki çalışmalarına Şema Mimarlık Bürosu'nda başladım. Yurt içi ve dışında koruma ve restorasyonla ilgili çalışmalara katılma fırsatım oldu. Daha sonra Zey-em inşaat şirketinde dekorasyon ve uygulama çalışmalarına katıldım.